

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMLARININ GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK
NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Yüksek Lisans Tezi

Dilek KUMRAL

İSTANBUL, 2025

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMLARININ GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK
NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Yüksek Lisans Tezi

Dilek KUMRAL
200029539

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Lütfü ÇAKIR

İSTANBUL, 2025

ETİK BEYAN SAYFASI

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İstanbul Ticaret Üniversitesi Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamiyle uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını bildirmek isterim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesi'nin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

Dilek KUMRAL

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecinin her aşamasında desteğini hissettiğim, yönlendirmeleriyle, motivasyonuyla zor geçen bu sürecimi keyifli hale getiren, her soruma, her endişeme katlanan değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Lutfü ÇAKIR'a,

Tezsiz programda başladığım bu süreçte tezli programa geçme kararımı destekleyen ve motive eden, konu seçiminde yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Hanifi PARLAR'a ve süpervizyon sürecimizde destekleriyle bizleri alana hazırlayan değerli hocam Prof. Dr. Durmuş ÜMMET'e,

Çalışmama sundukları teknik desteklerinden ötürü Hüseyin Sönmez KUMRAL ve Süleyman SOYHANOĞLU'na,

Zamanlarını ve görüşlerini paylaşarak çalışmama birbirinden özel ve değerli katkılarını sunan tüm katılımcılara,

Buradan daha güzel bir yerde beni izlediğine, zorlandığım anlarda elimden tutup kaldırdığına, yolumdaki taşları aldığına inandığım ve çok özlediğim babama,

Bana duydukları sevgi ve güveni her zaman en derinden hissettiğim ve hep yanımda olan canım annem ve kardeşlerime,

Aldığım her kararda desteğini sadece sözle değil eylemleriyle de göstererek işimi kolaylaştıran, aynı heyecanı duyan, can yoldaşım, ustam, eşime,

Ve varlığıyla, gülüşüyle hayata bağlayan, umudumu diri tutan, yaşama sevincim, canım kızım Turna'ya çok teşekkür ediyorum. Bebeğinle yapamazsın diyenlere... Sen olmasan yapamazdım...

ÖZET

Türkiye’de aile danışmanlığı eğitimi yüksek lisans programı ilk kez 2003 yılında başvuru almaya başlamış ve 2012 yılında yürürlüğe giren ADM Yönetmeliği ile birlikte hızlı bir şekilde devlet ve vakıf üniversitelerinde yaygınlaştırılmıştır. Bununla birlikte üniversitelerin sürekli eğitim merkezleri ve MEB’e bağlı kurumlar da bu alanda sertifika vermektedirler. Aile danışmanlığı eğitimi alanında yaşanan bu gelişmeler memnuniyet verici olmakla birlikte verilen eğitimlerin niteliğinin sorgulanmasını da beraberinde getirmektedir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de aile danışmanlığı alanında verilen yüksek lisans eğitimlerinin mevcut durumunu incelemek ve bu alandaki eğitimin geliştirilmesine yönelik öneriler sunmaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen tercih edilmiş, aile danışmanlığı eğitimine ilişkin farklı ve ortak görüşlerin derinlemesine analiz edilmesi hedeflenmiştir. Örneklem grubunu 4 akademisyen, 4 öğrenci, 4 sahada aktif çalışan aile danışmanı ve 4 politika yapıcı olmak üzere toplam 16 katılımcı oluşturmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanan veriler MAXQDA 2024 programı kullanılarak içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Analiz süreci sonucunda, aile danışmanlığı yüksek lisans programlarına ilişkin toplam 5 tema, bu temaların altında 16 kategori ve 96 kod belirlenmiştir. Araştırma sonuçları, Türkiye’deki aile danışmanlığı yüksek lisans programlarının akredite edilerek standart bir yapıya kavuşturulması, toplumsal değişimlere uyum sağlayacak şekilde güncellenmesi ve multidisipliner bir yaklaşımla yeniden yapılandırılması gerektiğini ortaya koymuştur. Aynı zamanda yasal altyapının güçlendirilmesi, öğretim elemanlarının teorik ve pratik yeterliliklerine dair kriterlerin belirlenmesi, sertifika programlarının denetlenerek nitelikli bir yapıya kavuşturulması veya yüksek lisans programlarının teşvik edilmesi, uygulama ve süpervizyon süreçlerinin hem niceliksel hem de niteliksel olarak güçlendirilmesi de araştırmanın sonuçları arasındadır. Araştırmanın aile danışmanlığı eğitimi veren kurumlara ve politika yapıcılara yol gösterici olması amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Aile danışmanlığı, aile danışmanlığı eğitimi, lisansüstü eğitim, süpervizyon

ABSTRACT

The master's program in family counseling education in Turkey first began accepting applications in 2003 and was rapidly expanded to state and foundation universities with the ADM Regulation that came into effect in 2012. Alongside these programs, university continuing education centers and institutions affiliated with the Ministry of National Education have also introduced certificate-based training in this field. While these developments in family counseling education are promising, they also raise questions regarding the quality of the training provided. The purpose of this study is to examine the current status of master programs in family counseling in Turkey and to offer recommendations for their further development. A phenomenological design, a qualitative research method, was employed in the study, aiming to provide an in-depth analysis of diverse and shared perspectives on family counseling education. The sample consisted of 16 participants, including four academics, four students, four field-active family counselors, and four policymakers. Data collected through semi-structured interviews were analyzed using content analysis with the MAXQDA 2024 program. As a result of the analysis, 5 themes, 16 categories under these themes, and 96 codes related to family counseling master's programs were identified. The findings indicate that family counseling master's programs in Turkey need to be accredited and standardized, updated to adapt to societal changes, and restructured with a multidisciplinary approach. The research also highlights the need to strengthen the legal framework, define criteria regarding the theoretical and practical competencies of faculty members, either monitor certification programs to ensure quality or encourage participation in master's-level training, and enhance both the scope and quality of practice and supervision processes. The research is intended to guide institutions providing family counseling training and policymakers.

Keywords: *Family counseling, family counseling education, graduate education, supervision*

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
Etik Beyan Sayfası	iii
Teşekkür.....	iv
Özet	v
Abstract	vi
İçindekiler	vii
Tablolar Listesi	x
Şekiller Listesi	xi
Kısaltmalar.....	xii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: KAPSAM.....	4
1.1. Araştırmanın Amacı	4
1.2. Araştırmanın Önemi.....	4
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.4. Tanımlar	6
2. BÖLÜM: ALANYAZIN ARAŞTIRMASI.....	8
2.1. Aile.....	8
2.1.1. Aile Türleri.....	9
2.1.2. Ailenin İşlevleri	11
2.1.3. Aile Sorunları	13
2.1.4. Türkiye’de Aile Yapısı	16
2.2. Aile Danışmanlığı	18
2.2.1. Aile Danışmanlığının Tarihsel Gelişimi	20
2.2.2. Aile Danışmanlığının Önemi	22
2.2.3. Aile Danışmanlığı Kuramları ve Uygulamaları	24
2.2.3.1. Bowen Aile Danışmanlığı.....	25
2.2.3.2. Yapısal Aile Danışmanlığı	26
2.2.3.3. Yaşantısal/ İnsancıl Aile Danışmanlığı.....	27
2.2.3.4. Sistemik Aile Danışmanlığı	28
2.2.3.5. Bilişsel Davranışçı Aile Danışmanlığı.....	29
2.2.3.6. Öyküsel Aile Danışmanlığı	30
2.2.3.7. Çözüm Odaklı Aile Danışmanlığı	30
2.3. Aile Danışmanlığında Etik Konular.....	31

2.4. Aile Danışmanının Rolü ve Sahip Olması Gereken Özellikler	33
2.5. Türkiye’de Aile Danışmanlığı	36
2.6. Aile Danışmanlığı Eğitimi.....	41
2.6.1. Türkiye’de Aile Danışmanlığı Eğitimi: Mevcut Durum ve Gelişim Süreci ..	42
2.6.1.1. Sertifika Programlarının Yapısı ve İçeriği	45
2.6.1.2. Yüksek Lisans Programlarının Yapısı ve İçeriği.....	46
2.6.2. Dünyada Aile Danışmanlığı Eğitimi ve Uygulamaları.....	51
2.6.2.1. Amerika Örneği.....	53
2.6.2.2. Avrupa Örneği.....	55
2.6.2.3. Asya Örneği.....	56
3. BÖLÜM: YÖNTEM	60
3.1. Araştırmanın Yöntemi.....	60
3.2. Araştırma Grubu	60
3.3. Veri Toplama Süreçleri ve Araçları	62
3.4. Verilerin Analizi	63
3.5. Araştırma Etiği.....	64
3.6. Araştırmanın Geçerlilik ve Güvenirliği.....	64
3.7. Araştırmacının Rolü	65
4. BÖLÜM: BULGULAR.....	66
4.1. Başvuru Kriterleri ve Aday Profili.....	67
4.1.1. Başvuruya Uygun Lisans Alanları.....	68
4.1.2. Bilimsel Hazırlık Süreci Gerekliliği	72
4.1.3. Bireysel Uygunluk ve Mesleki Motivasyon.....	74
4.2. Öğretim Elemanlarının Yeterliliği ve Eğitici Nitelikleri.....	76
4.2.1. Akademik ve Alana Yönelik Yeterlilik	77
4.2.2. Uygulama Deneyimi ve Klinik Geçmiş	79
4.3. Müfredat, Uygulama ve Süpervizyon Süreçleri	80
4.3.1. Temel Derslerin Kapsamı	81
4.3.2. Güncel ve Toplumsal Konular	85
4.3.3. Uygulama Sürecinin Yapısı	87
4.3.4. Süpervizyonun Niteliği ve Süpervizör Yeterliliği	89
4.4. Mezun Yeterliliği ve Eğitim Programlarının Etkililiği	91
4.4.1. Temel Mesleki Beceriler.....	92
4.4.2. Kuramsal Bilgiyi Uygulamaya Aktarabilme.....	95

4.4.3. Kültürel Duyarlılık ve Toplumsal Farkındalık.....	96
4.4.4. Sertifika Programları ile Yüksek Lisans Programlarının Karşılaştırması	98
4.5. Politika Geliştirmeye Yönelik Öneriler.....	101
4.5.1. Yasal Altyapı ve Meslek Yasası İhtiyacı	102
4.5.2. Ulusal Eğitim Standartları ve Akreditasyon	104
4.5.3. Kamusal Destek ve Toplum Temelli Uygulamalar	105
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	108
KAYNAKÇA.....	119
EKLER.....	135

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. Katılımcı Bilgileri.....	61
Tablo 2. Kod Kitabı.....	67

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1. Başvuru Kriterleri ve Aday Profili Temasının Kod Matrisi	68
Şekil 2. Öğretim Elemanlarının Yeterliliği ve Eğitici Nitelikleri Temasının Kod Matrisi	77
Şekil 3. Müfredat, Uygulama ve Süpervizyon Süreçleri Temasının Kod Matrisi	80
Şekil 4. Mezun Yeterliliği ve Eğitim Programlarının Etkililiği Temasının Kod Matrisi	92
Şekil 5. Politika Geliştirmeye Yönelik Öneriler Temasının Kod Matrisi	101
Şekil 6. Kelime Bulutu	111
Şekil 7. İlişki Haritası	113

KISALTMALAR

AAFT	: Asya Aile Terapisi Akademisi
AAMFT	: Amerikan Evlilik ve Aile Terapileri Derneği
ADM	: Aile Danışma Merkezi
AEP	: Aile Eğitim Programı
AETD	: Aile ve Evlilik Terapileri Derneği
ASAGEM	: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
ASDEP	: Aile Sosyal Destek Eğitim Programı
ASHB	: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ATHGM	: Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü
BASAGM	: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
BYKP	: Beş Yıllık Kalkınma Programları
CACREP	: Danışmanlık ve İlişkili Eğitim Programlarının Akreditasyonu Konseyi
COAMFTE	: Evlilik ve Aile Terapisi Eğitimi Akreditasyon Komisyonu
ÇATED	: Çift ve Aile Terapisi Derneği
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EFTA	: Avrupa Aile Terapileri Örgütü/Federasyonu
IFTA	: Uluslararası Aile Terapisi Örgütü/Federasyonu
JAFT	: Japonya Aile Terapisi Derneği
KAFT	: Kore Aile Terapisi Derneği
MYK	: Mesleki Yeterlilik Kurumu
RAM	: Rehberlik Araştırma Merkezi
SAFTI	: Çin-Amerikan Aile Terapisi Enstitüsü
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SHM	: Sosyal Hizmet Merkezleri
TAYA	: Türkiye Aile Yapısı Araştırması
TPD	: Türk Psikologlar Derneği
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu

GİRİŞ

Modernleşme sonucu meydana gelen değişim ve dönüşümlerin etki ve sonuçlarının en belirgin olarak izlendiği toplumsal kurumların başında aile gelmektedir. Sosyal, kültürel ve ekonomik sonuçları olan bu durum, ailenin yapısında ve işlevlerinde değişimler meydana getirmiştir. Sanayileşme ve kentleşmenin etkisiyle geleneksel rollerde büyük bir dönüşüm yaşanmıştır. Aile bireylerinin çalışan anne, kentli anne-baba gibi rollere uyum sağlamakta zorlanması aile içi ve kuşaklar arası ilişkiyi olumsuz etkilemiştir (Nazlı, 2014). Özellikle kadının çalışma hayatına girmesi, kadınlara geleneksel rollerin dışında yeni sorumluluklar getirmiş, aile içindeki güç dengelerinin değişmesine yol açmıştır. Kadın, ekonomik olarak bağımsızlaştıkça, aile içi kararlardaki belirleyiciliği artmıştır (Adak, 2011). Bununla birlikte kadınların özgüveni ve öz değerlerinde de yükseliş meydana gelmiştir (Dedeoğlu, 2000). Her ne kadar aile içinde cinsiyete dayalı işbölümü devam etse de eskiye nazaran daha eşitlikçi bir paylaşım olduğunu söylemek mümkündür.

Yaşanan bu hızlı dönüşümlerin bir diğer sonucu olarak ailenin yapısı küçülmüş, geniş aileden çekirdek aile yapısına geçilmiştir. Bunun sonucunda geniş ailenin sunduğu birçok olanak, dış kurumlar tarafından hizmet şeklinde karşılanmaya başlamıştır. Bu durum ailenin üretici konumdan tüketici konuma geçmesine sebep olmuştur. Sanayi öncesi toplumda bir üretim aracı olarak görülen ailenin “geniş” olması bir ihtiyaçtı (Parsons, 1960) ve çocuk bir kazanç olarak değerlendirilirdi. Bu nedenle ailelerdeki çocuk sayısının fazla olması doğal bir sonuçken, günümüz toplumlarında ise çocukta beklentilerin ve gelecek için düşünülen güvence olma halinin azaldığı görülmektedir. Ayrıca çocuğun eğitim masraflarının artması, bakım ve sorumluluklarının modern ebeveynler için zorlayıcılıklara dönüşmesi gibi bazı etkenler çocuk sayısının azalmasına sebep olmaktadır. Hatta günümüzde çocuk sahibi olmayan ailelerin sayısında bir artış görülmektedir. Çocuklu ailelerde de geçmişe oranla çok daha çocuk merkezli bir yaklaşım gözlenmektedir (BASAGM, 2010).

Gelinen noktada evlenme ve doğurganlık oranları düşmüş, popüler kültürün etkisiyle yaşam tarzları bireyselleşmiş, evlilik dışı birliktelikler yaygınlaşmış, boşanmalar

kolaylaşarak çoğalmış ve bunun sonucunda tek ebeveynli ailelerin ve evlilik dışı dünyaya gelen çocukların sayısı da artmıştır (BASAGM, 2010). Tüm bu olgular aile kurumunu tehdit etmektedir. Oluşan bu tehdit devlet müdahalelerini zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda içinde bulunduğumuz 2025 yılı Aile Yılı ilan edilerek, 2024-2028 Stratejik Planında aileye özel olarak yer verilmiştir (On İkinci Kalkınma Planı, 2024).

Yaşanan tüm bu evrimsel süreçlere rağmen aile kurumu hala birçok özgün fonksiyonunu korumaktadır. Neslin devamı için çocuk dünyaya getirme, bakım ve ihtiyaçlarını sağlama, değerlerin yeni kuşaklara aktarılması, kişisel ve sosyal yönden geliştirip güçlendirme rollerini sürdürmekte, sevgi ve güven ortamı sağlama noktasında önemini korumaktadır (Özabacı ve Erkan, 2024). Ancak giderek karmaşık hale gelen ve zorlaşan toplumsal hayatın bir sonucu olarak ailelerin sağlıklı ilişkiler kurabilmesini ve sürdürebilmesini sağlamak, aile üyelerini güçlendirmek ve psikolojik iyilik hallerini geliştirmek artan bir toplumsal ihtiyaç olarak karşımızda durmaktadır (Nazlı, 2020). Virginia Satir, bu ihtiyacı karşılamının önemini “Dünyada barışı tesis etmek için önce ailede barışı tesis etmemiz; bireyle ve aileyle işe başlamamız gerek” cümlesiyle net olarak ortaya koymaktadır.

Aile danışmanlığı tam da bu noktada var olan toplumsal ihtiyacı karşılamak amacıyla ortaya çıkmış bir psiko-sosyal destek ve danışmanlık hizmetidir. Toplumsallaşmanın merkezi olarak kabul edilen ailenin sağlıklı bir şekilde varlığını sürdürmesi için aile danışmanlığı hizmeti çok önemli bir yerde durmaktadır. Dolayısıyla bu alanda çalışacak uzmanların yetiştirilmesi ve eğitimi de bir o kadar önem arz etmektedir. Türkiye’de bu alandaki eğitimlerin tarihsel seyrine baktığımızda 1980’lerde üniversitelerde aile terapisi ve aile danışmanlığı adı altında sadece ders olarak okutulduğu görülmektedir. 2012 yılından itibaren ise Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürürlüğe konulan “Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Açılacak Aile Danışma Merkezleri” yönetmeliği ile tezli/tezsiz yüksek programlarının açıldığı, üniversitelerde, MEB’e bağlı kurs merkezlerinde ve özel eğitim kurumlarında sertifika programlarının verildiği görülmektedir.

Ancak aile danışmanlığı ülkemizde yeni bir alan olduğu için yasal alt yapısında, uygulama ve eğitim aşamalarında sorunlar ve belirsizlikler bulunmaktadır. Yurt dışındaki örneklerle kıyaslandığında çok kısa süreli, denetimden yoksun ve nitelik

olarak yetersiz eğitimlerin verildiği, kolay yoldan aile danışmanı unvanına sahip olunduğunu söylemek mümkündür. Bu durum verilen hizmetin niteliği ve ailelerde oluşturacağı etki düşünüldüğünde, yarardan çok zarar verebileceği endişesini gündeme getirmektedir.

Yapılan çalışma, 2012 yılında yürürlüğe giren Aile Danışma Merkezleri yönetmeliğinde belirlenen aile danışmanı unvanını almak için gereken eğitimlerden olan aile danışmanlığı yüksek lisans eğitimlerinin, mevcut durumunu değerlendiren ve geliştirilmesi için öneriler sunan bir kaynak olma hedefi taşımaktadır. Sertifika programlarına da karşılaştırma dahilinde değinilen araştırma beş ana bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde çalışmanın tanıtımı yapılarak araştırmanın amacı, önemi, güçlükleri ve sınırlılıklarıyla bazı tanımlara yer verilmiştir.

İkinci bölümde aile ve aile danışmanlığının kavramsal çerçevesi oluşturulmuş, tarihsel gelişim seyri aktarılmıştır. Aile danışmanlığının önemi, aile danışmanlığına ait kuram ve yaklaşımlar, etik konular, aile danışmanının rolü ve sahip olması gereken özellikler ve Türkiye’de aile danışmanlığı konuları ele alınmıştır. Aynı zamanda Türkiye’de ve dünyada aile danışmanlığı eğitimleri konusuna yer verilmiş, Türkiye’deki mevcut durum mercek altına alınarak dünyadaki örneklerle karşılaştırılmıştır.

Üçüncü bölümde araştırmanın metodolojisi ele alınmış, bu bağlamda araştırmanın yöntemi, araştırma grubu, veri toplama süreçleri ve araçları, verilerin analizi, araştırma etiği, araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliğinden bahsedilmiştir.

Dördüncü bölümde veri toplama araçlarından yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanan, Türkiye’deki aile danışmanlığı yüksek lisans eğitimlerine ilişkin katılımcı görüşleri sunulmuştur. Bu kapsamda başvuru kriterleri, eğitici nitelikleri, müfredat, uygulama ve süpervizyon süreçleri, mezun yeterliliği ve eğitim programlarının etkililiği, politika geliştirmeye yönelik öneriler temalarında bulgular ortaya konulmuştur.

Beşinci bölümde elde edilen bulgular alanyazınla tartışılmış ve sonuçlar ortaya konmuştur. Literatür ve bulgulardan elde edilen sonuçlar ışığında öneriler sunulmuştur.

1. BÖLÜM: KAPSAM

Birinci bölümde araştırmanın amacı, önemi ve sınırlılıklarıyla birlikte bazı tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye'deki aile danışmanlığı yüksek lisans programlarının mevcut durumunu katılımcı görüşleri doğrultusunda değerlendirmek ve programların niteliğini artırmaya yönelik geliştirici öneriler sunmaktır. Araştırma kapsamında başvuru kriterleri, öğretim elemanı yeterlilikleri, ders içerikleri ve müfredat yapısı, uygulama/süpervizyon süreçleri, mezun yeterlilikleri ve politika geliştirmeye yönelik bileşenler ele alınacaktır. Araştırma bulgularının, aile danışmanlığı yüksek lisans programlarının daha nitelikli, alan ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ve uygulama temelli bir yapıya kavuşmasına katkı sağlaması amaçlanmaktadır. Araştırma, aşağıdaki alt amaçları gerçekleştirmeyi ve katılımcıların görüşleri doğrultusunda öneriler geliştirmeyi hedeflemektedir.

1. Aile danışmanlığı yüksek lisans programlarının başvuru kriterlerinin kapsamını ve yeterliliğini değerlendirmek.
2. Öğretim elemanlarının mesleki yeterliliklerini ve yetkinliklerini incelemek.
3. Program müfredatında yer alan dersleri ve içeriklerini değerlendirmek.
4. Uygulama ve süpervizyon süreçlerinin nicelik ve nitelik olarak yeterliliğini değerlendirmek.
5. Aile danışmanlığı yüksek lisans programlarının geliştirilmesine yönelik somut öneriler sunmak ve politikalar geliştirmek.

1.2. Araştırmanın Önemi

Toplumsal değişimlerin en çok etkilediği kurumların başında aile gelmektedir. Bu değişim sosyal, ekonomik ve kültürel birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Sağlıklı toplumların sağlıklı ailelerden oluştuğu gerçeği, ailenin ve dolayısıyla toplumsal düzenin korunmasına yönelik önlemleri zorunlu hale getirmektedir. Özellikle son yıllarda artan boşanma oranları ve sonucunda ortaya çıkan tek ebeveynli aile yapıları, dijitalleşme, sosyal medya etkisi, göç hareketleri, aile içi çatışmalar gibi

durumlar aileye yönelik psiko-sosyal desteklere duyulan ihtiyacı görünür kılmaktadır. Aile kurumunun varlığının devam edip etmeyeceğine dair endişeler, devlet eliyle müdahaleleri de gündeme getirmektedir. Bunlardan biri de 2025 yılının Aile Yılı ilan edilerek 2024-2028 stratejik planında aileye özel olarak yer verilmesidir.

Bu bağlamda aile danışmanlığı önemli bir hizmet alanı olarak öne çıkmaktadır. Türkiye’de aile danışmanlığına olan ilgi her geçen gün artmakla birlikte henüz çok yeni bir alan olması sebebiyle bu alanda uzman yetiştiren eğitimlerde ve uygulama aşamasında belirsizlikler ve sorunlar bulunmaktadır. Konuyla ilgili yapılan bilimsel çalışmalar ve değerlendirmeler de oldukça sınırlıdır. 2012 yılında yürürlüğe giren Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliğinde aile danışmanı unvanını almak için alınması gereken eğitimlere yer verilmiştir. İlgili yönetmelikte aile danışmanı unvanını alma şartı, Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu veya üniversiteler aracılığıyla alınan 450 saatlik sertifika programını tamamlamak ya da belirlenmiş yedi lisans mezuniyetinden (psikoloji, sosyoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, çocuk gelişimi, sosyal hizmet, tıp, hemşirelik) sonra aile danışmanlığı alanında yüksek lisans yapmak olarak tanımlanmıştır.

Aile danışmanlarının mesleki yeterlilikleri, bireysel çabalarının yanında aldıkları akademik eğitimin niteliğiyle de yakından ilişkilidir. Bu nedenle araştırma, Türkiye’deki aile danışmanlığı yüksek lisans programlarının niteliğini çok boyutlu bir değerlendirmeye ele alarak literatüre sunacağı katkının yanında akademisyenler, danışman adayları, eğitim planlayıcıları ve politika yapıcılar için yol gösterici olmayı, aile danışmanlığı mesleğinin kurumsallaşmasına ve güçlenmesine hizmet etmeyi hedeflemektedir.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma aşağıdaki sınırlılıkları içermektedir:

1. Araştırmada 16 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılması paydaşları tam anlamıyla temsil etmekte sınırlı kalabilir. Örneklem genişletilerek ve çeşitlendirilerek farklı görüşler ortaya çıkartılabilir.
2. Nitel araştırma yönteminin doğası gereği, çıkan sonuçlar katılımcıların deneyim ve perspektifiyle sınırlıdır.

3. Araştırma her ne kadar Türkiye genelindeki aile danışmanlığı yüksek lisans programlarına odaklansa da bölgesel ve üniversiteler arası farklılıkların tamamını kapsamamış olabilir.
4. Araştırma, yapıldığı süreçteki güncel koşullar ve uygulamaları temel almıştır. Değişen eğitim politikaları ve uygulamalar çalışmanın güncelliğini etkileyebilir.

1.4. Tanımlar

Aile danışmanlığı: 04/09/2012 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Açılacak Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliğinde şu şekilde ifade edilmektedir: *“Aile bireylerinin içinde geliştikleri veya işlevlerini yerine getirdikleri aile sistemini veya ilişkide bulundukları diğer sosyal çevreleri değerlendirmeye dayanan ve bu anlayıştan yola çıkarak bireylere, çiftlere veya ailelere sorunlarının çözümüne dönük değişim ve gelişime yönelik özel teknik ve stratejileri içeren hizmet.”*

Aile terapisi: Aile ortamının sağlıklı bir şekilde varlığını sürdürebilmesi için gerektiğinde ruhsal hastalık tanısı koyma ve tedavi etme işlevlerini de içeren biyopsikososyal bir tedavi hizmetidir (V. Aile Şurası, 2008).

Süpervizyon: Genellikle aynı uzmanlık alanı içerisinde daha deneyimli bir üyenin daha az deneyimli bir üyeye ya da üyelere sunduğu bir hizmettir (Bernard ve Goodyear, 2018). Buradaki amaç psikolojik danışmanların öz farkındalıklarını artırmak, danışanlarla olan ilişkilerinde daha etkili ve duyarlı olmalarını sağlamaktır (Borders ve Brown, 2005).

Müfredat: Eğitim öğretim alanında müfredat, öğrencilerin öğrenmesi için gereken bilgi, beceri ve tutum gibi hedefleri, öğretim yöntemleri ve tekniklerini, öğretim kaynaklarını, ölçme ve değerlendirme ile öğretme ve öğrenme süreçlerinde yapılan düzenlemeleri içeren deneyime ve değerlendirmeye dayanan bir terimdir (Türk Maarif Ansiklopedisi, 2025).

Sertifika: Kişinin bilgi gerektiren herhangi bir konuda niteliğini gösteren öğrenim belgesidir (TDK, 2022). Belirli bir yetkinliğin veya bilgi, beceri düzeyinin

doğrulandığı resmi bir belgedir. Bir kişinin belirli bir eğitim programını veya kursu başarıyla tamamladığını ve gerekli nitelik ve becerilere sahip olduğunu gösterir.

Lisansüstü Eğitim: Lisans eğitimi bittikten sonra yapılan yükseköğretimdir (TDK, 2022). Yüksek lisans, doktora ve sanatta yeterlik programlarından oluşur. Lisansüstü eğitim, lisans derecesinin ötesinde, ileri düzey bir çalışma alanıdır. Genellikle bir disiplinin belirli bir alanında daha kapsamlı bir bilgiye sahip olmak, yeni ilgi alanları geliştirmek veya yeni bir kariyer yoluna başlamak gibi amaçlarla yapılır.

Akreditasyon (Eğitimde): Eğitim programlarının karşılaması gereken asgari standartların belirlenmesi anlamına gelmektedir. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yapılan tanıma göre; *belirli bir alanda önceden belirlenmiş akademik ve alana özgü standartların bir yükseköğretim programı ve yükseköğretim kurumu tarafından karşılanıp karşılanmadığını ölçen değerlendirme ve dış kalite güvence sürecidir*. Yükseköğretimde akreditasyon akademinin kalitesini, şeffaflığını ve hesap verebilirliğini ölçen bir araçtır (YÖK, 2019).

2. BÖLÜM: ALANYAZIN ARAŞTIRMASI

Bu bölümde aile, aile danışmanlığı ve aile danışmanlığı eğitimiyle ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalar doğrultusunda kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur.

2.1. Aile

İnsanlık tarihi kadar uzun bir geçmişe sahip olan aile kurumu, toplumların temelini oluşturmaktadır. Aile, bireyin davranışlarını, yaşamını şekillendirme ve yönlendirme özelliği bulunan sosyal bir birimdir. Aile ortamının bireyleri, birbirlerine biyolojik, psikolojik, sosyal ilişkilerle bağlıdır ve duygusal etkileşim içindedir. Kültürden kültüre farklılık gösteren aileye evrensel bir tanım yapmak güç olsa da tüm tanımlarda sosyal hayatı şekillendirme vurgusu yapılmıştır (Gökçe, 1976). Aile, anne, baba ve çocuktan oluşan sosyal bir gruptur (Winch, 1965). Bireylerin ilk sosyal çevresi olma özelliğiyle hayata bağlayan bir köprü işlevi görür (Turgut, 2017). Evlenme, kan bağı veya evlat edinme yoluyla birbirine bağlanmış, aynı evi ve geliri paylaşan, karı-koca, ana-baba, kardeş gibi rollerle birbirini etkileyen ve kuşaktan kuşağa değerlerini aktaran insan topluluğudur (Şahinkaya, 1979).

Diğer sosyal yapılardan farklı olarak aile, kendine has bazı özelliklere sahiptir. Gökçe, bu özellikleri şu şekilde sıralamıştır (Gökçe, 1990):

- * Aile kurumu evrenseldir.
- * Duygusal bir temele dayanır.
- * Bireyleri şekillendirme özelliği vardır.
- * Kapsamı sınırlıdır.
- * Sosyal yapının çekirdeğidir.
- * Aile üyeleri belli sorumluluklara sahiptir.
- * Sosyal kurallarla çevrilidir.
- * Hem sürekli hem geçici bir doğası vardır.

Aile birbirine biyolojik ve psikolojik olarak bağlı, ekonomik ve duygusal bağları olan, birbirlerini aynı evin üyesi kabul eden kişilerdir (Gladding, 2020). Birçok önemli olay

(çocuk sahibi olmak, kardeşler arasındaki ilişkiler, eşler arasındaki anlaşmazlıklar, emeklilik vb.) ailede deneyimlenmekte ve kişilerin hayatlarında önemli değişim ve dönüşüm noktaları olmaktadır (Coşan, 2021). Sayın (1990), aileyle ilgili en genel tanımı yapan kişilerdendir. Ona göre aile; neslin devamını sağlayan, sosyalleşmenin ilk meydana geldiği, ilişkilerin belli kurallara bağlandığı, toplumda oluşturulmuş tüm maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran; biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal bir birimdir (Sayın, 1990).

Nasıl ki toplumların temelinde aile varsa, ailenin temelinde de evlilik bulunmaktadır. Evlilik iki karşıt cinsten kişiler arasında sözleşmeyle kurulan bir ilişki biçimidir (Türkkahraman, 2006). Evlilik sonucunda kurulan ailelerde, çiftler evlilik akdinin gerektirdiği sadakat ve dayanışma çerçevesinde yaşamın hem zorluklarını hem de mutluluklarını paylaşmakta ve yeni nesillerin yetiştirilmesine katkı sunmaktadır (Türküm, 2000). Aynı zamanda toplumun da onayıyla, yasakların kaldırıldığı ve bireylerin cinsel ihtiyaçlarının karşılanarak doyum sağlandığı bir kaynaşma sürecini barındırmaktadır (Şen, 2015). Sevgi, saygı ve uyuma dayalı sağlıklı bir evlilik sağlıklı aileleri; sağlıklı aileler de sağlıklı toplumları yaratacaktır (Zeybekoğlu Dündar, 2022).

2.1.1. Aile Türleri

Ailenin evrensel bir tanımını yapmak kadar sınıflandırmasını yapmak da oldukça güçtür. Aile türlerine ilişkin en önemli sınıflandırmalar sosyo-ekonomik aşamalara, büyüklüğüne, güç ve otoritenin dağılımına, soyun izlenmesine, yerleşim yerine, mirasın geçişine ve yerleşme esasına göre yapılmaktadır (Zeybekoğlu Dündar, 2022). Çalışmada güncel olması açısından geleneksel geniş aile, çekirdek aile ve günümüz toplumlarında görülen aileye alternatif yaşam biçimlerine değinilmiştir.

Geleneksel Geniş Aile: Çoğunlukla sanayi öncesi tarım toplumlarında ve kırsal bölgelerde görülmektedir. Geniş akrabalık ilişkilerini içerir. Hiyerarşik bir aile yapısı mevcuttur ve otorite sahibi en yaşlı erkektir (Gökçen, 2016). Ortaklaşa mülkiyet söz konusudur ve mülk denetimi otorite sahibindedir. Biz duygusu hâkimdir ve aile üyeleri zamanlarının büyük kısmını birlikte geçirirler. Bireyler ikinci plandadır, birinci derecede önemli olan ailedir (Gökçe, 1976). Üretim, eğitim, dini bilgi aktarımı, güvenliği sağlama, boş zamanların değerlendirilmesi gibi işlevleri yerine getirir. Aile

üyelerinin rollerinin önceden belirlendiği geleneksel geniş ailede, ev içi işlerden kadınlar; ihtiyaçları karşılamak ve ev dışı işleri yönetmekten erkekler, yaşlı ebeveynlerin bakımından ise çocukları sorumludur (Yasa, 1973).

Çekirdek Aile: Anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşmaktadır. Geleneksel geniş ailenin işlevlerinin büyük kısmını gerçekleştirememektedir ya da gerçekleştirmekte oldukça sınırlı kalmaktadır (Günindi ve Giren, 2011). Geleneksel geniş aileye göre daha eşitlikçi bir yapıdadır ve aileyle ilgili kararlar birlikte alınır.

Çekirdek aile üretici rolünü kaybederek, sanayi üretiminin getirdiği tüketici özelliğe bürünmüştür (Yıldırım, 2013a). Coğrafi ve ekonomik olarak hareketli olma yeteneği ile endüstriyel ekonominin ihtiyaçlarını karşılamaktadır (Bilton vd., 2008).

Çekirdek aile fazla kırılgan bir yapıdadır ve bu nedenle boşanmalar sık görülür. Çeşitli nedenlerle üyelerinden birini kaybetmesi çekirdek aile yapısını önemli ölçüde etkilemektedir. Çünkü bu durumda temel işlevlerini yerine getirmekte zorlanan aile duygusal ve psikolojik olarak da sorun yaşamaktadır (Zeybekoğlu Dünder, 2022).

Geleneksel geniş aileye göre birçok fonksiyonunu gerçekleştirememesine rağmen modern toplumun yalnız insanı manevi doyumunu hala ailesinde sağlamaktadır ve bu fonksiyon aileyi ayakta tutmaktadır.

Aileye Alternatif Yaşam Biçimleri: Özellikle gelişmiş ülkelerde çekirdek aile yapısının parçalanmasıyla ortaya çıkan aile yapılarıdır. Bunların başında bilhassa boşanmaların artmasıyla gündeme gelen *tek ebeveynli aile* türü gelmektedir. Boşanmanın dışında eşlerden birinin ölümü, evlilik dışı doğan çocuklar, evlat edinme, evlilik sorumluluğundan kaçma gibi etkenler de tek ebeveynli aileleri meydana getirmektedir. Bu tür ailelerde ebeveyn rolünü tek başına üstlenmek oldukça zordur. Boşanma sonucu çocukların genellikle anneye verilmesiyle birlikte bu rolü tek başına daha çok kadınlar üstlenmektedir. Geçmişe oranla etkisi azalsa da tek ebeveynli aileler toplumsal onaylanmazlıkla karşı karşıya kalmaktadır (Zeybekoğlu Dünder, 2022). Türkiye’de de boşanmalarda velayet daha çok anneye verildiği için tek ebeveynli ailelerin genellikle kadınlardan ve çocuklardan oluştuğu görülmektedir. Nitekim 2024 yılında boşanma sonucu çocukların velayetinin %74,4’ü anneye, %25,6’sı babaya verilmiştir (TÜİK, 2025).

Boşanma sonrası yeniden evlenme ve eşlerin önceki evliliklerden olan çocuklarının katılmasıyla birlikte oluşan Giddens'in *üvey aile* tabirine karşılık gelen *yeni geniş aile* türü de mevcuttur (Giddens, 2008; Sezal, 2003). Özellikle çocukların yeni oluşan aile ortamına uyum sağlamakta zorlanmaları ve yeni rolleriyle ilişkileri benimsemekte güçlük çekmeleri ailede sorunlara yol açabilmektedir.

Evlenmeksizin aynı evde *birlikte yaşama* da her geçen gün artmaktadır. Evliliğin sorumluluklarından kaçma, cinsel özgürlük algısı, deneme evliliği olarak görülmesi, boşanmaların artması gibi etkenler sonucu birlikte yaşama tercih edilmektedir. Danimarka, İsveç ve ABD'de yaygın olarak görülmektedir (Zeybekoğlu Dündar, 2022).

Bununla birlikte bireylerin *bekar kalma* tercihleri de günden güne artmaktadır. Boşanma oranlarının artması, evlilik yaşının yükselmesi, bekar yaşamının sunduğu bağımsızlık duygusu ve eşi ölen yaşlı nüfusun artması gibi etkenler bekar kalmayı tercih eden insan sayısının artmasında etkili olmuştur (Giddens, 2008). Ülkemizde de TÜİK 2024 verilerine göre 25-29 yaş grubunda hiç evlenmemiş olup ebeveynleri ile yaşayanların oranı toplamda %72,6'dır. Bu oranın %44,8'ini erkekler, %27,9'unu ise kadınlar oluşturmaktadır (TÜİK, 2025). Bu sonuç bireylerin tercihlerinin bekar kalma olduğunu doğrudan göstermese de evlilik yaşının yükselmeye başladığını ve evliliğe olan bakış açısının değiştiğine dair bir veri sunmaktadır.

2.1.2. Ailenin İşlevleri

Her ne kadar sanayileşme ve kentleşmenin bir sonucu olarak dönüşen ailelerde işlevlerinin bir bölümü bazı toplumsal kurumlara aktarılsa da genel olarak ailenin işlevleri şu alt başlıklarda toplanabilmektedir:

Biyolojik İşlev: Bu işlev neslin devamlılığını sağlamak ve eşlerin cinsel ihtiyaçlarını karşılamaktadır (Kır, 2011). Aile kurumu ile cinsellik ve çocuk yapma işlevi, meşru bir zemine oturtulmuştur.

Koruyuculuk İşlevi: İçeriden ve dışarıdan gelebilecek maddi, manevi tehlikelere karşı aile üyelerini korumayı içermektedir.

Psikolojik Doyum Sağlama İşlevi: Ailedeki sevgi, güven ve duygusal bağ, bireyler ve toplum için önem taşımaktadır. Ailede sevinçler ve üzüntüler paylaşılarak zorluklar

karşısında psikolojik destek sağlanır. Modern toplumda yaşanan stres ve yorgunluğun aile içinde atılması önemli bir işlevdir. Aynı zamanda çocuklara sevgi, şefkat ve güven ortamı sağlanması en temel duygusal gereksinimlerini karşılamaktadır.

Ekonomik İşlev: Geleneksel geniş ailenin en temel işlevlerindendir. Günümüz modern ailesi maddi ihtiyaçlarının üretimiyle ilgili görevlerinin büyük kısmını dışardan sağlamakta ve daha çok tüketici konumunda durmaktadır. Aynı zamanda eğitim seviyesinin yükselmesi, ekonomik zorluklar nedeniyle kadının gelirine duyulan ihtiyacın artması ve ucuz işgücü olması gibi sebeplerle kadınların çalışma hayatındaki sayısı artmıştır. Bu durum kadının aileye ekonomik katkısına –erkeklerle birlikte- tamamlayıcı bir nitelik kazandırmıştır (Zeybekoğlu Dündar, 2022).

Dini İşlev: Aile, dini değerlerin ilk öğrenildiği ve sonraki kuşaklara aktarıldığı bir ortamdır.

Toplumsallaştırma ve Eğitim İşlevi: İlk sosyal çevre olarak ailenin, üyelerine toplum kültürünü aktaran bir misyonu bulunmaktadır. İşlevlerinin çoğunu başka kurumlara devretse de hala en önemli toplumsallaştırma aracıdır (İçli, 2009).

Boş Zamanları Değerlendirme İşlevi: Aile üyelerinin birlikte nitelikli zaman geçirme, eğlenme, dinlenme faaliyetlerinin gerçekleşmesiyle ilgilidir. Özellikle çocukları, onlara zarar verecek ortamlardan uzak tutmak ve yaşam zorluklarının getirdiği stres ve yorgunluğu atmak adına önemli bir işlevdir (Zeybekoğlu Dündar, 2022).

Sürekli değişen ve gelişen bir dünyada ailenin gerçek işlevlerine yeni kavuştuğunu belirten Dönmezer (2001) ise bu işlevleri şöyle sıralamaktadır:

- Toplumsal değerlerin ve kuralların kuşaklara aktarımı,
- Bireyleri diğer toplumsal kurumlara bağlama,
- Devredilemeyecek yükümlülükleri (cinsellik, sevgi, sosyalleşme vb.) yerine getirme,
- Toplumsal amaçların gerçekleşmesine katkı sunmak için üyelerini denetleme,
- Dinamik yapısı sayesinde toplumsal değişimlerde etkin bir araç rolü oynama.

Modernleşme ve küreselleşmenin etkileriyle yaşanan toplumsal değişimler ailenin birçok işlevini etkisiz hale getirirse de neslin devamlılığını sağlamak, çocukların

yetiştirilmesi, sosyalleştirilmesi gibi temel işlevlerini hala sürdürmektedir ve bu nedenle aile varlığını ve önemini korumaktadır.

2.1.3. Aile Sorunları

Toplumun temelini oluşturan yapısı nedeniyle aile içerisinde yaşanan sorunlar toplumun başlıca sorunları olmaktadır. Aile sorunları bir yumak halinde aile üyelerinin tamamını etkiler ve aile yaşamının sorunsuz bir şekilde sürmesini engeller (Freed,1982; akt.: Koşar, 1992). Geleneksel geniş ailedeki sıkı bağların günümüz modern ailelerinde azalması sebebiyle sorunlar da değişerek artmaktadır. Sağlıklı aileler başa çıkma becerileri ve doğru iletişim yöntemleriyle problemleri süreçleri yönetebilirken sağlıklı aileler bu konuda çok daha fazla desteğe ihtiyaç duymaktadırlar.

Beaver'e (akt.: Işıloğlu, 2006) göre sağlıklı ailelerde şu özelliklerle karşılaşmaktadır:

- Aile fertleri arasında açık bir iletişim olmadığından dolayı ilişki kurarlar.
- Aile üyelerinde genellikle ego yüksektir. Bu da ümitsizlik ve yalnızlığa yol açar.
- Sürekli beklenti içinde davranış sergileyen aile üyeleri gerçek karakterlerini bilemezler.
- Duygusal sorunlarını birbirlerinden gizlerler.
- Sahte davranışlarla zayıf ve güçlü taraflarını saklayarak sağlıklı ilişkiler yaratırlar.

Teknolojik gelişmelerin de etkisiyle günümüzde en büyük aile sorunlarının başında aile içi iletişim sorunları gelmektedir. Aile üyeleri arasında etkili bir iletişim kurulması duygu ve düşüncelerin anlaşılması açısından elzemdir. Böyle bir ailede yetişen çocuklar kendisini rahat ifade etme becerisi kazanarak bağımsız bir kişilik geliştirir. Sağlıklı bir ailede yargılama/denetleme, üstünlük kurma çabası, çifte mesajlar, fazla ve yersiz eleştiriler, hedef saptırma ve kişisel sınırlar gibi iletişim kalıpları mevcuttur. Sağlıklı ve işlevsel bir aile ise yargılamadan aktif dinlemeyi, empati kurmayı, açık, hazır ve tutarlı olmayı iletişim kalıpları olarak dikkate alır (Humphrey, 1998, akt.: Nazlı, 2014).

Aileler temel gereksinimlerini karşılamakta zorlandığında ve yaşam standartları düştüğünde sorunlar ve çatışmalar yaşamaktadırlar. Yoksulluk; aileler ve dolayısıyla toplum üzerindeki olumsuz etkileriyle boşanma, şiddet, suça eğilim, madde bağımlılığı, psikolojik sorunlar gibi birçok problemi de beraberinde getirir (Horejsi ve Sheafor, 2015). TÜİK verilerine göre Türkiye’de tek kişilik hane halklarının %11,7’sinin, tek çekirdek aileden oluşan hane halklarının %20,9’unun, geniş ailelerden oluşan hane halklarının %26,9’unun, çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hane halklarının ise %15,3’ünün yoksulluk sınırının altında yaşadığı gözlenmiştir (TÜİK, 2025). Türkiye’de işsizlik ve yoksulluk önemli bir sorun olarak aile danışmanlığı hizmetini gerektirmektedir.

Çiftler arasındaki sağlıklı cinsel yaşam evlilikte doyum ve mutluluk için ön koşul olabilmektedir (White ve Booth, 1991). Eşlerin cinsel ilişkilerinde bir sorun yaşıyorsa bu durum cinsel şiddetle sonuçlanabilmektedir (Yıldız ve Budak, 2018). Cinsellik hakkında konuşmanın tabu olması, cinsellik hakkında yeteri kadar bilgiye sahip olmama ya da yanlış bilgiler eşler arasında sorunlara ve boşanmalara yol açmaktadır. Bu nedenle çiftlere özel olarak cinsel terapi verilmesi gerekebilir.

Aile içi şiddet, ekonomik, sosyal, kültürel, bireysel birçok sebeple karşımıza çıkabilen bir diğer önemli aile sorunudur. 2012 yılında kabul edilen Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunda ev içi şiddet “*şiddet mağduru ve şiddet uygulayanla aynı evi paylaşmasa da aile veya hanede ya da aile mensubu sayılan diğer kişiler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet*” olarak tanımlanmaktadır (Resmi Gazete, 2012). Aile içi şiddet denilince her ne kadar akla ilk olarak kadınlar gelse de tüm aile bireyleri (kadına, çocuğa, erkeğe ve birlikte yaşanan yaşlılara) zaman zaman birbirlerine şiddet uygulayabilmektedir. (Baygal, 2022). Aile içi şiddetin mağdurları büyük oranda kadınlar, yaşlılar ve çocuklar olmaktadır. Bu dezavantajlı gruplar kendilerini savunmada fiziksel ve psikolojik olarak yetersiz kalmaktadır (Zastrow, 2014). Eşler arası şiddet ve ebeveynlerin çocuklara yönelik gerçekleştirdiği şiddet en yaygın şiddet çeşitleridir. Aile içi şiddetin diğer şiddet türlerinden ayrılan en önemli özelliği; devamlılığının yüksek seviyede olmasıdır (Vatandaş vd., 2016). Aile içinde yaşanan şiddet gizli kalmakta, özel hayat olarak kabul edilmekte çoğu kez olağan ve yasal karşılanmaktadır (Ünal, 2005). Aile içi şiddetin bulaşıcı niteliğiyle kuşaklar arasında

aktarılarak yaygınlık göstermesi yapılan çeşitli araştırmalarla açığa çıkarılmıştır (Kaplan ve Sadocks, 1994; İçli, 1995, Akt. Baygal, 2022).

Çocuğa yönelik bir şiddet biçimi olarak çocuk istismarı ve ihmali de önemli bir aile sorunudur. Fiziksel ve/veya duygusal her türlü kötü muamele, cinsel istismar, ihmal ve kar amaçlı davranış yada sorumluluk, güven ve güç ilişkisi içinde gelişen ve çocuğun sağlığına, sağ kalımına, gelişmesine ve saygınlığına gerçek ya da potansiyel zarar verme tehlikesi olan her türlü davranış çocuk istismarı olarak tanımlanmaktadır (DSÖ, 1999; Akt., Ayan, 2010). Hem çocuğu hem aileyi hem de toplumu derinden yaralayan çok yönlü bir sorundur. İhmal ise çocuğun beslenme, barınma, giyim, sağlık, korunma ve gözetim gibi temel hayati gereksinimlerinin aile veya çocuğa bakmakla yükümlü kişiler tarafından karşılanmaması anlamına gelmektedir (Polat, 2001). Toplumsal, ekonomik ve ekolojik nedenlerle, bilinçsizlik, eğitimsizlik ve yoksulluktan kaynaklanmaktadır (Aygal, 2022).

Ailedeki kötü alışkanlıklar özellikle alkol ve madde bağımlılığı aileyi ekonomik ve sosyal olarak olumsuz yönde etkiler ve işlevlerini bozar. Aile içi ilişkiler, iletişim bozulur; sosyal yaşam izole hale gelir. Bağımlılığın neden olduğu agresiflik şiddete, ihmal ve istismarlara yol açabilir.

Eşler arasındaki gerçek dışı beklentiler, duyguların zamanla değişimi, farklı aile yapıları, eşler arasındaki rekabet ve güç çekişmesi, aile içi görev dağılımlarının adil olmaması, çocukların yetiştirilmesiyle ilgili sorunlar, aile büyüklerinin ve akrabaların aile içi ilişkilere etkisi, ailede kişilik veya psikolojik bozuklukların varlığı da ailelerde anlaşmazlıklara ve çatışmalara sebep olmaktadır (Şabanova, 2017; Kınık, 2025).

Önceleri ekonomik temelli bir ortaklık, çocukların yetiştirilmesi ve statü kazanma aracı olarak görülen evlilik, giderek daha bireysel istek ve arzuların hâkim olduğu bir birlikteliğe dönmektedir. Karşılanmayan ve/veya örtüşmeyen istek ve arzular nedeniyle evlilikler biterek boşanmayla sonuçlanmaktadır. Bireyselleşmenin artması, aile içi iletişimin azalması, değişen aile içi roller, rutinleşen evlilik yaşantısı, farklı yaşam beklentileri, boşanmanın kolaylaşması gibi nedenler dünya genelinde boşanmaların nedeni olarak görülmektedir (Timurturkan, 2022).

2.1.4. Türkiye’de Aile Yapısı

Türkiye’de aile kurumu geçmişten günümüze yaşadığı önemli değişimlere rağmen önemini ve değerini her zaman korumuştur. Aile yapısı Türkiye’de Osmanlı döneminden bu yana çeşitli dönüşümlerden geçmiştir. Geniş aile tipinin bulunduğu Osmanlı toplumunda aile fertleri, ekonomik ve toplumsal bir birim halinde ve mekânsal yakınlık dahilinde yaşamaktadırlar. Aile temel bir üretim birimidir. Aile hayatı ve evlilik rejimleri kanunnamelerle belirlenmektedir (DPT, Türk Aile Yapısı Raporu, 1989). Kadınlar ailenin önemli bir üyesidir ve çocuklarının sayısı ile statüleri yükselmektedir. Tarımın modernleşmesi, eğitimdeki yapısal değişimler ve teknolojik gelişmelerle coğrafi hareketlilik kaçınılmaz olmuş, şehirlere doğru genişleyen modern ailenin temelleri atılmıştır (Ortaylı, 1984; Eyce, 2014).

Cumhuriyetin ilanı ve Medeni Kanunun kabulü ile aile yapısı önemli değişikliklere uğramıştır. Kadının statüsünün yükseldiği ve erkekle eşdeğer bir kimlik kazandığı bir süreç yaşanmıştır (Türkdoğan, 2002). Aynı zamanda sanayi ve hizmet sektörünün ön plana çıkması, kişi başı milli gelir artışı, ilk evlilik yaşının yükselmeye başlaması, doğum kontrolünün artması, boşanma hızının artışa geçmesi Cumhuriyet dönemi aile yapısındaki temel değişimleri yansıtmaktadır (Koç, 2014).

Eyce’ye göre (2014), Türkiye’deki aile yapısı tarihsel süreç içerisinde kendine has değer ve normlar ortaya çıkartmıştır. Aile tipi her ne kadar çekirdek aile olarak kabul edilse de, özellikleri ve soyutlanmamış, akrabalara kadar uzanan ilişkileri nedeniyle geleneksel aile özelliklerini korumaktadır (Eyce, 2014).

Günümüze gelindiğinde ise Türkiye İstatistik Kurumunun İstatistiklerle Aile, 2024 verilerine göre Türkiye’deki aile yapısı hakkında çıkarımlarda bulunmak mümkündür (TÜİK, 2025):

Araştırma sonucuna göre ortalama hane halkı büyüklüğü azalma eğilimi göstermektedir. 2008 yılında 4 kişi olan ortalama hane halkı büyüklüğü 2024 yılında 3,11 kişiye düşmüştür. Geniş aile olarak tanımlanan ve en az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hane halklarının oranı ise 2016 yılında %16,3 iken 2024 yılında %13,3’e düşmüştür. Verilere baktığımızda ailenin yapısının giderek çekirdek aileye döndüğü görülmektedir.

Hane halklarının %10,9'unu tek ebeveynli aileler oluşturmaktadır. Toplam hane halklarının %2,6'sı baba ve çocuklardan, %8,4'ü ise anne ve çocuklardan oluşmaktadır. Önceki verilerle karşılaştırıldığında tek ebeveynli ailelerde artış olduğu görülmektedir.

25-29 yaş grubunda hiç evlenmemiş olup ebeveynleri ile yaşayanların oranı toplamda %72,6'dır. Bu oranın %44,8'ini erkekler, %27,9'unu ise kadınlar oluşturmaktadır. Araştırma sonucu evlilik yaşının giderek yükseldiğini göstermektedir.

2024 yılında toplam resmi evlilikler içinde akraba evliliği yapmış bireylerin oranı %8,1 ve en fazla olduğu il %19,9 ile Mardin'dir. Bu ili %18,7 ile Şanlıurfa ve %16,7 ile Siirt izlemekte, en az olduğu iller ise %1,2 ile Edirne, %1,5 ile Kırklareli ve %2 ile Çanakkale'dir. Akraba evliliği kırsal bölgelerde kentsel alanlara göre daha yaygın olarak görülmektedir.

Geniş ailelerin %26,9'u, çekirdek ailelerin %20,9'u yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Yoksulluk önemli bir aile sorunu olarak karşımızda durmaktadır.

TÜİK'in Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2024 sonuçlarına göre bireylere kendilerini en çok neyin mutlu ettiği sorulduğunda, "aile" cevabı verenlerin oranı %72,9'dur. Bu sonuç ülkemizde ailenin hala önemini ve değerini koruduğunu göstermektedir.

TÜİK'in 2024 yılı evlenme ve boşanma istatistiklerine göre 2013'te 7,88 olan kaba evlenme hızı (bin nüfus başına düşen evlenme sayısını ifade etmektedir) 2024'te 6,65'e gerilemiştir. Ortalama ilk evlenme yaşı ise yükselerek erkeklerde 28,3; kadınlarda 25,8 olmuştur. 2013'te 1,65 olan kaba boşanma hızı (bin nüfus başına düşen boşanma sayısını ifade etmektedir) ise 2,19'a yükselmiştir. 2024 yılında gerçekleşen boşanmaların %33,7'si evliliğin ilk 5 yılı, %21,3'ü ise evliliğin 6-10 yılı içinde gerçekleşmiştir. 2024 yılında 187 bin 343 çift boşanmış ve 186 bin 536 çocuk velayete verilmiştir. Velayetlerin %74,4'ü anneye, %25,6'sı babaya geçmiştir. (TÜİK, 2025).

TÜİK doğum istatistiklerine göre ise 2001 yılında doğum yapan annelerin ortalama yaşı 26,7 iken 2024 yılında 29,3'e yükselmiştir. Annenin eğitim durumuna göre toplam doğurganlık hızı incelendiğinde, 2024 yılında en yüksek toplam doğurganlık hızı bir okul bitirmeyen anneler için 2,65 çocuk iken en düşük toplam doğurganlık hızı yüksek öğretim mezunu anneler için 1,22 çocuk olmuştur. Toplam doğurganlık hızı

son sekiz yıldır nüfusun yenilenme seviyesi olan 2,10'un altında kalmaya devam ederek 2024 yılında 1,48 çocuk olarak gerçekleşmiştir. (TÜİK, 2025).

Araştırma sonuçları Türkiye'deki aile yapısının -bölgesel/kültürel farklılıklar olmakla birlikte- giderek modern çekirdek aile yapısına dönüştüğünü göstermektedir. Boşanma oranları artmakta, tek ebeveynli aile yapılarında artışa sebep olmaktadır. Evlenme yaşının yükseldiği günümüzde doğal bir sonuç olarak doğum yaşı da yükselmektedir. Kadınların eğitim seviyesi arttıkça doğum oranlarının düştüğü gözlenmektedir. Modernleşme ve küreselleşmenin etkilerini kaçınılmaz olarak Türkiye'deki aile yapıları da yaşamaktadır. Bu nedenle toplumun temelini oluşturan ailenin korunmasını ve güçlendirilmesini sağlamak sosyal devletin bir gereğidir ve bu durum anayasa ile güvence altına alınmıştır. Anayasanın 41. Maddesinde *“Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar.”* ifadesi, aileye verilen önemi açıklamaktadır (T.C. Anayasası, 1982).

2.2. Aile Danışmanlığı

Sağlıklı ve uyumlu bir aile yapısı ortaya çıkarmak için aile üyelerinin yaşadıkları problemlere ve deneyimlerine bütüncül bir yaklaşımla bakmak gerekir. Aile danışmanlığı bireylerin yaşam içerisinde karşılaştığı zorlukların çok büyük bir kısmının aile ortamından geldiğini ve yine o bağlam içerisinde çözülmesi gerektiğine olan inanç sebebiyle ortaya çıkmıştır. (Gladding, 2020). Bu yaklaşımla aile sadece bireylerden oluşan bir topluluk olarak değil birbirleriyle sürekli etkileşim halinde olan dinamik bir sistem olarak görülür.

Aile temelli hizmetlere yönelik bakış açısı yön değiştirmiş, ailedeki problemi tanımlamak ve çözüm sunmaya yönelik çalışmalar; ailede yaşanan sorunları sistemik bakış açısıyla ele almak ve aileyi güçlendirmek hedefine evrilmiştir (V. Aile Şurası, 2008).

2012 tarihli Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliğinde de aile danışmanlığı bu bağlamda ele alınmıştır ve *“Aile bireylerinin içinde geliştikleri veya işlevlerini yerine getirdikleri aile sistemini veya ilişkide bulundukları diğer sosyal çevreleri değerlendirmeye dayanan ve bu anlayıştan yola çıkarak bireylere, çiftlere veya*

ailelere sorunlarının çözümüne dönük değişim ve gelişime yönelik özel teknik ve stratejileri içeren hizmet” olarak tanımlanmıştır (Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk, 2012 m.4/b).

Aile danışmanlığının amacı tek başına bireyi değiştirmek değil, ailedeki örgütlenmenin değiştirilmesine imkân vererek bireysel değişimlerin de gerçekleşmesini sağlamaktır (Nazlı, 2014). Aile danışmanlığı, aile üyelerinin karşılaştıkları problemleri birlikte çözebilme becerisini kazandırma amacıyla yasal çerçevede verilen bir psikolojik yardım hizmetidir (Kılıç, 2016). Bu psikolojik iyileştirme sürecinde aile yaşamı daha işlevsel ve sağlıklı hale getirilir ve aile içi ilişkiler nitelik kazanır (Fenell ve Weinhold, 1989).

Aile danışmanlığının en fazla ilgilendiği konuların başında iletişim problemleri gelmektedir. Bununla birlikte cinsel sorunlar, üçüncü kişilerin (özellikle anne-baba) ilişkiye etkisi, inanç ve değer yargıları, kişilik farklılıkları gibi sorunlar da aile danışmanlığının ilgi alanına girmektedir (Ergin, 2015b). Aile danışmanlığı aile içi rollerin ve işlevlerin daha sağlıklı bir şekilde yerine getirilebilmesine, çocukların yetiştirilmesinde ailenin destek ihtiyacının karşılanmasına, aile içi iletişimin sürdürülebilmesine olanak sunmaktadır (Akyürek, 1990).

Aile danışmanlığından faydalanmak için ailenin sorunlu olmasına gerek yoktur. Türkiye’de de kabul gören bir anlayış olarak gelişimsel-önleyici odaklı aile danışmanlığında özellikle çocuk odaklı çalışmalarla ebeveynlerin eğitilmesi ve geliştirilmesi amacıyla işbirliği çalışmaları yapılmaktadır (Nazlı, 2020).

Farklı görüşler bulunsa da aile danışmanlığı ve aile terapisi kavramları literatürde birbirinin yerine kullanılan kavramlardır. Aile danışmanlığı, temel aldığı kuramlar ve ilkeler ile kullanılan teknik ve yöntemler bakımından aile terapisine çok benzemektedir. Aile danışmanlığı, aile terapisine göre daha kısa sürmektedir. Aile terapisinin ayrıldığı nokta, üyelerinde ruh hastalıklarının bulunduğu ailelerle çalışmasıdır (Kuzgun, 1991). Korkut’a (2001) göre aile danışmanlığı, tanımı üzerinde net bir görüş birliği sağlanamayan, aile terapisiyle psikolojik danışma modelinin kesişiminde yer alan bir çalışma alanıdır (Korkut, 2001). Araştırmada genel olarak aile danışmanlığı kavramı kullanılmış, uluslararası literatürde aile terapisi olarak geçen bölümler olduğu gibi alınmıştır.

2.2.1. Aile Danışmanlığının Tarihsel Gelişimi

Aile üyelerinin birbirine yardım ve destek işlevi tarih boyunca süre gelmiştir. Bu yardım Strong ve DeVault’a göre iki şekilde gerçekleşir (Strong ve DeVault, 2001):

1. Yaşlıların, topluluğun gençlerine kişiler arası ilişkilerle ilgili öğütler vermesi
2. Yetişkinlerin, en genç ve yaşlıları koruması ve ilgilenmesi.

Bununla birlikte ailenin toplumsal dönüşümünün de etkisiyle profesyonel anlamda yardım etme düşüncesi ve hareketi 19. yüzyıl ortalarından itibaren A.B.D. ve İngiltere’de belirmeye başlamıştır (Özabacı ve Erkan, 2024). Kuramsal ve klinik olarak 1940, 1950 ve 1960’lı yıllara; terapi olarak kabul edilmesi ise 1970, 1980 ve 1990’lı yıllara dayanmaktadır (Foly, 1989; Kaslow, 1991; Akt. Gladding, 2020). 1940’lardan önce Amerika’da aile danışmanlığının gelişmemesinin üç önemli sosyal nedeni olmuştur. Birincisi bireylerin sorunlarının kendilerinin çözmesi gerektiğine dair mitler ve inanışlardır. İkinci engel bireylerin aile ve evlilik konularıyla alakalı ruh sağlığı uzmanlarındansa rahip, doktor ve avukatlara güvenme gelenekleridir. Üçüncü engel ise döneme damgasını vuran psikanaliz ve davranışçı kuramların bireyle yeterince ilgilenmemesidir (Gladding, 2020).

Aile danışmanlığının oluşumunu hazırlayan üç önemli tarihsel gelişme ise aşağıdaki gibidir:

1. Uzman olarak çiftlerle çalışan derneklerin kurulması,
2. Şizofreni üyesi olan ailelerle yapılan çalışmalar,
3. İkinci Dünya Savaşı

Çiftlerle profesyonel olarak çalışan ilk dernek olan Amerikan Evlilik Danışmanları Birliği 1942 yılında Ernest Groves tarafından kurulmuştur (Broderick ve Schader, 1991). Bununla birlikte şizofrenlerin çoğunluğunun dağılmış ya da örselenmiş aile ilişkilerine dayandığına ilişkin yapılan çalışmalar aile danışmanlığına zemin hazırlamıştır (Lidz ve Lidz, 1949, Akt. Gladding, 2020). Yine bu dönemde ikinci dünya savaşının sonuçları da ailelerle çalışma ihtiyacını gündeme getirmiştir.

1950’lerden itibaren disiplinlerarası bir anlayış hâkim olmuştur. Dönemin önde gelen ismi Freud’un psikoanalitik kuramından etkilenen, Aile Hayatının Psikodinamikleri

(1958) eserinin sahibi Nathan Ackerman'dır. İlk aile sağlığı merkezini aan Ackerman, bu merkezde, çocuklar ve yetişkinlerin sorunlarını psikoanalitik yöntemle tedavi etmeyi amaçlamıştır. şizofrenli ailelerin iletişimrntlerine odaklanan G. Betason, terapiye çift ve çocukları dahil eden C. Whitaker, ailelerin ruhsal sağlığınannceki kuşakların etkisini vurgulayan M. Bowen 1950'li yılların diğernnemli şahsiyetleridir (Gladding, 2020; Nazlı 2014). 1960'lı yıllarda eğitim merkezlerinin açılması ve akademik programlarının başlamasıyla aile danışmanlığı hızlı bir gelişim göstermiştir. Ennnemli isim stratejik aile danışmanlığını formüle eden Jay Haley'dir. Haley aile içi hiyerarşıye dikkat çekmiştir. Ona göre birçok aile probleminin kökeninde bu hiyerarşik bozukluk yatmaktadır (Nazlı, 2014). Bir diğer isim olan Salvador Minuchin ailedeki alt sistemleri çözümleyerek kendi yapısal aile danışmanlığı modelini kurmuştur ve ocuk rehberliği kliniğiyle alandannemli bir yer edinmiştir. Arkadaşlarıyla birlikte kaleme aldığı "Psikosomatik Aileler: Anoreksia Nevrozu" kitabı bu dönemde etkili olmuştur. Aynı zamanda bir sosyal çalışmacı ve dönemin tek kadın terapisti olan Virginia Satir, eşlerin her ikisinin terapi sürecine dahil olması gerektiğini savunmuştur. John Bell, ilk aile danışmanlığı lisansüstü kurslarını vermeye başlamıştır (zabacı ve Erkan, 2024).

1970'lerde psikanalitik geleneğin dışında gelişen yapısal, bilişsel-davranışçı, yaşantısal, stratejik aile danışmanlığı kuramlarının varlığı ve etkileri dikkat çekmektedir (Gladding, 2020). Avrupa'danzellikle İtalya ve Büyük Britanya'da aile danışmanlığı gelişmeye başlamıştır.nzellikle Milan (İtalya) grubunun etkisi görülmektedir. Feminizm de bu alana dahil edilmiştir. 1977'de Amerikan Aile Terapisti Derneği kurulmuştur (zabacı ve Erkan, 2024). 1980'lerde aile danışmanlığı alanında yapılan araştırma ve yayınlarda büyük bir artış olmuştur (Miller, 1986). Bunlardan ennnemlisi süreli bir yayın olan Aile Danışmanlığı alışanları'dır. Jay Haley, Monica McGoldrick, Rachel Hare, Betty Carter dneminnnemli kadın araştırmacılarındandır. 1990'larda feminist aile danışmanlığı, çözüm odaklı terapi,nysel terapi gibi kuramlar popüler olmuştur. Çiftler ve ailelerle çalışan uzmanların sayısı artmıştır (zabacı ve Erkan, 2024).

Günümüzde aile danışmanlığı küresel anlamda gittikçe büyüyen, gelişen bir noktadadır.nzellikle sistemik bakış açısıyla birlikte post modern yaklaşımlarınnplanda olduğu görülmektedir. Türkiye'de de birçok araştırma, eğitim, çalışma ve

yayının bulunduğu aile danışmanlığı alanında artık lisansüstü dersler verilmektedir. Sertifika programlarının da yoğun olarak başvuru aldığı bu alanda, uzmanların sayısındaki artış kayda değerdir. Bununla beraber alanda birçok yasal ve alt yapı eksiklikleri bulunmaktadır. Bu eksikliklerin giderilmesiyle aile danışmanlığı hizmeti çok daha nitelikli ve verimli bir hale gelecektir.

2.2.2. Aile Danışmanlığının Önemi

Aile, yaşanan tüm ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik dönüşümlerden dolayı ya da doğrudan etkilenmektedir ve sürekli bir değişim geçirmektedir (Erel ve Bener, 1998). Bu dönüşümler ailenin yapısında, inanç ve değerler sisteminde önemli ölçüde etkisi olan süreçlerdir (Yıldırım, 2013b). Bu dönüşüm süreçlerinden ilki temel işlevlerinin bir kısmını çeşitli kurumlara aktarmasıyla; ikincisi ise aktardığı aile değerlerinin dönüşümüyle olmuştur (Sarı, 2014). Modernleşmenin bir sonucu olarak ailenin üstlendiği bir takım görevler (üretim, çocuk ve yaşlı bakımı, eğitim, güvenlik) ilgili toplumsal kurumlara devredilmiştir (Meriç Yazan, 1989).

Kentleşme ve sanayileşme sonucu geleneksel geniş aile, çekirdek aileye dönüşmüş ve akrabalık bağları zayıflamıştır. Geleneksel aile yapılarında bir önceki kuşağın otoritesi ve aile içi sorunları çözmedeki etkisi, çekirdek aile yapısına geçildiğinde azalarak ortadan kalkmıştır. Geleneksel dönemdeki farklı bakış açıları ve deneyimleri de modern çekirdek ailelerin profesyonel desteğe olan ihtiyacını artırmıştır. (Özgüven, 2014).

Kentleşmenin, bireyci yaklaşımların, kadının ekonomik ve sosyal olarak bağımsızlaşmasının bir sonucu olarak bireyler, ailenin temelinde yer alan evlilik kurumuna daha çok anlam atfetmekte ve beklentiler artmaktadır. Geleneklere ve üretim ilişkilerine dayanan evlilikler artık duygusal bir temele dayanmaktadır (Sayar ve Bağlan, 2012; Zeybekoğlu Dünder, 2022). Aynı zamanda kırılgan bir özellik gösteren evliliklerde önceki kuşakların sahip olduğu tahammül oranının azaldığı da görülmektedir. Tüm bu hızlı yaşanan dönüşümlerin sonucunda boşanma ve tek ebeveynli aile oranlarında artış meydana gelmiştir. Evliliğe alternatif yaşama biçimleri olarak bekâr kalma, birlikte yaşama, gay/lezbiyen birliktelikleri ortaya çıkmıştır (Zeybekoğlu Dünder, 2022).

Kadın, geleneksel aile modelinde ev içi sorumlulukları tek başına yüklenirken, modern toplumlarda ekonomik faaliyete katılmasıyla birlikte daha eşitlikçi bir yapı ortaya çıkmıştır. Eğitim seviyesi arttıkça kadınlar evin ve geleneksel ortamlarının dışına çıkmakta, farklı sosyal çevrelerle temas etmektedirler (Bayer, 2013).

Teknolojik gelişmeler ve sosyal medya aile üyeleri arasındaki iletişimi etkilemekte, özellikle çocuklar ve ergenlerde ortaya çıkan teknoloji bağımlılıkları ebeveynlerin çocukları ile sağlıklı iletişim kurmalarını zorlaştırmaktadır.

Aileler yaşanan bu yapı ve rol değişimlerine uyum sağlamak ve sorunları tek başlarına çözmekte zorlanmaktadır. Bu durumda aileler uzman desteği alma arayışı içine girmektedirler (Üstündağ, 2014). Sağlığını kaybeden ailelerde iletişim problemleri, aile içi şiddet, ihmal, ebeveyn-çocuk problemleri gibi sorunlar baş göstermektedir. Aileleri bu sorunlarla başa çıkabilmeleri için güçlendiren ve destekleyen aile danışmanlığı önemli bir hizmet olarak karşımıza çıkmaktadır (Çoban ve Özbesler, 2009).

Gladding (2020), aile danışmanlığının gerekliliği ve önemini birkaç başlık altında şu şekilde ifade etmektedir (Gladding, 2020):

- Yaşam içerisinde yaşanan birçok zorluğun nedeni aile ortamından çıkmaktadır ve o bağlam içerisinde çözülmesi gerekir. Danışmanlar bireyin iç dünyasından ziyade kişiler arası etmenlere odaklanırlar.
- Yapılan araştırmalar aile danışmanlığı hizmetinin etkililiğini bilimsel olarak ispatlamıştır. Evlilik ve aile terapisi alanında 250'nin üzerinde yapılan araştırma, William Pinsof ve Lyman Wynne (1995) tarafından meta-analiz yoluyla incelenmiş ve aile terapisine gitmenin, terapiye gitmemeye göre daha etkili olduğu ve olumsuz bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bipolar duygu durum bozukluğu gibi şiddetli psikolojik rahatsızlıkların tedavisinde tek başına olmasa da destekleyici özelliğiyle pozitif etkilerinin olduğu görülmüştür. Doherty ve Simon (1996) tarafından A.B.D'de yapılan araştırmada da danışanların %97'si aldıkları hizmetten memnun kaldıklarını dile getirmiştir.
- Aileyle bir bütün olarak çalışmanın, tek tek bireylerle çalışmaya göre avantajları vardır. Aileyle çalışmak danışmanlara daha geniş bir pencereden ve

kompleks düşünme olanağı verir. İçsel ve dışsal tüm etmenler ele alınarak geniş ve etkileşimsel bir bağlam içerisinde değerlendirme yapılır.

- Aile danışmanlığı bireyin hayatındaki diğer önemli kişileri de sürece dahil ederek sorunların çözümüne yönelik daha çok fikir ve öneri gündeme getirmesiyle çok daha hızlı ve etkili sonuçlar verir.
- Aile danışmanlığı bütün aile üyelerine aynı mesajı, aynı anda verir.
- Bireysel danışmanlıktan daha kısa sürer.

Aile kurumu ekonomik, sosyolojik vb. nedenlerle değişime uğrasa da varlığını ve önemini korumaktadır. Türkiye’de de aile kurumu en sağlam toplumsal kurumlardan biridir ancak aile yapısını etkileyen gelişmiş ülkelerdeki eğilimlerin ülkemizde de yansımalarını görmek mümkündür (Duman, 2001). Yoksulluk, işsizlik, aile içi şiddet, kuşak çatışmaları, alkol ve madde bağımlılığı, iletişim problemleri gibi sorunlar aile yapısının değişmesiyle birlikte artmış ve yaşanan dönüşümler aileyi desteksiz bırakmıştır.

Bireylerin, ailenin ve dolayısıyla toplumun refah seviyesini yükseltmek, aile içi birlik ve beraberliği güçlendirmek ve sürdürülebilir çözümler üretebilmek için aile danışmanlığı hizmetlerinin yaygınlaştırılması büyük önem taşımaktadır (Demirbilek, 2016).

Türkiye’de aile danışmanlığına ilgi giderek artmaktadır. Boşanma süreçleri, eşler arası iletişim problemleri, ebeveynlerin çocuklarla ve ergenlerle yaşadığı iletişim sorunları, alkol ve madde bağımlılığı gibi birçok sorun aileleri, aile danışmanlığı hizmeti almaya yönlendirmektedir.

2.2.3. Aile Danışmanlığı Kuramları ve Uygulamaları

Aile danışmanlığındaki çoğu kuramın amacı psikolojik ve ilişkisel sorunları aile sisteminden ve dinamiklerinden yola çıkarak açıklamaktır. Her ne kadar zaman içinde gelişime uğrayıp yeni soruları ortaya çıkarsa da kuramlar tarafından ilk olarak ele alınan bazı özgün sorular bulunmaktadır. Aileye dair çok daha fazla soru çeşitli kuramlar tarafından ele alınsa da genel olarak dört ana soru etrafında şekillenmektedir (Doherty ve McDaniel, 2022):

1. Bireyler ailelerin bünyelerinde nasıl semptom geliştirir? Özellikle psikososyal sorunlar, psikosomatik hastalıklar, depresyon, kaygı bozukluğu, madde bağımlılığı,

blumia, davranış ve kişilik bozukluğu gibi sorunların anlaşılmasında köken aile süreçlerinin önemi vurgulanmaktadır.

2. *Aileler hem duygusal bağlanmaya hem de bireysel özerkliğe olanak tanıyan kişiler arası bağlanma seviyelerini nasıl devam ettirebilmektedirler?* Kuramcıların bu soruya farklı cevapları olmuştur. Benliğin farklılaştırılması (Bowen), alt sistemler, sınırlar (Minuchin) gibi.

3. *Aile çatışması nasıl yönetilemez hale gelir?* Aile çatışması döngüsel bir süreçtir ve olumsuz etkileşimlerle yıkıcı seviyelere tırmanmaktadır (Watzlawick vd., 1967).

4. *Aileler işlev görmeyen kalıplarını nasıl değiştirebilirler?* Bu sorunun odak noktası ailelerin değişimleri için danışmanların nasıl yardımcı olabileceğidir.

Kuram ve teknikler dersi, aile danışmanlığı eğitimi yüksek lisans programlarında da zorunlu dersler arasındadır ve önemi büyüktür. Kuramların temeli eğitimlerde iyi bir şekilde özümsemiğinde, danışmanlık süreçlerinde karşılaşılan durumlara hazırlıklı olunabilmektedir. Çalışmada aile danışmanlığının temel kuramlarından ve yaklaşımlarından olan Bowen Aile Danışmanlığı, Yapısal Aile Danışmanlığı, Yaşantısal/İnsancıl Aile Danışmanlığı, Sistemik Aile Danışmanlığı, Bilişsel Davranışçı Aile Danışmanlığı, Öyküsel Aile Danışmanlığı ve Çözüm Odaklı Aile Danışmanlığına değinilmiştir.

2.2.3.1. Bowen Aile Danışmanlığı

Psikoanalitik ilke ve uygulamalardan geliştirilerek sistematik bir yaklaşıma dayandırılan bu yaklaşımın savunucusu Murray Bowen'dir. Meninger Kliniğinde psikiyatrist olarak çalışırken ailelerle ilgilenmeye başlamıştır. Ona göre ebeveynlerimizle olan çözülmemiş duygusal tepkilerimizi nereye gidersek götürürüz ve yaşamımızda, ilişkilerimizde yeniden kullanırız (Özabacı ve Erkan, 2024). Bowen da kendi köken ailesindeki sorunlardan etkilenmiştir (Papero, 1991).

Bowen aile danışmanlığının temelinde kaygı önemli bir yer tutmaktadır. Aile ve toplumdaki kronik kaygı ve duygusal sürece dikkat çekmek için yedi temel kavram üzerinde durmuştur (Özabacı ve Erkan, 2024):

1. Farklılaşma: Kişinin kendisini duygu ve düşünce düzeyinde köken ailesinden ayırabilmesini ifade eder (Bowen, 1978). Aile sisteminde kaygı çok fazla olduğunda

evlilik çatışmaya girer ve sorunun çocuklara yansıtılması, fiziksel veya duygusal rahatsızlıklar şeklinde açığa çıkar (David, 1979).

2. Üçgenler: Çocuk ve ebeveyn arasındaki üçgen, en temel üçgendir ve çoğu aile problemi üçgenseldir. Örneğin kocasıyla duygusal uzaklık yaşayan kadın çocuğuyla yapışık bir ilişki geliştirir. Çocuk bu durumda farklılaşma yaşayamaz. Bowen yaklaşımıyla çalışan danışmanlar seanslarında üçgenlere bakarlar (Nichols ve Schwartz, 1998).

3. Nesilden Nesile Geçiş Süreci: Bir aile üyesinin ölümü veya ayrılığı sonrası, başka bir üyenin aynı rolü üstlenmesini ifade eder. Duygusal tepkiler ve kaygının nesilden nesile aktarıldığı bir süreci tanımlar.

4. Aile Yansıtma Süreci: Daha önceki neslin yakalandığı kaygıda çocukların nasıl semptom geliştirdiklerini tanımlar.

5. Çekirdek Ailenin Duygusal Sistemi: Bowen yaklaşımında kişiler kök ailesinden farklılaşmazlarsa kendi çekirdek aile sistemini kuramazlar ve çatışma yaşarlar.

6. Duygusal Kesinti: Kişilerin duygusal olgunluğa erişememiş olmaları olarak tanımlanır.

7. Kardeş Konumu: İlişkilerde bireylerin ailelerin kaçınıcı çocuğu olduğuna göre bazı kişisel özellikler (örneğin büyük kardeşin sorumluluk sahibi, küçük kardeşin daha rahat, ortanca çocuğun esnek olması gibi) geliştirdiğini belirten Bowen, bu durumun evrensel olmadığını da belirtmektedir.

Bowen aile danışmanlığındaki hedef, aile üyelerinin farklılaşmalarını teşvik ederek kendi benliklerine bürünebilmelerini sağlamaktır. Burada danışmanın iyileşme sağlayabilmesi için üçgenlerin dışında kalmayı ve kaygılı olmayan bir nesnelliği devam ettirebilmesi gerekir (Doherty ve McDaniel, 2022). En sık kullanılan teknikler genogram, üçgenden kurtulma, benliğin farklılaşması ve soru sormadır.

2.2.3.2. Yapısal Aile Danışmanlığı

Minuchin'in düşük gelirli kent aileleriyle yaptığı çalışmalardan ortaya çıkan yapısal aile terapisi kuramında sınırlar önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Aileler sınırlarının çok geçirgen (iç içe geçmiş) ya da çok sıkı (geçirimsiz) olması

durumunda sorun yaşamaktadırlar. Sınırlar çok geçirgen olduğunda çocuklar özerklik kazanamamakta, çok sıkı olduğundaysa yeterince destek alamamaktadırlar (Doherty ve McDaniel, 2022).

Kuramın diğer önemli unsuru alt sistemlerdir. Bu alt sistemler eş, ebeveyn ve kardeş alt sistemleri gibi aile üyeleri arasındaki ilişkilerden meydana gelmektedir. Yapısal aile yaklaşımını benimseyen aile danışmanları, aile yapısını anlamak için aile üyeleri arasındaki bu ilişkiye dikkat etmelidir ve bozuk yapıyı değiştirmek için yeniden yapılandırmalıdır. Yapısalcı yaklaşım aile yapısını değiştirmeyi amaçlaması ve bu değişimde danışmanın aktif rol alması nedeniyle diğer yaklaşımlardan ayrılmaktadır (Üstündağ, 2014). Bunu yaparken ailenin iç görü ve farkındalık kazanarak kendi sorununu çözmesine yardımcı olur. Dahil olma, yeniden çerçeveleme, noktayı koyma, canlandırma, sınırları oluşturma, ev ödevi gibi teknikler kullanılır.

Aileler için geliştirilen ilk kuram olması, düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelere hitap etmesi, kısa süreli ve etkili olması, danışmanın ve ailelerin aktif olması güçlü yanlarıdır. “Şu an”a odaklanması, bireyi göz ardı edebilme riski, aile dinamiklerini açıklamakta yetersiz oluşu, kullanılan tekniklerin bazılarının samimi görülmeyebilmesi zayıf yanlarıdır (Özabacı ve Erkan, 2024).

2.2.3.3. Yaşantısal/ İnsancıl Aile Danışmanlığı

Önemli temsilcileri Virginia Satir ve Carl Whitaker olan yaşantısal aile terapisinde duyguların açığa çıkarılması ve farkındalık üzerine odaklanılır. Böylelikle bireyler aileden uzaklaşıp başka aktivitelere yönelmektense aile işlevlerini yerine getirir ve ailedeki sorunlar çözüme kavuşur (Gladding, 2020).

Virginia Satir kendine özgü olan teknikleriyle müdahalesinde etkili iletişim için “ben” mesajlarını kullanma, aile portresi, koreografi, mizah, dokunma, destek ve aileyi yeniden yapılandırma tekniklerini kullanır. Satir’e göre birçok ailede üyeler yatıştırıcı/kabul edici, suçlayıcı, akılcı, dikkati dağıtıcı/patavatsız gibi rollere girerler. Bu roller aile etkileşimde ve işlevlerinde olumsuz rol almaktadırlar. Satir, aile üyelerinin iletişimini uyumlulaştırmak için “iletişim duruşu” tekniğini kullanır ve üyelerin fiziksel duruşlarını abartarak ifade etmeleri istenir. Bu yöntemle kişilerin duygusal farkındalığının artırılması hedeflenir (Özabacı ve Erkan, 2024).

Carl Whitaker da danışmanlık sürecinde yedi farklı müdahale tekniği uygular: Gelişimi desteklemek için semptomları yeniden tanımlama, gerçek yaşam stresi yerine hayali alternatifler, kişiler arası stres ile iç stresi birbirinden ayırıştırma, pratik müdahalede bulunma, aile üyelerinin çaresizliklerini artırma, duygusal yüzleştirme, çocuklara akran gibi değil çocuk gibi davranmak (Özabacı ve Erkan, 2024).

Bireyleri değiştirme yoluyla aileyi değiştirmeye çalışan bu yaklaşımda bireylerin potansiyellerinin ortaya çıkarılması ve kendilerini geliştirmeleri hedeflenir. Her danışmanın kişiliğinin bu kuramı uygulamaya uygun olmaması ve sürecin sistemli ilerlememesi kuramın eleştirilen yanlarından (Nazlı, 2014).

2.2.3.4. Sistemik Aile Danışmanlığı

Çok sayıda aile danışmanlığı modeli var olsa da, hepsinin temelinde yirminci yüzyılın yarısında ortaya çıkan sistem kuramı bulunmaktadır. Biyoloji, fizik, kimya ve sibernetikten (güdümbilim) ortaya çıkan bu kuram indirgemeci bir önyargıyı aşır yeni bir yaklaşım ortaya koymuştur (Doherty ve McDaniel, 2022). Temelleri ilk defa Bowlby'in anne-çocuk bağlanması üzerine yaptığı çalışmalarla İngiltere'de atılmıştır (Bowlby, 1977). Terim olarak öncelikle Milan grubu tarafından kullanılan modelde, organizma ile çevresi arasında sürekli ve karşılıklı bir ilişki söz konusudur (Özabacı ve Erkan, 2024). Bireylerin birbirleriyle kurdukları ilişki sistemine vurgu yapılarak neden-sonuç ilişkisi kurulmaktadır (Algan, 2016). Aile üyeleri sadece diğer aile üyesini etkilemekle kalmaz, aynı zamanda kendisi de diğer aile üyelerinden etkilenir (Dallos ve Draper, 2016).

Sistemik yaklaşıma göre aile bir sistemdir ve aile içinde yaşanan tüm sorunlar bir bütün olarak ele alınmalıdır. Açık bir üçgen sistemi olarak görülen aile, "sistem", "üçgen", ve "geri bildirim" olmak üzere üç temel kavram üzerine inşa edilmektedir (Demirbilek, 2016). Kendisini oluşturan unsurların toplamından daha farklı ve özgün bir yapıyı temsil eden aileler, üyelerin birbirleriyle olan bağları ve davranışlarıyla birbirini etkileyen dinamik bir sistem oluşturur. Her ailenin belli bir kural sistemi vardır ve bu kurallarla işlevlerini ve rollerini yerine getirirler. Aynı zamanda sınırları olan bu sistemde üyeler dış çevreyi etkileme ve ondan etkilenme olanağı bulurlar (Mavili Aktaş, 2004).

Sistemik yaklaşımla çalışan bir danışman, aile üyelerinin davranışlarının rastlantısal olmadığını, daha karışık süreçlerle ilişkili olduğunu varsayar. Her bireye olumlu ya da olumsuz katkıları olan yapıyı ve tepkileri yaratan, örtülü ve açık dinamiklerin varlığını kabul eder (Weeks, 2012; akt: Özabacı ve Erkan, 2024).

Esnek bir model olması birçok farklı özellikteki aileyle çalışmayı olanaklı kılar. Takım çalışmasına imkân vererek diğer danışmanların süreci izlemesine izin verir. Kısa sürede (10 veya daha az seans) semptomu çözebilen bir süreçtir (Özabacı ve Erkan, 2024).

2.2.3.5. Bilişsel Davranışçı Aile Danışmanlığı

En eski yaklaşımlardan olan davranışçılık akımı 1970’lerde bilişselcilerden etkilenecek birleşik bir akım oluşturmuştur. Çok eskiye dayanmasına rağmen aile danışmanlığında uygulanması 20-25 yıl kadardır. Kaynağını ebeveyn eğitimi çalışmalarından almıştır. Bu yaklaşımda davranış değişikliğini sağlamak için düşünce kalıpları, inançlar ve tutumların değiştirilmesi hedeflenir (Özabacı ve Erkan, 2024). Bandura’nın sosyal öğrenme kuramında etkilenecek oluşan yaklaşıma göre (Fennell ve Weinhold, 1989) ailedeki problemler yanlış öğrenmelerden kaynaklanır ve başka öğrenme yollarıyla problem çözülebilir (Gabrill, 1981; akt: Özabacı ve Erkan, 2024).

Bilişsel davranışçı kuramın varsayımları Demirbilek tarafından şöyle özetlemektedir: (Demirbilek, 2016)

“-Tüm davranışlar öğrenilir ve aileleri de içeren tüm bireyler önceki pekiştirilmelerine göre davranırlar.

-İşlevsel olmayan davranışa ve bu davranışın altında yatan nedenlere odaklanır. Davranışın geçmişine bakmaksızın şimdiki halini değiştirmeye odaklanır.

-Değişimin gerçekleşmesi için ailedeki herkesin tedaviye dâhil edilmesi gerekli değildir.”

Danışmanın eğitici rolüyle birlikte rol model olduğu süreçte davranışı inceleme, ilişki kurma, yapılandırma, özetleme, yorumlama, içeriği yansıtma ve davranışı değerlendirme becerilerinin olması gerekir. Ev ödevlerinin yanında bilişsel davranışçı aile danışmanlığında operant şartlanma, klasik şartlanma, antrenörlük, söndürme, olumlu pekiştirme, karşılıklık, mukabele, sistematik duyarsızlaştırma, dışlama, tablolaştırma,

premack ilkesi, ilgilenme günleri, iletişim becerisi eğitimi, kontrat yapma, karar verme becerileri, mantıksız düşünceleri tartışma, düşünce durdurma, kendini eğitime eğitimi, model olma ve rol oynama teknikleri sıklıkla kullanılmaktadır (Özabacı ve Erkan, 2024).

Bilişsel davranışçı kuram, gözlemlenemeyen süreçlerle değil objektif olarak ölçülebilen, gözle görülür olaylarla ilgilenir, şimdiki duruma odaklanır ve kısa sürede çözüme ulaşmaya çalışır.

2.2.3.6. Öyküsel Aile Danışmanlığı

1980'li yıllarda postmodernizm akımının aile terapisine yansıma şekli öyküsel terapiyle olmuştur ve adeta alana darbe vurmuştur (Doherty, 1999). Bu postmodern düşünce kişinin kendi dünya görüşüne göre yaşamını, benlik algısını ve ilişkilerini düzenlediğini savunmaktadır (Nichols ve Schwartz, 1997). Öyküsel terapide en büyük etkiyi yaratan isimler Michael White ve David Epston olmuştur. White ve Epston'a göre öyküsel aile danışmanlığının temel amacı danışanların kişisel öykülerini yeniden oluşturarak daha üretken ve tatmin edici alternatif öyküler meydana getirmektir. (Özabacı ve Erkan, 2024).

Öyküsel aile danışmanlığında kullanılan teknikler sorunu dışsallaştırma, problemin bireyi etkilemesi, bireyin problemi etkilemesi, ikilemleri çıkarma, engelleri tahmin etme, kutlama ve belgedir. En önemli terapötik araçlarından olan sorunu dışsallaştırma ile danışanın öyküsünü kendi yaşam şekliyle ayırması ve birbirinden bağımsız kavramlar olarak görmesi sağlanır (Epston, White ve Murray, 1992). Aileye rutin aralıklarla danışmanlar tarafından mektup yazılarak oturumları yazılı şekilde özetlenir, gelecekte bahsedilir. Böylece ailedeki gönülsüz üyelerin de sürece dahil olması ve ailenin gelişiminin kayıt altına alınması sağlanır (Goldenberg, 2011).

2.2.3.7. Çözüm Odaklı Aile Danışmanlığı

Kısa Süreli Terapi Merkezinin çalışmaları ve stratejik aile terapisinden etkilenecek ortaya çıkan bu yaklaşımda sorunların kökenine odaklanmak yerine sorunlu davranış beklentilerine odaklanır (Doherty ve McDaniel, 2022). Kısa sürede küçük değişimler yaratmaları için aileler teşvik edilir ve kendi içsel kaynaklarını kullanarak çözüm bulmaları hedeflenir (Goldenberg, 2011). Bir başka deyişle danışmanlar danışana çözüm yolu önermezler. Bunun yerine danışanın kafasında muhteşem çözümleri

canlandırabilmesi için sorunla ilgili istisnaları, şimdiye kadar neyin işe yaradığını danışana tanımlatarak danışanın kendisine çözüm buldururlar. Davranışsal amaçlar belirlerler.

Başlıca temsilcileri Steve de Shazer ve İnsoo Kim Berg'dir. Kullanılan başlıca teknikler mucizevi soru, derecelendirme, övgü/iltifat, ipucu, ikincil değişimler, problemi ortak yaratma, maymuncuk, istisnalara odaklanma, geleceği okuma, zaman makinesi, yeniden çerçevelemedir.

Yaklaşımın zayıf yönleri kısa süreli olması, geçmiş deneyimlere odaklanmaması; güçlü yönleriyse çözüm odaklı olması, kişide farkındalık yaratarak çözümü bulmasını sağlaması, aileyi cesaretlendirmesi olarak sayılabilir (Nazlı, 2014; Gladding, 2020).

2.3. Aile Danışmanlığında Etik Konular

İnsan odaklı çalışan bir meslek dalı olarak aile danışmanlığının belirli mesleki etik kurallar çerçevesinde yürütülmesi gerekmektedir. Mesleğin ve bilimin standartlarını belirlemek ve bu standartları en yüksek düzeyde uygulayıp korumak için etik ilkelere ihtiyaç duyulmaktadır (TPD, 2004). Etik ilkeler hem danışanı hem danışmanı hem de danışan ve danışman arasındaki ilişkiyi korumaktadır. Etik ilkeler mesleki standartların nasıl belirleneceğine ışık tutmaktadır (Erdoğan ve Aslan, 2022; Bond, 2016). Mesleki etik ilkeler mesleği icra edenler için hangi davranışların doğru hangi davranışların yanlış olabileceği konusunda yardımcı olmaktadır (Gergen, 2015). Her ne kadar etik ilkelere dair kavramlar ve kurallar eğitim içeriklerinde öğretilse de uygulamada karşılaşılmadan tam olarak anlaşılmamaktadır.

Türkiye’de Türk Psikologlar Derneği’nin 18/04/2004 tarihinde yapılan 27. Olağan Genel Kurulunda kabul edilen Etik Yönetmeliği’ne göre genel etik ilkeler ve kurallar şu şekilde ifade edilmiştir (TPD, 2004):

- (a) yetkinlik/yeterlilik,
- (b) yararlı olmak ve zarar vermemek,
- (c) sorumluluk,
- (d) dürüstlük,
- (e) insan haklarına saygı ve ayrımcılık yapmama

Aile danışmanlığına başvuru sürecinde danışanlardan danışmanlık süreciyle ilgili bilgilendirilmiş onam almak ve sürece dair etik kuralları belirtmek önemli bir gerekliliktir. Bu bilgilendirme danışmaya gelen her aile üyesine yapılır ve herkesin onayı alınır. Duffy bilgilendirmiş onam formunda olması gereken noktaları şu şekilde ifade etmiştir (Akt. Maçkalı, 2014): Danışmanlık sürecinin niteliği, danışmana ait bilgiler (uzmanlık alanı vb.), gizlilik, olası riskler ve faydalar, tedavi alternatifleri, yeterlilik ve zorlamanın olmaması, reddetme veya devam etmeme hakkı, çalışma saatleri, iletişim bilgileri ve acil durumlara dair hususlar, ödeme ve ücret meseleleri, bilgilerin mahremiyeti.

Danışmanlık sürecinde gönüllülük esastır. Bu nedenle danışanların yardım isteyip istemediğine dair kararlarına saygı duyulmalıdır. Danışanlar ile aile danışmanı arasında güven ilişkisi kurulabilmesi için taraflar arasında açık bir iletişimin, koşulsuz kabulün, samimiyet ve şeffaflığın yerleşmesi gereklidir. Bu nedenle danışanlar açısından yardım veren aile danışmanının nerede durduğunu bilmek önemlidir (Scher ve Kozłowska, 2012). Bu bağlamda bilgilendirilmiş onam danışmanlık sürecinin çerçevesini çizen önemli bir gerekliliktir.

Aile danışmanlarının en çok dikkat ettiği ilke zarar vermeme ilkesidir. Diğerlerinden daha basit bir ilke olsa da bazen takip edilmesi güçtür (Gladding, 2020). Önceden kestirilebilen ve kaçınılmaz olan bir zarar mevcut ise gerekli önlemler alınmalı ve danışana bu konuda önceden bilgi verilmelidir (TPD, 2004).

Camadan'ın (2018) ifade ettiği gibi danışmanlık hizmeti verebilmek için kişinin gerekli teorik ve pratik yeterliliğe sahip olması bir zorunluluktur. Danışman aldığı yasal eğitimin verdiği yetkinlik sınırları çerçevesinde çalışmalı ve kişisel farkındalığıyla geliştirilmesi gereken becerileri noktasında uygun adımları atmalıdır. Kendi yeterlilik sınırlarını aşan durumlarda ise uygun kaynaklara başvurarak yardım istemelidir.

Dürüstlük ilkesi gereğince aile danışmanı kendini doğru tanıtmaya, eğitimi, yetkinlikleri ve verdiği hizmetlerle ilgili doğru bilgilendirmeyi yapmakla yükümlüdür. Gerçek dışı vaatlerde bulunmaktan kaçınmak ve verdiği sözleri tutmak da etik olarak uyması gereken kurallardır. Yaş, kimlik, cinsiyet, etnik köken, din, mezhep, sosyo-ekonomik düzey gibi konularda ayrımcılık yapmamalı, insan hakları ve onuruna saygı

göstermelidir. Kültürel çeşitlilikle ilgili konular da danışmanlıkta sık karşılaşılabilen etik problemler olabilmektedir. Bu noktada danışmanlar kendi değerlerini danışanlara empoze etmemek için çok-kültürlülük yeterliliklerine sahip olmalıdır ve kültürün aile için önemini ailenin bakış açısından öğrenmeye çaba göstermelidir (Hill ve Crews, 2005; Kurilla, 1998). Danışanlarla yalnızca etik ilkelere dayalı bir ilişki kurulması, bunun dışında duygusal ya da cinsel herhangi bir ilişkiye girilmemesi de elzemdir.

Hem danışanları hem de aile danışmanını sorumlu tutan bir diğer önemli etik ilke gizliliktir. Mesleki etik bir kod olmasının yanı sıra gizlilik, birçok ülkede yasal bir zorunluluktur (Gladding, 2020). Bu ilke, danışmanların danışana ait bilgilerinin korunacağı ve izin alınmadan hiçbir yerde açıklanmayacağına dair danışana karşı yükümlülüğünü ifade etmektedir (Arthur ve Swanson, 1993). Ancak aile danışmanlığı sürecinde gizlilik ilkesinin uygulanamayacağı istisnai durumlar mevcuttur. Bu istisnai durumlar danışanın kendisine ya da bir başkasına zarar verebileceği durumları kapsamaktadır. Aile danışmanı ensest, çocuk istismarı ya da mahkeme kararı gibi yasaların gerektirdiği hallerde ilgili kurumlara bilgi vermekle mükelleftir (Gladding, 2020). Üyelere süreçte yaşanabilecek gizlilik ilkesiyle ilgili istisnai durumları, aile danışmanı açıklamakla sorumludur. Bunun dışında Eskin (2000) danışanın kimliği gizli tutulmak suretiyle sadece vaka içeriğinin eğitim amaçlı bir uzman ile paylaşılabilirliğini vurgulamıştır.

Özellikle Covid-19 salgınıyla birlikte internet üzerinden uzaktan psikolojik danışma uygulamaları yaygınlaşmıştır. Gizlilik ihlali, internet güvenliğinden kaynaklanabilecek sorunlar, danışmanın sözel olmayan mesajları kaçırabilmesi gibi durumlar etik ikilemler yaratabilmektedir. Danışmanların bu noktada danışma odasındakiyle benzer ilkelere dikkat etmesi elzemdir (Gladding, 2020).

Psikolojik danışman adaylarının, bu konudaki etik ilkeleri eğitim sürecinde içselleştirmeleri önem arz etmektedir Böylece etik ihlallerin önüne geçilebilecek, danışana zarar vermeden, yararı gözetilerek süreç sonlandırılabilir.

2.4. Aile Danışmanının Rolü ve Sahip Olması Gereken Özellikler

Etkili bir aile danışmanı olmak alınan eğitimlerin, kuramsal bilgi ve tekniklerin yanında danışmanın kişisel gelişimine ve farkındalığına da bağlıdır. Danışmanlık

sürecinde aile danışmanının rolüyle ilgili hususları Kaplan ve arkadaşları şu şekilde ifade etmişlerdir (Kaplan vd., akt. Nazlı, 2014):

- “a. Aile üyelerinin oturumlardaki etkileşim sürecinin içeriğini raporlaştırmak,
- b. Aile üyeleri arasındaki çatışmayı yönlendirmek, gizli çatışma odaklarını belirlemek,
- c. Aile üyelerinin savunma mekanizmalarından kurtulmalarına yardımcı olmak,
- d. Yorumlama ve yüzleştirme gibi tekniklerle aile üyelerinin olumsuz duygularından uzaklaşmalarına yardım etmek,
- e. Aile üyeleri arasında yeni etkileşim kalıplarının gelişmesine yardımcı olmak,
- f. Aile üyeleri arasındaki rol ilişkilerini yeniden düzenlemek,
- g. Ailenin bozulan ruh sağlığının onarılması için sentezci rolü oynamak.”

Profesyonellik gerektiren bir süreç olan aile danışmanlığı alanında çalışan uzmanların sahip olmaları gereken birtakım beceriler bulunmaktadır. Bu beceriler aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır (Nelson vd., 2007):

Kavramsal Beceriler: Aile danışmanlarının bilgi ve farkındalıklarını içerir.

Algısal Beceriler: Danışan sisteminde olanları algılamak için kavramsal becerilerin birleştirilmesini ifade eder.

Yönetici Becerileri: Danışmanlık sürecindeki eylem ve müdahaleleri içerir.

Değerlendirme Becerileri: Danışmanlık faaliyetinin ve etkinliğinin değerlendirilmesini içerir.

Mesleki Beceriler: Mesleki gelişimiyle birlikte danışmanlık sürecindeki etkinliğini ve tutumlarını içerir.

Danışmanlık sürecinin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi ve başarıyla sonuçlandırılabilmesi için aile danışmanının kuram ve teknikleri uygulama becerisinin yanında kişisel bazı becerilere sahip olması beklenmektedir (Fenell ve Weinhold, 1989; Nazlı, 2014):

Beden dili: Yüz ifadeleri (jest ve mimikler), göz teması ve beden duruşunu içerir. Danışmanlar uygun beden diliyle danışanlarıyla sözsüz bir iletişim kurarlar. Bu iletişim güven ortamının sağlanmasına yardımcı olur.

Soru Sormak: Soru sorma becerisi ailenin öyküsü hakkında bilgi toplamak için önemli bir beceridir. Bu kapsamda açık ve kapalı uçlu sorulardan faydalanılır. Kapalı uçlu sorular yaş, medeni durum, meslek gibi alanlarda bilgi toplamayı sağlarken; açık uçlu sorularla danışanın yaşamına dair daha fazla bilgi toplanması mümkündür. Burada “niçin”, “neden” gibi sorular yerine “nasıl” ve “ne zaman” sorularını seçmek danışanın kendisini suçlu gibi hissetmemesi için önemlidir (Seden, 2005)

Ses Tonu: Aile danışmanları, danışanları tarafından anlaşılabilir bir ses tonunda konuşmalıdırlar. Sesin alt tonlarını kullanmak sakın bir ortam yaratmak için uygundur (Seden, 2005).

Aktif Dinleme: Aile danışmanı, danışanını ilgiyle dinlediğini sözlü ve sözsüz ifadeleriyle hissettirebilmelidir. Bu yaklaşım danışanın kendisine önem verildiğini ve anlaşıldığını sağlar ve böylece sürece dahil olma noktasında istekli davranır. Danışanın sözü sık sık kesilmemeli ancak uzun süre de sessiz kalınmamalıdır.

İçerik Yansıtma: Danışmanlık sürecinde danışanların anlatmak istediklerinin başka ifadelerle danışana tekrar aktarılmasıdır. Bu aktarma daha kısa ve net bir biçimde yapılır (Nelson Jones, 2014).

Duyguları Yansıtma: Gerektiği zamanlarda danışmanın danışanın duygularını vurgulaması ve danışana yansıtma becerisidir.

Yorumlama: Yorumlama becerisi danışanlara var olan çözümlerinin işe yaramadığı noktalarda yeni bakış açıları ve çözüm yolları sunmasıdır (Algan, 2016).

Özetleme: Oturumu sonlandırmadan önce seans boyunca konuşulanları özetlemek sürecin daha etkili olmasına yardımcı olacaktır (Nazlı, 2014).

Yüzleştirmek: Danışanların çelişkili ifade ve davranışlarına dikkat çekmek için gerekli bir beceridir.

Güven Kurmak: Danışmanlık sürecinin başarıyla sonuçlandırılabilmesi için güvene dayalı bir ilişki kurmak zorunludur. Gerçekten dinlenildiğini ve anlaşıldığını hissetmek güven ilişkisi kurmak için elzemdir.

Empati: Danışmanın danışanın anlattığını anlayabilme ve bunu karşı tarafa iletebilme becerisidir. Burada içerik yansıtma önemli bir rol oynar (Ögel, 2009).

Kendini Açma: Danışman doğru zamanda ve doğru bir biçimde kendi düşünce, duygu ve yaşam deneyimlerini danışana aktararak danışanın kendini daha rahat ifade etmesini kolaylaştırabilir (Horejsi ve Sheafor, 2015).

Rol play/canlandırma: Danışmanlık sürecinde kullanılan yaklaşımlar etkisiz kaldığında başvurulabilecek bir beceri ve tekniktir. Ailelerin gündelik hayatta yaşadıkları olayları canlandırmak değişim sağlamada etkili olacaktır. Bu noktada danışman basit yönlendirmelerle danışanları motive edebilir (Barker ve Chang, 2013).

2.5. Türkiye’de Aile Danışmanlığı

Batı’da 1970’lerde kurumsallaşmasını tamamlayan aile danışmanlığı, ülkemizde 1980’li yıllarda ilk adımlarını atmaya başlamıştır. 1998 yılından beri faaliyette olan Aile ve Evlilik Terapileri Derneği (AETD) ile 2012 yılında kurulmuş olan Çift ve Aile Terapileri Derneği (ÇATED, 2025) düzenlediği eğitim ve kongrelerle mesleğin gelişiminde katkıları büyük olan meslek birlikleridir. 2014 yılında da Türk Psikologlar Derneği çatısı altında kurulan Çift ve Aile Terapisi Birimi toplumu bilinçlendirmeye yönelik çalışmalar yapmaktadırlar (Akyl vd., 2015). Alana dair araştırma ve çalışmalar ise 2000’li yıllarda yapılmaya başlamıştır (Algan, 2017). ASHB tarafından 2012 yılında İzmir, Ankara, Kırıkkale, Karabük ve Burdur, 5 pilot il seçilmiştir. Bu illerdeki ASHB’ye bağlı Sosyal Hizmet Merkezleri’nde (SHM) görev yapan sosyal hizmet uzmanları (SHU) ve aile danışmanlığı hizmeti verebilecek niteliklere sahip profesyonel meslek elemanlarına hizmet içi eğitim ve seminerler verilmiştir. Türkiye’de aile danışmanlığı hizmeti ile ilgili kurumsal anlamda atılan ilk adım, bu pilot uygulama olmuştur (Algan, 2024). Yaşanan toplumsal değişimler, eğitim seviyesinin yükselmesi, bu alanda verilen eğitimlerin çoğalmasıyla birlikte aile danışmanlığına olan talep de artmıştır (Karataş ve Nadir, 2016).

Türkiye’de aileye yönelik politikalar beş yıllık kalkınma planları (BYKP) ekseninde şekillenmiştir. İlk 1960’larda başlayan BYKP’lerin 1990’lara kadar daha çok aile

planlaması, aile sağılığı ve ailelerin ekonomik olarak güçlendirilmesi noktasında sosyal yardımların ön planda olduğı bir anlayışa sahip olduğı görölmektedir. Beşinci BYKP (1985-1989)'de ise ailelere yönelik psikolojik destek hizmetlerinin sunulması gündeme gelmiştir (Algan, 2017). Aynı planın 1987 yılındaki programında “Aile Danışma Büroları” kurulması kararlaştırılmış ve bu birimlerin ailelere sosyo-psikolojik ve hukuki danışmanlık sunması sağlanmıştır (Uluslararası Aile Yılı Özel İhtisas Komisyon Raporları, 1994). 9. BYKP ile birlikte Aile Eğitim Programı (AEP) ve Aile Danışma Merkezlerinin kurulmasıyla aileye yönelik eğitici ve danışmanlık temelli bir yaklaşım benimsenmiştir (Resmi Gazete, Dokuzuncu Kalkınma Planı, 2006).

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Genel Müdürlüğüne bağılı Aile Danışma Merkezlerini (ADM) kapsayan yönetmelik 07/10/2007 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Bu yönetmelikte SHÇEK'e bağılı ADM'lerin açılış kriterleri, işleyişi ve merkezlerde görev yapacak yetkili personellerin nitelikleri açıklanmıştır (Algan, 2016). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulmasının ardından 09/02/2013 tarihli Resmi Gazetede bu kez Sosyal Hizmet Merkezleri (SHM) Yönetmeliğı yayımlanmış ve SHÇEK Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliğı yürürlükten kaldırılmıştır. SHM Yönetmeliğı ile birlikte aile danışmanlığı hizmetlerinin SHM'ler tarafından sunulması öngörölmüştür. İlgili yönetmelik SHM'lerde çalışacak yetkili personellerin sosyal çalışmacı, psikolog, sosyolog, psikolojik danışman ve rehber öğretmen, çocuk gelişimcisi, öğretmen ve aile tüketici bilimleri bölümü mezunu kişiler olarak belirlemiştir (ASHB, 2013, 18. Madde). Aile danışmanlığı ile ilgili hususlar, SHM Yönetmeliğinin 14. maddesinde Eğitim ve Danışmanlık Biriminin görevleri arasında ilgili maddenin e ve f bentlerinde (ASHB, 2013):

“e) Ailenin refahı, mutluluğı ve bütönlüğünün sağlanmasına yönelik eğitici, geliştirici, rehberlik ve danışmanlık hizmetlerini yürötmek.

f) Ailelerin veya bireylerin sorun çözme bilgi ve becerilerinin artırılması yönünde eğitici, geliştirici, rehberlik ve danışmanlık hizmetlerini yürötmek.” hükümleriyle yer almıştır.

Bu kapsamda İl Müdürlükleri ve SHM'lerdeki uzman personeller aracılığıyla 81 ilde ücretsiz aile danışmanlığı hizmeti verilmektedir. Kamu kurumlarında henüz aile danışmanlığı kadrosu bulunmamakla birlikte ilgili yönetmelikte belirtilen sosyal çalışmacı, psikolog, sosyolog, çocuk gelişimcisi ve PDR öğretmenleri tarafından hizmetler yürütülmektedir. Aile danışmanlığı hizmetinden yararlanmak için 18/11/2019 tarihinden itibaren e-devlet üzerinden de başvuru yapılabilmektedir. 2012 yılından bu yana 95.543 kişi bu hizmetten faydalanmıştır (On İkinci Kalkınma Planı Özel İhtisas Raporu, 2023).

Kamudaki aile danışmanlığı hizmetleri bu şekilde devam ederken şu an yürürlükte olan 04/09/2012 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan “Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Açılacak Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği” kapsamında özel danışma merkezlerinde de aile danışmanlığı hizmeti verilmesi sağlanmıştır. Bu yönetmelikle aile danışmanlığı eğitimi verecek kurumlar, eğitimin süresi, aile danışmanlarının ve meslek elemanlarının nitelikleri ve aile danışma merkezlerinin teşkilat yapısı belirlenmiştir.

Aile Danışmanlığı Hizmetleri üç temel başlık altında sunulmaktadır:

- Aile Danışmanlığı,
- Boşanma Süreci Danışmanlığı,
- Bireysel Danışmanlık Hizmeti.

Bu kapsamda 29 ilde 122 Özel Aile Danışma Merkezi faaliyet göstermektedir (On İkinci Kalkınma Planı Özel İhtisas Raporu, 2023). Aile danışma merkezleri ailenin gelişmesi ve güçlenmesi için; üyelerinin katılımcı, üretken, kendine yeterli hale gelmesi ve sorun çözme kapasitelerinin geliştirilmesi amacıyla koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici hizmetler veren kuruluşları ifade etmektedir (ASHB, 2012, 4. Madde, 1. Fıkra, m Bendi).

ADM'lerde çalışan aile danışmanlarının görev ve yetkileri ilgili yönetmelikte şu şekilde belirlenmiştir (ASHB, 2012, 16. Madde):

“a) Aile sistemi içerisinde işlev bozulmalarına neden olan, aile ve bireylerin, bireysel gelişimlerini ve yetiştirilmelerini olumsuz yönde etkileyen, aile yaşam döngüsü ve gelişimsel farklılıklar ile eşler arasında ilişki ve iletişim

sorunlarına yol açan, anne baba olarak rol ve sorumluluklarını sağlıklı bir biçimde yerine getirmelerini güçleştiren ve aile üyelerinin psiko-sosyal ve ekonomik yapılarını tehdit eden sorunların oluşmadan önce engellenmesi ve ortaya çıkan sorunların çözümlenmesinde birey ve aile ile çalışmak,

b) Kişilerin içinde geliştikleri veya işlevlerini yerine getirdikleri aile sistemini veya ilişkide bulundukları diğer sosyal çevreyi değerlendirmeye dayanan ve bu anlayıştan yola çıkarak bireylere, çiftlere veya ailelere sorunlarının çözümüne dönük değişim ve gelişime yönelik hizmetler sunmak,

c) Aile üyelerinin oturumlardaki etkileşim sürecinin içeriğini raporlaştırmak,

ç) Evlilik öncesi bireylere rehberlik ve danışma hizmetleri vermek,

d) Anne ve babaların çocuk eğitiminde daha bilgili olması, bu bilgilerini hayata geçirmesi, çocuğuyla ve eşiyle ilişkisini geliştirmesi için anne ve babalara yönelik çalışmalar gerçekleştirmek,

e) Boşanma öncesinde ailelere psiko-sosyal süreç ve dinamikleri de dahil ederek arabuluculuk hizmetleri planlamak ve uygulamak,

f) Boşanmış bireylere ve çocuklarına bu durumdan olumsuz etkilenmemeleri için boşanma sonrası uyum programları planlamak ve uygulamak,

g) Tek ebeveynli ailelere danışmanlık ve destek hizmeti vermek,

ğ) Aile içi şiddetin önlenmesine yönelik rehberlik ve danışmanlık hizmetlerini vermek,

h) Gerekğinde aile üyelerini ihtiyaçlarına yönelik olarak ruh sağlığı ve hastalıkları hizmeti veren kurum ve kuruluşlara yönlendirmek.”

Aile danışmanlığının bir meslek olarak resmiyet kazanması için Mesleki Yeterlilik Kurumu (MYK) ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Süleyman Demirel Üniversitesi Yaşam Boyu Eğitim Merkezi arasında 19/07/2013 tarihli bir protokol imzalanmıştır ve meslek standartlarının hazırlanmasına yönelik işbirliği kararı alınmıştır. Bu kapsamdaki çalışmaların tamamlanmasıyla birlikte 18/04/2014 tarihli Resmi Gazetede meslek standardı yayımlanmıştır. Buna göre;

Aile Danışmanı (Seviye 6): İş sağlığı ve güvenliği, çevre ve kalite sağlamaya ilişkin önlemleri alarak aile danışmanlığı süreçlerinde aile değerlendirme, danışmanlık uygulamalarını planlama ve müdahale süreçlerini yönetme ile mesleki gelişim faaliyetlerini yürütmeye ilişkin bilgi ve becerilere sahip nitelikli kişidir (MYK, 2014).

Türkiye’de aile danışmanlığı faaliyetlerinin yürütülmesinde yetkili olan birim Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının (ASHB) Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün altında yer alan Aile Eğitimi ve Danışmanlık Hizmetleri Daire Başkanlığıdır (ASHB, 2025). Bakanlığın aile danışmanlığı hizmeti ile birlikte bu kapsamda sunmuş olduğu faaliyetler şunlardır:

***Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP):** Kamunun imkânları ve hizmetleri konusunda desteğe ihtiyacı olan ailelere ulaşılması, durumlarının (ekonomik, sosyal, psikososyal vb.) anlaşılması ve durumlarına göre yönlendirme yapılması yoluyla kişilerle kamu hizmetlerinin buluşturulmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

***Aile Eğitim Programı (AEP):** Ülkemizdeki ailelerin eğitim ihtiyaç analizi verilerinden hareketle belirlenen temel bilgi ihtiyaçlarını gidermek amacıyla beş alanda (aile içi iletişim, sağlık, iktisat, hukuk ve medya) 23 modülden oluşan AEP geliştirilmiştir.

***Evlilik Öncesi Eğitim Programı:** Amaç, evlilik öncesi süreçte çiftlerin birbirlerini iyi tanımasını, evlilikle ilgili gerçekçi bilgiler oluşturabilmelerini, etkili iletişim kurma yollarını, olası sorunlarla nasıl baş edeceklerini bilmelerini ve evliliğe iyi bir başlangıç yapabilme fırsatını sağlamaktır. Programın genel hedefi ise bireylerin uzun ömürlü ve sağlıklı evlilikler tesis etmelerine katkı sunmaktır (On İkinci Kalkınma Planı Özel İhtisas Raporu, 2023).

Türkiye’de ASHB’ye bağlı SHM ve ADM’ler (özel ve kamu) dışında ailelere yönelik danışmanlık hizmeti sunan kurumlar Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve yerel yönetimlerdir (Çiftçi ve Biçici, 2005). MEB’in sunmuş olduğu aile danışmanlığı hizmeti öğrenci merkezli olup dolaylı olarak aileleri de kapsamaktadır. Buradaki temel amaç aileler üzerinden öğrencilerin kişilik ve eğitimine yönelik gelişim ve uyum takibi yapmaktır (V. Aile Şurası, 2008). Rehberlik ve Araştırma Merkezi (RAM) Müdürlükleri ile PDR birimlerinde görevli personel tarafından bu faaliyetler

yürütülmektedir. Sosyal belediyecilik uygulamalarıyla birlikte günümüzde belediyelerin Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüklerine bağlı Aile Danışma Birimleri aracılığıyla da aile danışmanlığı hizmeti verilmektedir (Algan, 2017).

Modernleşme ve küreselleşme süreçleri evlenme, boşanma ve doğum oranlarını etkileyerek aile yapısında değişimlere neden olmaktadır. Özellikle sosyal medya ve bilgi teknolojilerinin bilinçsizce ve aşırı kullanımı aile içi iletişimi olumsuz etkilemektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2024-2028 Stratejik Planında aile kurumu ile ilgili bazı riskler ortaya konmuş ve ihtiyaçlar belirlenerek hedefler oluşturulmuştur. Aileyi olumsuz etkileyen küresel faktörler, aile değerlerini tehdit eden medya ve internet içerikleri, SHM'lerin müdahale odaklı hizmetlere ağırlık vermesiyle eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin ikinci planda kalması ve tek ebeveynli aile sayısındaki artış riskler olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda aile içinde yaşanan çatışmaların çözümü, ebeveynlerin desteklenmesi ve boşanma sürecinde olan çiftlerin süreci sağlıklı yönetmelerinin sağlanması amacıyla aile danışmanlığı hizmetlerinin yürütülmesi ve ihtisaslaşması önemli bir ihtiyaç olarak ortaya konmuştur. 2012 yılından bu yana 111 bin başvuru sahibine verilen aile danışmanlığı hizmetiyle ilgili, 2026 yılından 2028 yılı sonuna kadar 137841 başvuru sahibine hizmet verme hedefi belirlenmiştir (Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2024).

2.6. Aile Danışmanlığı Eğitimi

Aile terapisi yaklaşımları çok çeşitli olduğu için danışman adaylarının eğitimi konusunda da çok sayıda imkân bulunmaktadır. Fakat bu durum aynı zamanda bazı tartışmaları da kaçınılmaz kılmaktadır. Örneğin aile terapisinin eğitim standartlarının genel olarak belirlenmesi, süpervizyon modelleri, müfredat, sistem kuramı, kök ailenin incelenmesi, etik değerler bunlardan bazılarıdır (Smith, 1993).

Aile terapisinin öncülerinden olan Jay Haley (1987) nitelikli bir aile terapisi eğitiminin temel özelliklerini, eğitim programına bir yön vermek, aileler hakkında rapor hazırlamak, öğrencilerin seçimi ve motivasyonu, terapi becerilerini öğretmek, eğitim için bir ortam belirlemek ve canlı süpervizyonun önemi başlıklarında dile getirmiştir (Korkut, 2007).

Eğitimlerde teorik ve pratik derslerin bütünlüğüne dikkat çeken Mavili Aktaş (2014) aile danışmanlığı eğitiminin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi için görüşme teknikleri, kriz

müdahalesi, süpervizyon gibi uygulamaların bu bütünlük içinde kullanılması gerektiğini vurgulamaktadır (Algan, 2017).

Kafescioğlu (2013) ise asgari yeterlilikleri sağlamak için bazı derslerin aile danışmanlığı eğitimlerinde danışman adaylarına verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ona göre temel kuramlar ve yaklaşımlar, danışmanlık süreci ve uygulamaları, değerlendirme, etik ve yasal konular gibi başlıklar aile danışmanlarının nitelikli bir hizmet sunması için önemli yeterlilikleri sağlamaktadır (Algan, 2017).

Ülkemizde çok yeni bir alan olması sebebiyle aile danışmanlığı eğitimine ilişkin kaynaklar ve veriler sınırlıdır. Yeşim Korkut'un 2007 yılında Türkiye'de Aile Terapisi ve Terapistlerinin Durumu: Eğitim Standartları, Terapi Yönelimleri, Çalışma Biçimleri ve Eğitim İhtiyaçları Üzerine Bir Çalışma adlı makalesinde ortaya koyduğu sonuçlara baktığımızda daha kapsamlı bir müfredatla uzman bir ekip tarafından yönelimi belli eğitimler verilmesi, akreditasyon ve sertifikasyon süreçlerinin sağlanması gerekliliği üzerinde durulmuştur. 2015 yılında Yudum Akyıl, Anıl Özge Üstünel, Sadıka Alkan ve Hüner Aydın'ın birlikte yürütmüş olduğu Türkiye'de Çift ve Ailelerle Çalışan Uzmanlar: Demografik Özellikler, Eğitim ve Klinik Uygulamalar adlı çalışmada, alandaki eğitim standartları ve politikaları tartışılmıştır. Taner Algan 2017 yılındaki Türkiye'de Aile İçeri Sorunlara Yönelik Aile Danışmanlığı Uygulaması adlı çalışmasında Türkiye'deki aile danışmanlığı eğitimlerine de büyük oranda yer vermiştir. Yine 2017 yılında Asime Şabanova'nın Aile Danışmanlığı Alanında Çalışan Uzmanların Bu Alana İlişkin Görüş ve Önerileri adlı çalışmasında aile danışmanlarının aldıkları aile danışmanlığı eğitimine ilişkin yeterlilik algılarına da değinilerek önemli sonuçlar elde edilmiştir.

Araştırmanın bu bölümünde Türkiye'de ve dünyada aile danışmanlığı eğitimlerine yer verilmiştir.

2.6.1. Türkiye'de Aile Danışmanlığı Eğitimi: Mevcut Durum ve Gelişim Süreci

Türkiye'de 1980'lerde lisans düzeyinde aile terapisi ve aile danışmanlığı adı altında sadece ders olarak okutulan aile danışmanlığı eğitimi, günümüzde lisansüstü düzeye yükselmiş ve uzman unvanı veren bir niteliğe kavuşmuştur. 2012 yılında ASHB tarafından çıkarılan "Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Açılacak Aile Danışma Merkezleri" yönetmeliği ile aile danışma

merkezlerinin personel ve hizmet standardı, etik kuralları, ücret tarifeleri, açılması ve kapatılması işlemleri, faaliyetleri, denetimleri ve diğer hususlara ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir. İlgili yönetmelikte aile danışmanının eğitim ve nitelikleri şöyle ifade edilmektedir:

“MADDE 14 – (1) Sosyal hizmet, psikoloji, sosyoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, tıp, hemşirelik ve çocuk gelişimi alanlarından birinde en az dört yıllık lisans programlarından mezun olanlar, Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu veya üniversitelerden, biri tarafından uygun görülen en az üç yüz saati teorik ve en az otuz saati süpervizyon eşliğinde olmak üzere yüz elli saati uygulamalı toplam dört yüz elli saatlik aile danışmanlığı alanında bir eğitim programını başarıyla tamamladıktan sonra sertifika alanlar, aile danışmanı unvanı alabilir.

(2) Sosyal hizmet, psikoloji, sosyoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, tıp, hemşirelik ve çocuk gelişimi lisans programlarını tamamladıktan sonra aile danışmanlığı alanında yüksek lisans veya doktora eğitimini tamamlamış olanlar aile danışmanı sayılır ve ayrıca bunlardan merkezlerde çalışmak için sertifika istenmez” (ASHB, 2012).

Yönetmelik çerçevesinde aile danışmanlığı eğitimini almak için öncelikle kişilerin belirli lisans programlarından mezun olmaları gerekmektedir. Bu lisans programları sosyal hizmet, psikoloji, sosyoloji, PDR, tıp, hemşirelik ve çocuk gelişimi olarak belirlenmiştir. Bu bölümlerden mezun olan kişiler aile danışmanlığı eğitimini iki şekilde alabilirler. Birincisi bu alanda yüksek lisans veya doktora eğitimini tamamlamak, ikincisi Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu veya üniversitelerden, biri tarafından uygun görülen en az 300 saati teorik ve en az 30 saati süpervizyon eşliğinde olmak üzere 150 saati uygulamalı toplam 450 saatlik aile danışmanlığı alanında bir eğitim programını başarıyla tamamladıktan sonra sertifika almaktır.

Böylece son yönetmelikle eğitimlerdeki ders saati 150 saatten 450 saate çıkarılmıştır. Bu düzenleme önemli bir aşama olmakla birlikte bazı kritik konularda belirsizlikler devam etmektedir. Katılımcıların asgari özellikleri, eğitici nitelikleri ve kadrosu, program içerikleri gibi konularda henüz bir düzenleme olmaması, eğitim

programlarının denetimden uzak bir şekilde artış göstermesine sebep olmuştur ve çok sayıda kişi bu programlardan mezun olarak sahada çalışmaya başlamıştır. Aile danışmanlığı eğitim standartlarının oluşturulması, mesleki yetkinliklerin ve yeterlilik ölçütlerinin belirlenmesi için yasal düzenlemelere ihtiyaç vardır ve bu süreçte mesleki örgütlerin önemi büyüktür (Akyl vd., 2015).

İlgili yönetmeliğin 14. Madde 4. Fıkrasında eğitim verecek kişilerin niteliği ile ilgili de şu ifadeler yer almaktadır:

“(4) Yükseköğretim kurumları dışında aile danışmanlığı sertifika programı eğitimini yürütecek kurum ve kuruluşlarda görev alacak eğitimcilerde ulusal ve uluslararası standartta sertifikaya sahip ve aile danışmanlığı konusunda en az beş yıl çalışmış olmak ya da aile danışmanlığı alanında yüksek lisans veya doktora programlarında eğiticilik yapmış olma şartı aranır” (ASHB, 2012).

Anlaşılağı üzere yönetmelik sadece sertifika programlarında eğitim verecek kişilerin niteliğine değinmektedir. Yüksek lisans programlarında eğitim verecek kişilerle ilgili herhangi bir kriter sunulmamıştır. Sertifika programlarında eğiticilik yapmak için ulusal ve uluslararası standartta sertifikaya sahip ve aile danışmanlığı konusunda en az beş yıl çalışmış olmak ya da aile danışmanlığı alanında yüksek lisans veya doktora programlarında eğiticilik yapmış olma şartını getirmiştir.

İlgili yönetmelik aile danışmanlığı eğitimini verecek kurumları Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu veya üniversiteler olarak belirlemiştir. Bu kapsamda aile danışmanlığı eğitimleri sertifikasyon boyutunda YÖK’e bağlı üniversitelerin sürekli eğitim merkezlerinde (SEM) ve MEB’in onay verdiği özel ve kamu kurumlarında verilmektedir.

Çalışmanın temelini oluşturan aile danışmanlığı eğitimlerinin yüksek lisans boyutuna baktığımızda ise büyükşehirlerde başlayan sınırlı sayıdaki tezlî/tezsis programların olduğı bu alanda bugün itibarıyla ülkenin birçok yerine dağılmış 24 üniversitede yüksek lisans programı bulunmaktadır. Veriler üniversitelerin resmi web sitelerindeki bilgilerden derlenmiş olup, bu konuda bütünlüklü bir veriye ulaşmak mümkün görünmemektedir.

Araştırma kapsamında aile danışmanlığı eğitimlerinden sertifika programlarının ve yüksek lisans programlarının yapısı ve içeriğine ayrı ayrı değinilmiştir.

2.6.1.1. Sertifika Programlarının Yapısı ve İçeriği

Türkiye’de aile danışmanı unvanı almanın iki koşulundan biri, Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu veya üniversitelerden, biri tarafından uygun görülen en az 300 saati teorik ve en az 30 saati süpervizyon eşliğinde olmak üzere 150 saati uygulamalı toplam 450 saatlik aile danışmanlığı alanında bir eğitim programını başarıyla tamamlayıp sertifika almaktır (ASHB, 2012). Mevcut durumda toplu bir sayıya ulaşamamakla birlikte şu an ülkemizde bu alanda yüzlerce sertifika programının olduğunu söylemek mümkündür. Araştırma kapsamında YÖK’e bağlı üniversitelerin sürekli eğitim merkezlerinin ve özel kurumların web sitelerindeki veriler dışında kapsayıcı bir kaynağa ulaşamamıştır.

Genel olarak bakıldığında üniversitelerin sürekli eğitim merkezlerinde ve MEB onaylı kurumlarda verilen sertifika programlarında eğitimler uzaktan/online şekilde yapılmaktadır. Müfredatında benzer dersler olmakla birlikte standart bir durum söz konusu değildir. Sertifika programlarının ücreti de kurumdan kuruma değişmektedir.

Sertifika programlarının müfredatında aile danışmanlığı kuram ve uygulamaları, danışmanlık becerileri, aile hukuku, cinsel sağlık/cinsel terapi, psikopatoloji, evlilik süreçleri, aile içi iletişim gibi derslerin genel olarak yer aldığı görülmektedir. Farklı olarak bazı kuramlara ağırlık veren (örneğin Bilişsel Davranışçı Kuram) ya da farklı derslere sahip (örneğin Kültür, Maneviyat ve Eğitim Bağlamında Aile) sertifika programları da mevcuttur (Marmara Üniversitesi, 2025).

Sertifika eğitimleri sıkıştırılmış bir şekilde genellikle 4 ay kadar sürmektedir. Bazı programların 464 ya da 468 saatlik eğitim verdiği de görülmektedir. Bu farkın neden kaynaklandığına dair bir bilgi mevcut değildir. Programlara en az %70 katılım zorunluluğu vardır. Ancak uzaktan eğitimlerde katılımın denetlenmesi çok fazla mümkün olmamaktadır. Bunun yerine eğitim veren kurumlar duyuru paylaştıkları web sitelerinde dersin kaydedilmeyeceğine dair bir ifade kullanmaktadırlar. Geçme notu ve sınav kriterleri kurumdan kuruma değişiklik göstermektedir. Katılımcıların uygulama kapsamında vaka görüşmelerini süpervizyon eşliğinde sunmaları beklenmektedir. Ancak bu konuda da standart bir durum söz konusu değildir. Süpervizyonun ve uygulama sınavlarının ne şekilde yapıldığı ve hangi kriterlere göre öğrencinin sertifika almaya hak kazandığı konusunda herhangi bir veri bulunmamaktadır.

Genel duruma bakıldığında sertifika programlarının nicelik (süre) ve nitelik olarak alan ihtiyaçlarını karşılamaya yetmediği, denetimden yoksun bir şekilde eğitimlerin verildiği görülmektedir. Ticari amaç güden kurumların varlığı da getirilen eleştirilerdendir. Çok fazla sayıda kişi bu programlardan mezun olarak “kolay” ve “hızlı” bir şekilde aile danışmanı unvanı almaktadır ve alanda çalışmaktadır. Bu durum mesleğin kalitesini ve itibarını tartışılır hale getirmektedir.

2.6.1.2. Yüksek Lisans Programlarının Yapısı ve İçeriği

Türkiye’de aile danışmanı unvanı almanın bir diğer koşulu sosyal hizmet, psikoloji, sosyoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, tıp, hemşirelik ve çocuk gelişimi lisans programlarından birini tamamladıktan sonra aile danışmanlığı alanında yüksek lisans veya doktora eğitimini tamamlamış olmaktır. Bu kişilerden aile danışmanlığı merkezlerinde çalışmak için ayrıca sertifika istenmez (ASHB, 2012).

Aile danışmanlığı eğitimi yüksek lisans programı ilk defa Dokuz Eylül Üniversitesi’nde 2003 yılında tezli olarak “Aile Eğitimi ve Danışmanlığı” adıyla açılmıştır. Ancak diğer programlardan farklı olarak ilgili programın kabul ve kayıt koşullarında ADM yönetmeliğinde geçen lisans programlarından mezun olma şartının arandığına dair bir ibare bulunmamakta, aynı veya ilgili disiplinlerde lisans derecesi ve yabancı dil şartı bulunmaktadır (Dokuz Eylül Üniversitesi, 2015). Daha sonrasında tezsiz olarak devlet üniversitelerinde (Hacettepe Üniversitesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Süleyman Demirel Üniversitesi gibi) ve tezli olarak bazı vakıf üniversitelerinde (Bahçeşehir Üniversitesi ve İstanbul Ticaret Üniversitesi) aile danışmanlığı yüksek lisans programları açılmıştır (Algan, 2017). Bu alanda henüz bir doktora programı bulunmamakla birlikte önümüzdeki yıllarda açılması beklenmektedir.

Üniversitelerin çok büyük bir kısmının aile danışmanlığı eğitimlerini sürekli eğitim merkezleri aracılığıyla sertifika programı olarak ücretli bir şekilde verdiği görülmektedir. Bununla birlikte bütünlüklü bir veriye ulaşmak mümkün olmadığından üniversitelerin resmi web sitelerindeki bilgiler ışığında günümüz itibarıyla 24 üniversitede aile danışmanlığı tezli/tezsiz yüksek lisans programının bulunduğu görülmektedir. Bunların 15’i devlet ve 9’u vakıf üniversitesidir. Vakıf üniversitelerinin tamamı İstanbul’da yer almaktadır. Programlarda “Aile Danışmanlığı

ve Eğitimi”, “Aile Eğitimi ve Danışmanlığı”, “Disiplinlerarası Aile Danışmanlığı” veya “Aile ve Evlilik Danışmanlığı” gibi farklı isimler kullanılmaktadır (Mersin Üniversitesi, 2024; Dokuz Eylül Üniversitesi, 2015; İstanbul Ticaret Üniversitesi, 2024; KTO Karatay Üniversitesi, 2019; On Dokuz Mayıs Üniversitesi, 2025).

Programların 6’sı tezli, 9’u tezsiz, geri kalan 9’u ise hem tezli hem tezsiz öğretim sunmaktadır. Tezsiz programların 4’ü ikinci öğretimdir. Tezli programlar dört yarıyıl, tezsiz programlar iki yarıyılta tamamlanmaktadır. Yabancı dil şartı aranmamaktadır (Dokuz Eylül Üniversitesi hariç). Tezli programlarda en az 55 ALES puanı şartı vardır, tezsiz programlarda ALES puan şartı aranmaz. Her yarıyıl için en az bir yazılı ara sınav ve bir yarıyıl/dönem sonu sınavı yapılması mecburidir. Bununla birlikte uygulama/süpervizyon dersleri için vaka sunumu şeklinde sınav yapılmaktadır. Aile danışmanlığı tezli/tezsiz yüksek lisans mezunları çeşitli kamu ve özel kuruluşlarda aile danışmanı olarak görev yapabilirler. Mezunlar sahip olduğu unvan ile kendi danışmanlık merkezini de açabilirler. Ancak bunun için ADM Yönetmeliğinde adı geçen yedi lisans programından mezun olma şartı vardır. Bazı yüksek lisans programlarının bu yedi lisans programı dışında bazı bölümlerden kabul aldığı görülmektedir. Örneğin On Dokuz Mayıs Üniversitesi ilahiyat fakültesi, hukuk fakültesi, özel eğitim öğretmenliği, sosyal bilgiler öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği, sosyal çalışma bölümü mezunlarını da programa kabul etmektedir (On Dokuz Mayıs Üniversitesi, 2025). Kamuda kadro unvanları lisans mezuniyetine göre belirlendiğinden aile danışmanı yüksek lisans mezunları kamuda bu unvanla istihdam edilememektedir. Kamuya bağlı (ASHB ve Belediyeler) aile danışma merkezlerinde yönetmeliğin belirlediği yedi lisans bölümünün birinden mezun olup bu merkezlere lisans unvanlarıyla atanan personellerden aile danışmanlığı sertifika programını başarıyla tamamlayarak “aile danışmanı” unvanını almaya hak kazanmış veya bahsi geçen yedi lisans bölümü mezunlarının aile danışmanlığı alanında lisansüstü eğitimini tamamlamış personeller ailelere yönelik ücretsiz danışmanlık hizmeti vermektedir (Algan, 2024).

Aile danışmanlığı yüksek lisans programlarının standart bir müfredatı bulunmamaktadır. Programlar incelendiğinde, zorunlu olarak seminer, bilimsel araştırma ve etik, tez/proje dersleri verilmektedir. Aile danışmanlığı kuramları ve teknikleri, aile sosyolojisi, aile hukuku, etik, uygulama/süpervizyon derslerinin ise

farklı isimlerle de olsa ortak olarak verildiği görülmektedir. Ailede/evlilikte cinsel sorunlar, görüşme ve krize müdahale, ailede değerler eğitimi, gelişim psikolojisi, ruhsal ve davranışsal sorunlar, evlilik öncesi danışmanlık, yetişkin psikolojisi, aile içi ilişkiler ve iletişim gibi konularda seçmeli dersler verilmektedir.

Zorunlu derslerden olan aile danışmanlığı uygulaması ile ilgili üniversitelerin işbirliği yaparak öğrencilerini yönlendirdiği ve danışmanlık süreçlerini yürütebildiği ya da staj olanağı sunduğu kurumlar (klinik, aile danışma merkezleri gibi) söz konusu değildir. Öğrenciler bu süreci kendi imkanlarıyla yürütmekte, bu durum sürecin niteliğini düşürerek denetlenebilirliğini göz ardı etmektedir. Öğrenciler danışmanlarıyla gerçekleştirdikleri görüşmeleri vaka sunumu şeklinde süpervizyon hocasıyla ders saati içinde paylaşmaktadır. Ancak sınıftaki öğrenci sayısının çokluğu göz önüne alındığında sürecin eğitici ve öğrenci açısından yeterli verim sağlamadığını söylemek mümkündür. Bu nedenle daha az kişinin yer aldığı gruplarla daha fazla süpervizör eşliğinde sürecin yürütülmesi sağlıklı olacaktır.

Aile danışmanlığı yüksek lisans programlarında eğitim veren öğretim üyelerinin ve süpervizörlerin nitelikleri ile ilgili yönetmelikte herhangi bir kriter sunulmamıştır. Üniversitelerin resmi web sitelerinden yeterli bir veriye ulaşılamamakla birlikte daha çok psikoloji ve PDR bölümlerinden öğretim üyelerinin ders verdiği görülmektedir. Ancak öğretim kadrolarında alan dışından da öğretim üyelerinin bulunduğu görülmektedir.

Bologna süreci kapsamında Türkiye’de tüm yüksek lisans programları gibi aile danışmanlığı yüksek lisans programları da en az 120 AKTS’lik bir yüke sahiptir. AKTS, Avrupa Kredi Transfer Sistemi anlamına gelmektedir ve 30’un üzerinde Avrupa ülkesinin 2001 yılında başlattığı “Bologna Süreci”ni kabul eden Türk üniversitelerinde de uygulanan bir kredi sistemidir. AKTS kredisi, teorik ders, uygulama, seminer, bireysel çalışma, sınavlar, ödevler gibi öğrencinin bir dersi başarıyla tamamlayabilmesi için yapması gereken çalışmaların tümünü ifade eder. AKTS’de bir akademik yıllık (iki dönem) eğitime 60 AKTS kredisi, bir dönemlik (yarıyıl) eğitime ise 30 AKTS kredisi verilir (İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilgi Sistemi, 2025). Bir AKTS’nin 25-30 saate denk geldiği göz önüne alındığında ve uluslararası (özellikle COAMFTE) akreditasyon standartlarıyla karşılaştırıldığında uygulama ve süpervizyon standartlarının ülkemizdeki aile danışmanlığı eğitimlerinde

karşılanmadığı görülmektedir. COAMFTE standartları çift ve aile terapisi yüksek lisans eğitimlerinde yeterlilik temelli bir modele ve somut uygulama/süpervizyon saatlerine vurgu yapar ve en az 300 saat doğrudan danışan teması, en az 100 saat süpervizyonu içerir (COAMFTE, 2025). Türkiye’deki yüksek lisans programları ulusal yönetmelik gereği bu saatleri uygulamak zorunda değildir. Ancak nitelikli bir aile danışmanlığı eğitimi için uygulama ve süpervizyon süreçlerinin önemi de kaçınılmazdır. Bu durum alandaki eğitim ihtiyaçlarıyla ilgili tartışmaları gündeme getirmektedir. Süre açısından “zorunlu” olarak ihtiyacı karşılamaya yetmeyen bir yüksek lisans eğitimi karşımızda durmaktadır. Aile danışmanı adaylarına bu bağlamda sürekli gelişim farkındalığı kazandırmak ve eksikliklerini gidermek için gerekli eğitimleri almalarını sağlamak, sahadaki ihtiyacı nitelikli bir şekilde karşılamak için önem arz etmektedir. Amerika’da uygulanan mezuniyet sonrası en az iki yıllık denetimli klinik deneyimi tarzındaki benzer uygulamalarla da bu sorunun üstesinden gelinebilir.

Yukarıda bahsedilen aile danışmanlığı yüksek lisans programlarının dışında Özyeğin Üniversitesi Psikoloji bölümü yüksek lisans tezli ve tezsiz programlarında Çift ve Aile Terapisi alt dalları ile uzmanlaşma olanağı sunmaktadır. Programa başvuru için herhangi bir lisans programından mezun olunması yeterlidir; ancak psikoloji dışında herhangi bir bölümden mezun adaylar, programa kabul almaları halinde yüksek lisans programına başlamadan önce Bilimsel Hazırlık Programını tamamlamakla yükümlüdürler. Psikoloji yüksek lisans programı Çift ve Aile Terapisi alt dalı, Uluslararası Aile Terapisi Derneği’nin (IFTA) Sistemik Terapi Eğitimi Uluslararası Akreditasyon Komisyonu tarafından onaylanmış bir akredite eğitim programıdır. Çift ve Aile Terapisi (ÇAT) uzmanlaşma alanının eğitim içeriği Çift ve Aile Terapisinde Kuramsal Temeller, Değerlendirme, Klinik Beceri ve Deneyim, Meslek Etiği ve Araştırma başlıkları altında toplanmaktadır (Özyeğin Üniversitesi, 2016). Üniversite bünyesinde bulunan Özyeğin Üniversitesi Çift ve Aile Merkezi 2017’den beri eğitim, uygulama ve araştırma merkezi olarak hizmet vermektedir. Öğrenciler burada klinisyen öğretim üyelerinin (birçoğu AAMFT onaylı) yoğun süpervizyonu altında uygulamalar yapmaktadır. Merkezin tek taraflı aynalar ve kamera sistemleriyle dizayn edilmiş görüşme ve süpervizyon odaları bulunmaktadır (Özyeğin Üniversitesi Çift ve Aile Merkezi, 2016).

Benzer şekilde Bilgi Üniversitesi 2013 yılından beri Çift ve Aile Terapisi programını, Klinik Psikoloji yüksek lisans tezli programının alt dalı olarak yürütmektedir. Program 2015 yılında, Uluslararası Aile Terapisi Derneği'nin (IFTA) Uluslararası Sistemik Terapi Eğitimi Akreditasyon Komitesi tarafından akredite edilmiştir. Programda ilk yıl derslerini başarıyla tamamlayan tüm öğrenciler planlanmış bir staj sürecine başlar. Staj süresi, haftalık staj saatleri ve klinik süpervizyon saatleri uluslararası standartlara göre (örn. EuroPsy) düzenlenmiştir. Staj süreci, programın ikinci yıl güz dönemi ile başlar ve bir sonraki akademik yılın başına kadar devam eder. Staj yılı boyunca öğrencilerden haftada 5-8 saat arası aktif klinik uygulama yapmaları beklenir. Staj döneminde klinik uygulamaların büyük bir bölümü programla iş birliği içinde çalışan üniversite bünyesindeki Psikolojik Danışmanlık Merkezi'nde gerçekleşmektedir. Klinik uygulamalarının yanı sıra, öğrenciler staj yılının güz döneminde her hafta bir gün boyunca 3 saatlik grup süpervizyonu, 1 saatlik vaka toplantısı ve psikoterapi pratiğinin farklı alanları hakkında uzman davetli konuşmacılardan bilgi edinebilecekleri 2 saatlik klinik seminerlere katılırlar. Bahar döneminde de yine haftada bir gün 3 saatlik grup süpervizyonu ve 1 saatlik vaka toplantısı devam eder ve ayrıca 2 saatlik vaka formülasyonu dersi alınır. Yine her iki dönem boyunca öğrenciler klinik uygulamalarına yönelik olarak alanda deneyimli uzmanlardan bireysel süpervizyon alır. Staj döneminde başlayan klinik uygulamalar akademik yıl bittikten sonra yaz boyunca da sürmektedir. Böylece öğrenciler, mezun olmadan önce tam 1 yıllık klinik deneyim edinmiş olmaktadır (İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2025). Özyeğin Üniversitesi ve Bilgi Üniversitesi Çift ve Aile Terapisi alt dal programları; akredite edilmiş olmaları, alan dışından gelen öğrenciler için bilimsel hazırlık eğitimi sunması (Özyeğin Üniversitesi için) ve uygulama merkezi olanağı sunması bakımından örnek teşkil eden programlardır.

Eksiklikleri ve zayıf yönlerinin yanında aile danışmanlığı yüksek lisans programları bir çok açıdan sertifika programlarından üstündür. Eğitim süresinin daha uzun olması, daha nitelikli ve alanında uzman eğiticilerin yer alması, denetleme mekanizmalarının olması, akademik kariyer imkânı sağlaması ve proje/tez gibi önemli çıktılarıyla alana katkı sunması yüksek lisans programlarının güçlü yönleridir.

Dünyadaki aile danışmanlığı eğitimleriyle karşılaştırıldığında ise Türkiye'deki aile danışmanlığı eğitimlerinin çok geride olduğu görülmektedir. Amerika, Avrupa ve

Asya’da aile terapisi/danışmanlığı eğitimleri bu konuda uzman ve yetkilendirilmiş kurumların (COAMFTE vb.) akreditasyonuna sahiptir. Türkiye’deki eğitimlerde ise akreditasyon söz konusu değildir. Akreditasyon, eğitim programlarının asgari yeterliliklerini ve standartlarını belirlemede önemli bir araçtır ve eğitimin kalitesini ortaya koymaktadır. Bu nedenle aile danışmanlığı yüksek lisans eğitimi veren üniversitelerin ulusal ya da uluslararası bir akreditasyon kuruluşunun işbirliğinde eğitim programlarını oluşturmaları önem arz etmektedir.

Bir diğer fark uygulama ve süpervizyon süreçlerinin dünyadaki örneklerde süre ve nitelik olarak çok ileride olmasıdır. Avrupa’da 700-900 saat klinik uygulama ve en az 450 saat süpervizyon, Amerika’da en az 300 saat klinik uygulama ve en az 100 saat süpervizyonla yürütülen bu süreç, Türkiye’deki yüksek lisans programlarında (uygulama ve süpervizyon saat normu bulunmamakla birlikte) bir yarıyılık dönemde verilen uygulama dersi içeriğinde, sayıca kalabalık sınıflarda tek bir süpervizör öğretim görevlisinin yürüttüğü, kanıttan ve denetimden yoksun bir süreçten ibarettir.

2.6.2. Dünyada Aile Danışmanlığı Eğitimi ve Uygulamaları

Türkiye’deki aile danışmanlığı eğitimleriyle yurt dışında aynı ya da benzer bölümlerde verilen eğitimler karşılaştırıldığında çok büyük farklar olmakla birlikte, özellikle uygulama ve süpervizyon süreçlerinin yurt dışındaki eğitimlerde nicelik ve nitelik olarak çok daha kapsamlı olduğu görülmektedir. Uluslararası literatürde genel olarak aile terapisi kavramı kullanıldığından, bu bölümde aile danışmanlığı yerine aile terapisi kavramını kullanmak uygun görülmüştür.

Günümüzde birçok ülkede verilen eğitimlerin mesleki örgütler aracılığıyla standart hale getirildiği anlaşılmaktadır. Örneğin A.B.D ve Kanada’da Danışmanlık ve İlgili Eğitim Programlarının Akreditasyon Konseyi (CACREP-Council for Accreditation of Counseling and Related Educational Programs) ve Evlilik ve Aile Terapisi Akreditasyon Komisyonu (COAMFTE-Commission on Accreditation for Marriage and Family Therapy) evlilik ve aile terapilerinin klinik eğitim programlarının değerlendirilmesinde yer alan iki akreditasyon kurumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Alanında en iyi uzmanlarla, toplum yararına, gerçekçi ve erişilebilir en iyi eğitimi sağlamak, buradaki temel amaçtır (Korkut, 2007).

Bu alanda önemli bir kurum olan IFTA (Uluslararası Aile Terapisi Derneği) aile terapisi uygulayıcılarının eğitimi ile ilgili bazı kriterler önermektedir. Buna göre IFTA asgari eğitimin en az 7 yıl sürmesini ve temel eğitimden sonra 3 yıl özellikle aile terapisi üzerine eğitim alınmasını önermektedir. Program içeriği kuramsal temeller, araştırma, etik ve ilişkili mesleki konular, klinik beceri, kişisel ve sürekli gelişimi içermelidir. Kuramsal temeller başlığında özellikle sistem teorisi, aile yaşam döngüleri, aile biçimleri, kültür, psikopatoloji ve aile terapisi modelleri olmalıdır. Bir diğer önemli başlık olan araştırma ders paketinde, alanda sürekli gelişimi destekleme ve güncelliği sağlama noktasında araştırma yöntemlerini kavrama ve güncel araştırma bulgularına hâkim olma konuları verilmelidir. Danışmanlık ilkeleri, yasal konular, aile terapisiyle ilgili yasal düzenlemeler alanda çalışan uzmanların mesleki kimliği ve uygulamaları açısından önemli diğer başlıklardır. Süpervizyon eşliğinde bireyler, çiftler ve ailelerle klinik uygulamalar, terapötik müdahaleler ve vaka yönetimiyle etkili bir tedavi planı ise bu alanın olmazsa olmaz eğitim içeriklerindendir.

Aynı zamanda terapistin deneyimini ve farkındalığını geliştirme amaçlı kişisel terapi, grup terapisi, aile kökeni terapisi veya çift terapisini içeren uygulamalar kişisel gelişim başlığında eğitimin içerisinde olmalıdır. Bu bağlamda eğitimin ders/kredi ağırlıkları şu şekildedir:

Akademik Krediler ve Saatler Kılavuzu

Kredi Saati Ders Saati

20	200-300	Kuramsal Temeller
1	10-15	Araştırma Yöntemleri
1	10-15	Etik ve İlişkili Mesleki Konular
1	10-15	Kişisel Gelişim
9	90-135	Klinik Beceri Gelişimi

Bir kredi 10-15 saatlik ders içermektedir. Yukarıda belirtilen eğitim bileşenleri; en az 230 saatlik kuramsal ve aile terapisi konularına ilişkin dersleri, 250 saat klinik uygulama veya stajı (bunun en az 125 saati ilişkisels vakalar yani çiftler veya ailelerden oluşacak şekilde), en az 100 saat bireysel veya grup süpervizyonunu (bunun 25 saati

doğrudan canlı süpervizyon veya kayıt üzerinden süpervizyondan oluşacak şekilde) gerektirmektedir (ÇATED, IFTA Kriterleri, 2025).

Araştırmanın bu bölümünde genel olarak Amerika, Avrupa ve Asya ülkelerindeki aile danışmanlığı/terapisi eğitim ve uygulamalarına değinilmiştir.

2.6.2.1. Amerika Örneği

AAMFT (American Association for Marriage and Family Therapy-Amerikan Evlilik ve Aile Terapisi Derneği) evlilik ve aile terapisi alanında faaliyet gösteren profesyonel bir dernektir. Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Kuzey Amerika dışında 81.000'den fazla evlilik ve aile terapistinin mesleki çıkarlarını temsil etmektedir. Amerika'da aile danışmanlığı hizmeti, evlilik ve aile terapisi adıyla geçmektedir. Federal hükümet, evlilik ve aile terapisini psikiyatri, psikoloji, sosyal hizmet ve psikiyatri hemşireliğiyle birlikte temel bir ruh sağlığı mesleği olarak belirlemiştir. Şu anda 50 eyaletin tamamı, evlilik ve aile terapistlerine lisans vererek bu mesleği desteklemekte ve düzenlemektedir. Evlilik ve aile terapisti unvanını alabilmenin üç yolu bulunmaktadır. Bunlar:

- 2-3 yıllık yüksek lisans eğitimi almak,
- Bu alanda 3-5 yıllık doktora yapmak,
- Yüksek lisans akabinde 3-4 yıllık klinik eğitim programlarını tamamlamak.

Akredite bir programdan mezun olduktan sonra, lisans veya sertifikasyon almadan önce genellikle iki yıl olmak üzere lisans sonrası denetimli klinik deneyim gereklidir. Denetim süresi tamamlandığında, terapist eyalet lisans sınavına veya Evlilik ve Aile Terapisi Düzenleme Kurulları Derneği (AMFTRB) tarafından düzenlenen ulusal evlilik ve aile terapistleri sınavına girebilir. Bu sınav çoğu eyalette lisans alma şartı olarak kullanılır (AAMFT, 2025).

COAMFTE, evlilik ve aile terapilerinin klinik eğitim programlarının değerlendirilmesinde yer alan önemli bir akreditasyon kurumudur. COAMFTE temel müfredatı, evlilik ve aile terapisti mesleğinin gerektirdiği hem teorik hem de uygulamalı bilgileri kapsayan kapsamlı bir çerçeve sunar.

Eğitim Gerekliliği:

Evlilik ve Aile Terapisi veya ilgili bir ruh sağlığı alanında akredite edilmiş yüksek lisans veya doktora derecesini tamamlamış olmak gerekmektedir. Adaylar beş temel alanda verilen on bir zorunlu dersi başarıyla tamamlamış olmalıdır:

- Evlilik ve Aile Çalışmaları,
- Evlilik ve Aile Terapisi,
- İnsan Gelişimi,
- Mesleki Etik,
- Araştırma.

Uygulama

Yüksek lisans programı süresince süpervizyon altında tamamlanan 300 saatlik danışan görüşmesinin yapılması gerekmektedir. Mezuniyet sırasında toplam 300 saatlik danışan görüşmesini tamamlamayanlar, eksik kalan saatleri mezuniyet sonrası uygun belgelerini sunarak klinik deneyimleriyle tamamlayabilirler.

Mezuniyet Sonrası Klinik Gereklilikler:

- Evlilik ve aile terapisi alanında en az iki yıllık profesyonel iş deneyimi.
- Bu iki yıllık süreçte en az 1.000 danışan görüşmesi ve eş zamanlı olarak 200 saat süpervizyon belgelendirilmelidir.
- Bu 200 süpervizyon saatinin 100'ü bireysel süpervizyon olmalıdır.
- Yüksek lisans sonrası yapılan tüm klinik çalışmalar, AAMFT onaylı bir süpervizör veya süpervizör aday tarafından denetlenmelidir.
- Alternatif süpervizörler, evlilik ve aile terapisi alanında asgari eğitim, klinik uygulama ve süpervizyon deneyimine sahip olmaları koşuluyla, duruma göre değerlendirilebilir.

Programın, uygulama alanlarıyla (staj yerleri) sorumlulukları belirten resmi anlaşmaları olmalıdır. Bu anlaşmalar kurum, uygulama alanları ve öğrencilerin görevlerini netleştirmelidir. Ayrıca, uygulama yerleri, klinik süpervizörler veya

öğrencilerle ilgili yaşanabilecek sorunların yönetimi için politika ve prosedürler bulunmalıdır (COAMFTE, 2025).

2.6.2.2. Avrupa Örneği

Avrupa’da aile ve evlilik terapisi eğitimleri ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte genel olarak yüksek standartlara sahiptir ve çoğunlukla Avrupa Aile Terapisi Derneği (EFTA – European Family Therapy Association) çerçevesinde şekillenir. Eğitimin üç ana bileşeni kuramsal çalışma, klinik uygulamalar ve kişisel gelişimdir. Buna göre toplam eğitim süresi en az 7 yıl olmalıdır (birincil lisans derecesi veya eşdeğeri dahil). Bu sürenin en az 4 yılı doğrudan aile ve sistemik terapiye özgü olmalıdır. Toplam eğitim saati yaklaşık 3000-3500 saat olmalıdır. Bu saatlerin 700-900 saati (veya eşdeğer akademik kredisi) uzmanlık eğitiminin ayrılmaz bir parçasıdır. Uzmanlık eğitimi içindeki saatler:

- En az 250 saat kendi kendine öğrenme (self-directed learning)
- En az 450 saat eğitmen yönlendirmeli öğrenme (tutor-directed learning)

Klinik eğitim, genel klinik becerilerde edinilen bilgi ve deneyime dayanır. Bu genel klinik deneyim, çeşitli ruh sağlığı sorunları ile çalışma deneyimini içermelidir. Uzmanlık klinik eğitiminin temel unsuru, aileler, çiftler, bireyler ve organizasyonlarla süpervizyon altında yapılan klinik uygulamadır. Süpervizyon türleri çeşitlilik gösterebilse de, canlı süpervizyonun önemli bir bileşen olması gerekir. Klinik eğitim (hem süpervizyon altında doğrudan çalışma hem de süpervizyon grubunda diğer stajyerlerin çalışmalarının izlenip tartışılması), uzmanlık eğitiminin yaklaşık üçte biri ile yarısı kadar olmalıdır.

Kişisel gelişim çalışmaları aile ve sistemik terapi eğitiminde farklı biçimlerde olabilir. Örnekler:

- Bireysel terapi (kişisel terapi)
- Grup çalışmaları
- Aile kökeni çalışmaları (örneğin genogramlar kullanarak)
- Bazı durumlarda, stajyerin kendi ailesi ile doğrudan çalışma

Kişisel gelişimin bir diğer önemli bileşeni, süpervizyon sürecinin içinde yer almasıdır. Yani, süpervizörün gözetimi altında stajyerin kişisel farkındalığı ve gelişimi desteklenir. Kişisel gelişim çalışmalarının içeriği ve süresi bireysel farklılıklar gösterdiği için, bu alana ayrılması gereken zaman hakkında kesin bir süre belirlemek yanıltıcı olur.

EFTA, tüm aile ve sistemik terapistlerin eğitim tamamlandıktan sonra da sürekli kişisel ve mesleki gelişim çalışmalarına katılmalarını güçlü bir şekilde tavsiye eder. Bu, mesleki güncelliği ve kalitenin korunması açısından önemlidir. (EFTA, 2025)

2.6.2.3. Asya Örneği

Asya ülkelerinde aile ve evlilik terapisi alanı, Batı'daki kuramsal temelleri baz alarak kültürel bağlamlara özgü uygulamalarla yeniden şekillenmiştir.

Çin'de aile terapisi eğitimlerinde önde gelen kurumlardan biri SAFTI (Sino-American Family Therapy Institute-Çin-Amerikan Aile Terapisi Enstitüsü) dir. Enstitü, Batılı akademisyenler ve terapistlerle iş birliği yaparak Çin ve Asya genelinde çift ve aile terapisi araştırma ve uygulamalarının geliştirilmesini ilerletmek amacıyla 2005 yılında kurulmuştur. SAFTI'nın Evlilik ve Aile Terapisi Sertifika Programı, Uluslararası Sistemik Terapi Eğitimi Akreditasyon Komisyonu (IACSTE) tarafından onaylanmış akredite bir eğitim programıdır. IACSTE, uluslararası aile terapisiyle ilgili önde gelen mesleki kuruluş olan Uluslararası Aile Terapisi Derneği'nin (IFTA) eğitim akreditasyon koludur. Çift, Evlilik ve Aile Terapisi Lisansüstü Sertifika Programı, sosyal hizmet, danışmanlık, psikoloji, psikiyatri ve terapi alanlarındaki mezunlara, özellikle çift ve aile terapisi alanında bir sertifika programına erişim sağlamak üzere tasarlanmıştır. Sertifika programı mezunları IFTA üyeliğine hak kazanır ve evlilik, çift ve aile terapistleri gibi çok çeşitli danışan gruplarıyla çalışmaya hazırlanırlar. Sertifika programının müfredatı, ABD'deki en iyi lisansüstü programlarıyla uyumlu olarak modellenmiştir. Öğrencilerin sertifika programından başarıyla mezun olabilmeleri için en az 230 saatlik teori ve kuram temelli sınıf içi eğitimde geçer not almaları, simüle edilmiş vaka eğitimini (Objektif Yapılandırılmış Klinik Egzersizler (OSCE'ler), Kapsamlı Sınav sürecini geçmeleri, 250 saatlik doğrudan danışan teması (klinik uygulama, 125 saati ilişkisel danışan teması olmalıdır) ve 100 saatlik klinik

süpervizyon tamamlamaları ve Resmi Vaka Sunumunu (Klinik Savunma) geçmeleri gerekir (SAFTI, 2025).

AAFT (Asya Aile Terapisi Akademisi) bir diğer önemli kurum olarak geçmektedir. “Sağlıklı aileler, sağlıklı çocuklardır” sloganıyla hareket eden kurumun çocuk odaklı eğitim anlayışı göze çarpmaktadır. AAFT, üye faaliyetlerine ek olarak klinisyenler ve halk için hem kısa hem uzun vadeli geniş bir eğitim ve öğretim programı sunmaktadır. Canlı aile görüşmeleri ve danışmanlık uygulamaları içeren klinik eğitim örnekleri arasında temel, orta, ileri düzey kurs, klinik konsültasyon ve klinik denetim grupları yer almaktadır.

Temel sertifika programında çocuklar, ergenler ve çiftlerle aile terapisi uygulamaları, cinsellik ve aile ilişkileri, boşanmış ailelerde çocuklarla çalışma, kuşaklararası ailelerle çalışma teknikleri, aile terapisi süreci ve yapılandırılması konuları işlenmektedir. Orta seviye kurs aşamasında uygulamalı bir yaklaşım söz konusudur ve öğretici dersler, beceri eğitimi egzersizleri, grup tartışmaları ve rol oynamayı içerir. Bir yıllık ileri düzey sertifika programı ise teoriden pratiğe geçişi destekleyen, ileri düzey klinik gözlem ve vaka analizlerine dayalı yoğun bir uygulamalı eğitim süreci sunar.

AAFT; hükümetler, kamu kuruluşları ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlarla iş birliği içinde uzmanlaşmış projeler geliştirmektedir. Girişimleri arasında davranış ve psikosomatik sorunları olan çocuklarla çalışma, DEHB, yeme bozuklukları, depresyon, boşanmış ailelerin çocukları ve okul reddi gibi konular yer almaktadır (AAFT, 2025).

Japonya’da, Japonya Aile Terapisi Derneği (Japanese Association of Family Therapy – JAFT) bu alandaki eğitimleri ve standartları belirler. Dernek, özellikle güvenilir eğitimcileri (süpervizörleri) sertifikalandırması ve rehberliğinde hem klinik deneyime hem de bilgiye sahip aile terapistleri yetiştirmesi ihtiyacı nedeniyle, Dernek onaylı Süpervizör ve Dernek onaylı Aile Terapisti yeterlilikleri için seçim yönergelerini netleştirmeye ve bu yeterliliklere dayalı olarak yeterlilik alındıktan sonra periyodik sertifika sınavları ve sürekli yeterlilik değerlendirmeleri uygulamaya karar vermiştir. Bu yeterliliğin oluşturulmasının amacı, Dernek tarafından böyle bir sertifikasyon sistemi aracılığıyla tanınan aile terapistlerinin kalitesini korumak ve topluma

hizmetlerini sunmaya devam etmektir. Bu bağlamda sertifikalı bir aile terapisti olmak için;

*Dernek üyesi olmak ve üyelik tarihinden itibaren en az 3 yıl geçmiş olmak,

*Resmi bir ulusal meslek sertifikasına veya buna eşdeğer bir yeterliliğe sahip olmak. (doktor, hemşire, sağlık memuru, lisanslı psikolog, klinik psikolog, sosyal hizmet uzmanı, ruh sağlığı sosyal hizmet uzmanı, çocuk refah görevlisi, ergoterapist, okul öğretmeni, aile mahkemesi müfettişi, denetimli serbestlik görevlisi, adalet teknikeri vb.)

*Aile terapisi ve aile destek hizmetleri uyguluyor olmak.

*Aile terapisi süpervizyonu alıyor olmak.

*Derneğin düzenlediği kongrelere en az 5 kez katılmış ve en az 1 kez sunum yapmış olmak.

*Dernek tarafından belirlenen aile terapisi eğitim programlarını tamamlamış olmak. (Bu, 8 oturumdan oluşan Aile Terapisi Temel Kursu'nu tamamlamak ve kongre atölyelerine en az 3 kez katılmak anlamına gelir.) Sertifikalar her 5 yılda bir yenilenmektedir (JAFT, 2025).

Güney Kore’de, KAFT (Kore Aile Terapisi Derneği), aile terapisi alanında akademik araştırma, eğitim ve uygulama yoluyla bireylerin, ailelerin ve toplumun refahına ve gelişimine katkıda bulunmak amacıyla 1988 yılında kurulmuştur. Derneğin kuruluş amacı, üyeleri arasında mesleki bilgi alışverişi yoluyla aile terapisi alanının gelişimine katkıda bulunmaktır. KAFT yılda dört kez profesyonel bir akademik dergi (Aile ve Aile Terapisi) yayınlamakta, yılda iki kez akademik konferanslar düzenlemekte ve üyeleri arasında akademik değişim ve sürekli tartışma ortamı sağlamak amacıyla her ay aile terapisi vaka konferansları düzenlemektedir. Ayrıca, aile terapisi alanında klinik uygulama için Dernek, lisans derecesi veya daha yüksek bir dereceye sahip olan, Dernek tarafından öngörülen gerekli dersleri ve eğitimleri tamamlayan ve öngörülen yeterlilik sınavını ve yeterlilik değerlendirmesini geçen kişilere aile terapisiyle ilgili uzman lisansları (Çift ve Aile Danışmanlığı Süpervizörü, Çift ve Aile Danışmanlığı Uzmanı Seviye 1, Çift ve Aile Danışmanlığı Uzmanı Seviye 2) vermektedir.

2. Seviye Çift ve Aile Danışmanlığı eğitimini tamamlamak için adaylar öncelikle aile terapisi kuramları ve uygulamaları, aile ilişkileri, insan gelişimi gibi konuları içeren çoktan seçmeli formatta yazılı bir sınavdan geçerler. Sınava bu derneğin asil üyesi veya yarı zamanlı (yardımcı) üyesi olarak aşağıdaki niteliklere sahip olan kişiler başvurabilir:

1. Aile ve evlilik danışmanlığıyla ilgili bir alanda (aile terapisi ve aile danışmanlığı, ruh sağlığı, sosyal hizmet, aile bilimleri, psikoloji, çocuk gelişimi, eğitim bilimleri, hemşirelik vb.) lisans veya daha yüksek bir diplomaya sahip olan kişiler.
2. Ancak adayların lisans derecesi aile ve evlilik danışmanlığıyla ilgili bir alanda değilse, ilgili bir yüksek lisans programında dernek tarafından belirlenen 5 zorunlu alanda (aile terapisi, aile ile ilgili konular, danışmanlık teorisi, insan gelişimi ve danışmanlık etiği) her birinden en az 3 kredilik dersi başarıyla tamamlamış olması gerekir. Geçme notu en az 60 puandır.

Bunun dışında aşağıdaki uygulama adımlarının da tamamlanması gerekir:

- * 20 vaka ve en az 100 saat bireysel, çift veya aile danışmanlığı uygulaması,
- * En az 30 saat süpervizyon (dernek tarafından belirlenen formatta bireysel süpervizyonun tamamlandığına dair ayrıntılı kanıt),
- * En az 6 saat akademik konferanslara ve çalıştaylara katılmak,
- * En az 6 vaka konferansına katılmak ve en az birinde sunum yapmak

Yazılı ve uygulamalı sınavı geçen adaylar sözlü sınava çağrılır. Sözlü sınavda bire bir vaka sunumu temelinde sistemik model kullanım becerisi değerlendirilir. En az 2 mülakat görevlisi tarafından yapılan değerlendirmede başarılı olan adaylar sertifika sahibi olurlar (KAFT, 2024).

3. BÖLÜM: YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, araştırma grubu, veri toplama süreçleri ve araçları, verilerin analizi, araştırmanın etiği, araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği ve araştırmacının rolü ile ilgili bilgiler verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın temel amacı, Türkiye'deki aile danışmanlığı yüksek lisans programlarının mevcut durumunu değerlendirmek ve niteliğini artırmaya yönelik politikalar geliştirmektir. Bu amaç doğrultusunda derinlemesine bilgi sağladığı ve konunun içeriği açısından geniş bir bakış açısı sunduğu için nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırmalar, ilişkilerin, etkinliklerin, durumların ya da materyallerin niteliğinin incelendiği çalışmalar olduğu için (Fraenkel ve Wallen, 2006) bu çalışmanın doğasına en uygun yaklaşım olarak değerlendirilmiştir. Nitel araştırma yöntemi kendi içerisinde alt-desenler (fenomenoloji, etnografya, durum çalışması, söylem analizi ve gömülü kuram gibi) barındıran şemsiye bir kavramdır. Bu çalışmada, sosyal ve beşerî bilimlerde sıklıkla kullanılan araştırma modeli olarak fenomenolojik desen kullanılmıştır. Fenomenoloji deseninde araştırmacının temel amacı, katılımcının neyi, nasıl deneyimlediğini betimlemektir (Özdemir ve Tuti, 2023).

3.2. Araştırma Grubu

Katılımcılar, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme tekniğiyle seçilmiştir. Burada seçilen örneklemin daha geniş bir örnekleme temsil etmesinden ziyade, konu hakkında daha fazla bilgi toplanabilecek kişilere yer verilmesi kasıtlı olarak amaçlanmaktadır (Büyüköztürk vd., 2022). Katılımcıların, aile danışmanlığı alanında yüksek lisans mezunu ya da öğrencisi olmaları, alanda aktif olarak çalışmaları, ilgili programda eğitici olarak yer almaları ve politika yapıcı düzeyinde olmaları seçim kriterleri arasında yer almıştır. Bu bağlamda çalışma grubunu, 4'ü akademisyen, 4'ü ilgili programda öğrenci, 4'ü bu alanda yüksek lisansını tamamlamış, sahada aktif çalışan aile danışmanı ve 4'ü politika yapıcı olmak üzere toplamda 16 kişi oluşturmaktadır. Katılımcıların bilgilerine Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcı Bilgileri

Katılımcı Kodu	Alanı (Lisansüstü)	Unvanı	Görevi	Deneyim (Yıl)	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Aylık Gelir (TL)
K1	PDR	Uzman Yardımcısı	ASHB-Aile Eğitimi ve Danışmanlık Hizmetleri Daire Başkanlığı	0-5	25-34	E	Evli	60 bin+
K2	Aile Danışmanlığı (Öğrenci)	Çocuk Gelişimcisi	Aile Danışmanı	0-5	18-24	K	Bekar	22 bin+
K3	Uygulamalı Psikoloji	Klinik Psikolog	Aile Danışmanı	11-15	35-44	K	Bekar	60 bin+
K4	Aile Danışmanlığı (Öğrenci)	Psikolog	Psikolog-Aile Danışmanı	0-5	25-34	E	Bekar	45-60 bin
K5	Psikoloji	Araş. Gör.	Öğretim Görevlisi	0-5	25-34	K	Bekar	22-45 bin
K6	Uygulamalı Psikoloji	Klinik Psikolog	Aile Danışmanı	11-15	35-44	K	Evli	60 bin+
K7	PDR	Prof. Dr.	Öğretim Görevlisi	20+	35-44	E	Bekar	60 bin+
K8	Psikoloji	Uzman	ASHB-Aile Eğitimi ve Danışmanlık Hizmetleri Daire Başkanlığı	11-15	35-44	K	Bekar	60 bin+
K9	Aile Danışmanlığı	Aile Danışmanı	Aile Danışmanı	0-5	45-54	K	Evli	22-45 bin
K10	Aile Danışmanlığı (Öğrenci)	Psikolog	Psikolog-Aile Danışmanı	0-5	25-34	E	Bekar	22-45 bin
K11	Aile Danışmanlığı	Sosyal İncelemeci	Sosyal İncelemeci/Aile Danışmanı-Sosyal Yardımlaşma Vakfı	11-15	35-44	K	Dul	45-60 bin
K12	Aile Danışmanlığı (Öğrenci)	Çocuk Gelişimcisi	Aile Danışmanı	0-5	45-54	K	Evli	60 bin+
K13	PDR	Öğr. Gör.	Öğretim Görevlisi	11-15	35-44	E	Evli	60 bin+
K14	Aile Danışmanlığı	Psikolog	Aile Danışmanı	0-5	25-34	K	Evli	60 bin+
K15	Çocuk Gelişimi	Doç. Dr.	Öğretim Görevlisi	20+	55-64	E	Evli	60 bin+
K16	PDR	Uzman	ASHB-Sosyal Uyum Daire Başkanlığı	6-10	25-34	E	Evli	60 bin+

Katılımcıların demografik bilgilerinden medeni durumlarına bakıldığında evli ve bekar oranının çok yakın olduğu görülmektedir. Katılımcıların 8'i yani %50'si evli; 7'si yani %43,75'i bekar, 1 (%6,25) katılımcı boşanmıştır. Cinsiyet durumuna bakıldığında 9 kadın, 7 erkek katılımcı bulunmaktadır. Katılımcıların %56,25'i kadın, %43,75'i erkektir. Yaş kategorisinde 6 katılımcı 25-34 yaş aralığında; 6 katılımcı 35-44 yaş aralığında; 2 katılımcı 45-54 yaş aralığında; 1 katılımcı 18-24 ve 1 katılımcı ise

55-64 yaş aralığında yer almaktadır. Katılımcıların %37,5'i 25-34; yine %37,5'i 35-44; %12,5'i 45-54 yaş aralığındadır. 18-24 ve 55-64 yaş aralığındaki katılımcılar ise %6,25'er orana sahiptir. Deneyim durumlarına bakıldığında %50 oranında (8 kişi) katılımcının 0-5 yıl arası deneyime sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte %31,25 oranında (5 kişi) 11-15 yıl arası deneyime; %12,5 oranında 2 kişi 20 yıl ve üzeri deneyime sahiptir. 6-10 yıl arası deneyime sahip olan 1 kişi %6,25 oranında temsil edilmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (10 kişi) %62,5 oranıyla 60 bin TL üzerinde aylık gelire sahiptir. %18,75 oranla 3 kişi 22-45 bin TL arasında; %12,5 oranıyla 2 kişi 45-60 bin TL arasında ve 1 kişi 22 bin TL aylık gelire sahiptir.

3.3. Veri Toplama Süreçleri ve Araçları

Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Hazırlık sürecinde ilgili literatür taraması ile araştırmanın amacına uygun 20 soruluk bir havuz, araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. PDR ve Eğitim Bilimleri bölümlerinden iki uzman akademisyenin görüşleri doğrultusunda anlaşılmayan yerler düzenlenmiş, gerekli sadeleştirmeler ve iyileştirmeler yapılarak soru sayısı 7'ye düşürülmüştür. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda başvuru kriterleri, eğitim verenin niteliği, müfredat, uygulamalı eğitim, alan ihtiyaçları ve politika geliştirme gibi temalara yönelik açık uçlu sorulara yer verilmiştir. Soruların anlaşılabilirliğini test etmek amacıyla alandan 2 kadın öğrenci ve 1 erkek mezun toplam 3 kişiyle yapılan pilot görüşmelerden sonra görüşmecilerin anlamakta zorlandığı yerler düzenlenip son hali verilerek etik kurul onayına sunulmuştur. Etik kurul onayı alındıktan sonra görüşmelere başlanmıştır. Katılımcı görüşleri 2025 Mayıs ve Temmuz ayı aralığında toplanmıştır.

Görüşme formunda yer alan sorular aşağıdaki gibidir (Ek. 4):

1. Aile danışmanlığı eğitimi yüksek lisans programına başvuru için belirlenen ön koşulları (Sosyal hizmet, psikoloji, sosyoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, tıp, hemşirelik ve çocuk gelişimi mezunu olmak) değerlendirebilir misiniz? (Başvuru kriterleri)
2. Aile danışmanlığı eğitimi yüksek lisans programında eğitim verecek öğretim üyelerinin mesleki yeterlilikleri ve yetkinlikleri neler olmalıdır? (Eğitim verenin niteliği)

3. Aile danışmanlığı eğitimi yüksek lisans müfredatında yer alan dersleri ve içeriklerini değerlendirebilir misiniz? (Müfredat)
4. Aile Danışmanlığı Eğitimi programında yer alan süpervizyon veya uygulamalı çalışma süreçleri hakkında ne düşünüyorsunuz? (Uygulamalı eğitim)
5. Öğrenciler aile danışmanlığı yüksek lisans programını tamamladıklarında hangi yeterliliklere sahip olmalıdır? Aile danışmanlığından hizmet alan kişilerin ihtiyaçları ile programdan mezun olan uzmanların beceri ve yetkinliklerini karşılaştırabilir misiniz? (Alan ihtiyaçları)
6. Aile danışmanlığı yüksek lisans programlarını ve sertifika programlarını karşılaştırabilir misiniz? (Karşılaştırma)
7. Aile danışmanlığı eğitimi alanında bir politika yapıcı olsaydınız hangi alanlarda, nasıl revizyonlar yapardınız? (Politika geliştirme)

Görüşmeler, katılımcıların onayıyla birlikte ses kaydı alınarak gerçekleştirilmiştir. Her görüşme yaklaşık 25-40 dakika sürmüş, görüşmeler sırasında katılımcılara rahat ve açık bir ifade ortamı sağlanmıştır. Katılımcıların konuşmalarındaki özgünlük esas alınarak, tonlamaları, vurguları ve cümlelerin devrikliği bire bir metne aktarılmaya çalışılmıştır. Yarı yapılandırılmış soru formatı olması sebebiyle katılımcılara konuyla ilgili ek sorular da sorulmuştur. Katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutularak, etik ilkelere uygun şekilde K1, K2 gibi rumuzlar kullanılarak analiz gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş ve araştırmacı tarafından transkript edilerek 70 sayfada 24.084 kelimelik metin şeklinde analiz için hazır hale getirilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Bu araştırma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yaklaşımı benimsenmiştir. Sosyal bilimler alanında sıklıkla kullanılan bir teknik olan içerik analizinde, bir mesajın belli özelliklerinin objektif ve sistematik bir şekilde tanınmasına yönelik çıkarımlar yapılır. Belli kelime veya kavramların varlığı, anlamları ve ilişkileri belirlenip analiz edilerek metinlerdeki mesaja ilişkin sonuçlara ulaşılır (Büyüköztürk vd., 2022).

Bu bağlamda araştırmacı tarafından transkript edilen katılımcı görüşlerine ait metinler dikkatlice okunmuş ve MAXQDA 2024 programı yardımıyla metinlerin içeriklerini

yansıtan kodlar oluşturulmuştur. Takip eden aşamada, birleştirilen kodlar arasındaki ilişkiler ve benzerlikler analiz edilerek kategoriler oluşturulmuştur. Son olarak, ilgili kategoriler bir araya getirilerek ana temalar tanımlanmıştır. Analiz süreci sonucunda, aile danışmanlığı yüksek lisans programlarına ilişkin toplam 5 tema, bu temaların altında 16 kategori belirlenmiştir. Elde edilen tema, kategori ve kodlar “bulgular” bölümünde detaylı olarak yer almaktadır.

3.5. Araştırma Etiği

Etik ilkeler çerçevesinde yürütülmüş olan bu araştırma sürecinde katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır ve katılımcıların hakları ön planda tutularak tamamen gönüllülük esasına dayandırılmıştır. Araştırmanın amacı ve süreci hakkında katılımcılara bilgi aktarımı yapılmıştır ve araştırma verileri yalnızca bu amaç doğrultusunda kullanılmıştır. Katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutulmuştur. Araştırma kapsamında kullanılan sorular Etik Kurul onayına sunulmuştur. 06/05/2025 tarih ve E-65836846-044-351895 sayılı Etik Kurul onayı ile ilgili belge Ek-1’de yer almaktadır.

3.6. Araştırmanın Geçerlilik ve Güvenirliği

Araştırmacı araştırmanın her aşamasında aktif bir rol oynamıştır. Süreç boyunca araştırmacının danışmanı araştırmacıya hem destek olmuştur hem de denetleyici bir rol üstlenmiştir. Konuyla ilgili literatür tarandıktan sonra araştırma amacına uygun bir şekilde 20 soruluk bir havuz araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Daha sonra sorular Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik ile Eğitim Bilimleri branşında Dr. Öğr. Üyesi iki uzmana değerlendirmeleri için iletilmiştir. Uzmanlardan alınan geri bildirimlerle anlaşılmayan yerler düzenlenip gerekli sadeleştirme ve iyileştirmeler sonucu ana temaları içeren 7 soru belirlenmiştir. Belirlenen sorularla ilgili alandan 2 kadın öğrenci ve 1 erkek mezun ile pilot görüşmeler yapılarak soruların anlaşılabilirliği ve geçerliliği test edilmiştir. Görüşmecilerin anlamakta zorlandığı yerler düzenlenip son hali verilerek etik kurul onayına sunulmuştur. Etik kurul onayı alındıktan sonra görüşmelere başlanmıştır. Katılımcılar aile danışmanlığı alanında öğrenci ve akademisyen, sahada çalışan uzman ve ilgili bakanlığa bağlı olarak çalışan kişilerden oluşturulmuştur. Görüşmeler mümkün olduğunca derinlemesine yapılmıştır. Veri toplama sürecinde katılımcılardan alınan ses kayıtları, araştırmanın

güvenirliğini sağlamak açısından titizlikle ve özgünlüğü korunarak transkript edilmiştir. Yapılan görüşmelerin ses kayıtları ve transkriptleri arşivlenmiştir. Verilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini artırmak amacıyla MAXQDA 2024 programı kullanılarak yapılan içerik analiziyle veriler sistematik bir biçimde kodlanıp temalar altında sınıflandırılmıştır.

3.7. Araştırmacının Rolü

Araştırmacının rolü, çalışmanın güvenilirliğini, geçerliliğini ve etik boyutunu doğrudan etkileyen önemli bir unsurdur. Bu araştırmada araştırmacı, nitel araştırma yaklaşımı gereği sürecin merkezinde yer almış ve veri toplama, kaydetme, çözümleme ve yorumlama aşamalarında aktif bir rol üstlenmiştir. Araştırmacı, yalnızca verileri toplayan değil aynı zamanda onları anlamlandıran, yorumlayan ve bağlama yerleştiren bir aktör olarak konumlanmıştır. Bu doğrultuda, araştırmacı hem görüşmelerin yürütücüsü hem de elde edilen verilerin analiz edicisi konumundadır.

Görüşme sürecinde çalışmanın amacı ve kapsamı hakkında katılımcılar araştırmacı tarafından bilgilendirilmiş, gönüllülük esasına dayalı olarak sürece katılımları sağlanmıştır. Mümkün olduğunca tarafsız davranmaya ve katılımcıları etkilememeye, görüşmelerde yönlendirici olmamaya, katılımcıların kendi deneyimlerini özgürce aktarmalarına imkân tanımaya özen gösterilmiştir. Katılımcıların kendilerini rahat ifade edebilmeleri için yargılayıcı olmayan, empatik ve saygılı bir yaklaşım benimsenmiştir.

Veri analizi aşamasında araştırmacı, içerik analizi yöntemini kullanarak katılımcıların ifadelerini kodlamış, kodlardan temalara ulaşmış ve bulguları sistematik bir şekilde düzenlemiştir. Bu süreçte araştırmacı, elde edilen verileri olabildiğince katılımcıların kendi ifadelerine bağlı kalarak yorumlamaya çalışmış, öznel yargılardan uzak durmaya özen göstermiştir. Katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutulmuş, elde edilen veriler yalnızca bilimsel amaçla kullanılmıştır.

4. BÖLÜM: BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde gerçekleştirilen görüşmeler ışığında elde edilmiş olan verilerin analizi sonucu ortaya çıkmış olan bulgular sunulmuştur.

Bu tez çalışması kapsamında, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yaklaşımı benimsenmiştir. Araştırmanın veri setini, alanında uzman ve deneyimli 16 katılımcının aile danışmanlığı yüksek lisans programlarına ilişkin derinlemesine görüşleri oluşturmaktadır. Bu görüşler, araştırmanın odaklandığı temel temaların ve bu temaları oluşturan alt boyutların keşfedilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. İçerik analizi süreci, veri yoğunluğunu anlamlandırma, kalıpları ve ilişkileri ortaya çıkarma hedefiyle titizlikle yürütülmüştür.

Veri analizine ilk olarak, tüm katılımcı ifadelerinin dikkatli bir şekilde okunması ve bu metinlerin içeriklerini yansıtan ilk kodların oluşturulmasıyla başlanmıştır. Bu aşamada, her bir ifadenin taşıdığı anlam ve kavramsal yoğunluk dikkate alınarak, metinlerden doğrudan veya çıkarımsal yolla kodlar türetilmiştir. Toplamda 1392 kodun oluşturulduğu bu başlangıç süreci, veriye derinlemesine nüfuz etmeyi ve her bir katılımcının ifade ettiği nüansı yakalamayı amaçlamıştır. Daha sonra, benzer anlama sahip olan kodlar birleştirilerek daha genel kodlar altında toplanmıştır. Bu basitten karmaşığa doğru ilerleyen süreç, verinin organize edilmesi ve anlamlı kategoriler oluşturulması için temel teşkil etmiştir (Tablo 2).

Takip eden aşamada, birleştirilen kodlar arasındaki ilişkiler ve benzerlikler analiz edilerek kategoriler oluşturulmuştur. Bu kategoriler, belirli bir tematik alanı temsil eden ve birden fazla kodu kapsayan üst düzey kavramsal yapılar olarak belirlenmiştir. Son olarak, ilgili kategoriler bir araya getirilerek ana temalar tanımlanmıştır. Bu yöntem, teorik çerçeveden ziyade, pratikten yola çıkarak verinin kendi içindeki örüntüleri ve yapıları keşfetmeye olanak tanımıştır. Nitel içerik analizine ilişkin bu yaklaşım, veriden temalara doğru yükselen bir tümevarımcı süreçle uyumlu olarak gerçekleştirilmiştir.

Bu titiz analiz süreci sonucunda, aile danışmanlığı yüksek lisans programlarına ilişkin toplam 5 tema, bu temaların altında 16 kategori ve 96 kod belirlenmiştir. Her bir tema, ilgili kategoriler ve kodlar eşliğinde detaylı olarak açıklanmış, böylece araştırmanın

bulguları bütüncül ve anlaşılır bir şekilde sunulmuştur. Bu yapı, okuyucunun konuya ilişkin kapsamlı bir perspektif kazanmasına ve araştırmanın derinliğini kavramasına yardımcı olmayı hedeflemektedir.

Tablo 2. Kod Kitabı

	Kaynak	Referans
TEMA 1: BAŞVURU KRİTERLERİ VE ADAY PROFİLİ		
1.1. Başvuruya Uygun Lisans Alanları	16	132
1.2. Bilimsel Hazırlık Süreci Gerekliliği	14	43
1.3. Bireysel Uygunluk ve Mesleki Motivasyon	5	31
TEMA 2: ÖĞRETİM ELEMANLARININ YETERLİLİĞİ VE EĞİTİCİ NİTELİKLERİ		
2.1. Akademik ve Alana Yönelik Yeterlilik	13	54
2.2. Uygulama Deneyimi ve Klinik Geçmiş	15	84
TEMA 3: MÜFREDAT, UYGULAMA VE SÜPERVİZYON SÜREÇLERİ		
3.1. Temel Derslerin Kapsamı	16	126
3.2. Güncel ve Toplumsal Konular	16	88
3.3. Uygulama Sürecinin Yapısı	11	105
3.4. Süpervizyonun Niteliği ve Süpervizör Yeterliliği	9	58
TEMA 4: MEZUN YETERLİLİĞİ VE EĞİTİM PROGRAMLARININ ETKİLİLİĞİ		
4.1. Temel Mesleki Beceriler	16	111
4.2. Kuramsal Bilgiyi Uygulamaya Aktarabilme	5	12
4.3. Kültürel Duyarlılık ve Toplumsal Farkındalık	9	24
4.4. Sertifika Programları ile Yüksek Lisans Programlarının Karşılaştırması	16	247
TEMA 5: POLİTİKA GELİŞTİRMeye YÖNELİK ÖNERİLER		
5.1. Yasal Altyapı ve Meslek Yasası İhtiyacı	10	63
5.2. Ulusal Eğitim Standartları ve Akreditasyon	11	71
5.3. Kamusal Destek ve Toplum Temelli Uygulamalar	16	143

4.1. Başvuru Kriterleri ve Aday Profili

Aile danışmanlığı yüksek lisans programlarına başvuru kriterleri ve aday profili, alanın niteliğini ve mezunların yeterliliğini doğrudan etkileyen kritik bir boyutu temsil etmektedir. Bu temada yapılan değerlendirmelerde, başvuruya uygun lisans alanları (9 katılımcı), bilimsel hazırlık sürecinin gerekliliği (6 katılımcı) ve yüksek lisansın uzmanlık işlevi (5 katılımcı) konularının belirgin bir şekilde öne çıktığı görülmüştür. Katılımcılar, özellikle psikolojik danışmanlık ve rehberlik (PDR) ile psikoloji

bölümlerinin temel danışmanlık becerileri açısından öncelikli olduğunu belirtmekle birlikte, bilimsel hazırlık sürecinin yeterli düzeyde sağlanması halinde diğer lisans mezunlarının da programa kabul edilebileceği görüşünü dile getirmişlerdir.

Kod Sistemi	Katılımcılar	TOPLAM
▼ Başvuru Kriterleri ve Aday Profili		0
▼ Başvuruya Uygun Lisans Alanları		0
Psikoloji ve PDR temelli yeterlilik	●	7
Sosyolojiye koşullu yaklaşım	●	3
Tıp, hemşirelik ve çocuk gelişimi için alan dışı tartışmaları	●	5
Danışmanlıkla ilişkili disiplinlerin tanımlanması	●	9
Alanlar arası yeterlilik farklılıkları	●	1
Disiplinlerarası kabul politikaları	●	1
Nitelikli başvuruya erişim dengesi	●	1
Alan dışı başvuruların etkisi	●	4
Yüksek lisansın uzmanlık işlevi	●	5
Katı ve esnek başvuru sistemleri	●	2
▼ Bilimsel Hazırlık Süreci Gerekliliği		0
Temel danışmanlık becerilerinin eksikliği	●	2
Kuramsal altyapı eşitsizlikleri	●	2
Bilimsel hazırlık eğitiminin zorunluluğu	●	5
Hazırlık sürecinin içeriği ve süresi	●	6
Lisans mezuniyetine dayalı farklılaştırma ihtiyacı	●	1
▼ Bireysel Uygunluk ve Mesleki Motivasyon		0
Başvuranın içgörüsü ve işsel motivasyonu	●	2
Danışmanlık becerilerine yatkınlık	●	1
Kendi terapi sürecinden geçme	●	2
Σ TOPLAM	59	59

Şekil 1. Başvuru Kriterleri ve Aday Profili Temasının Kod Matrisi

Bu temadaki bulgular, programların hem akademik derinliği hem de mesleki yeterliliği sağlayacak dengeli bir kabul politikası izlemesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Alan dışından gelen başvuruların eğitim kalitesine olumsuz etkileri, programların daha seçici giriş kriterleri belirlemesinin gerekliliğini düşündürmektedir. Bu bölümdeki veriler, Şekil 1'de detaylandırılmış olup, başvuru kriterlerinin alanın saygınlığını artırmadaki rolüne ilişkin kapsamlı bir perspektif sunmaktadır.

4.1.1. Başvuruya Uygun Lisans Alanları

Aile danışmanlığı yüksek lisans programlarına başvuru için uygun lisans alanları konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı katılımcılar, danışmanlık becerilerinin temelinin lisans aşamasında verilmesi gerektiği düşüncesiyle psikolojik danışmanlık

ve rehberlik (PDR) ile psikoloji bölümleri dışındaki tüm alanların çıkarılması gerektiğini belirtmektedirler. Bu husus, alanın ciddiyeti ve uzmanlık gerekliliği açısından önemli bir tartışma konusu olarak öne çıkmaktadır. Özellikle terapi süreçlerine hakimiyetin lisans düzeyinde başlaması, programın verimliliğini doğrudan etkilemektedir. Konu ile ilgili katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Ben çıkarma yapılması gerektiğini düşünüyorum. Aile danışmanlığı dediğimiz şey bir şekilde danışmanlık becerilerinin lisans aşamasında görülüp, üzerine uzmanlık verilebilecek bir seviyede olması gerektiğini düşündüğüm için oradaki psikoloji ve PDR hariç diğer tüm bölümlerin çıkarılması gerektiği kanaatindeyim.” (K4)

“Öyle bir durumda bu duruma en uygun lisans programlarının psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji ve -sosyal hizmeti çok bilmiyorum ama sanıyorum onların da bir bağlantısı var- bunların olabileceğini düşünüyorum.” (K1)

Bazı katılımcılar ise, yüksek lisans programlarının bilimsel hazırlık süreçlerinin yeterli düzeyde sağlanması halinde tüm lisans programlarının başvuru yapabileceği görüşündedir. Bu yaklaşım, kişisel gelişim ve mesleki yeterliliğin sonradan kazanılabileceği esnekliğini savunmaktadır. Ancak bu durumda, programların teorik kısımları ile uygulama bazında yeterliliği arasında bir denge kurulması gerektiği belirtilmektedir. Aile danışmanlığı alanının çok disiplinli yapısı göz önüne alındığında, farklı bakış açılarının programa katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Ancak, bu durumun diğer alanlardan gelen öğrencilerin verimliliğini düşürmesi gibi bir handikabı da bulunmaktadır. Çünkü derslerin en az bilen öğrenciye göre anlatılması, temel altyapıya sahip öğrencilerin (Psikoloji ve PDR mezunu) gelişimini kısıtlamaktadır. Bu içerik, programın uzmanlık işlevini göz önünde bulundurarak, başvuru kriterlerinin daha dikkatli belirlenmesi gerektiğini düşündürmektedir. İlgili katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Psikolog, psikolojik danışman, sosyal hizmet uzmanı arkadaşlar bunlar zaten çok hakimler psikopatoloji bilgisine.” (K7)

“Yani lisansta bir şekilde psikoloji ve PDR bölümlerine danışmanlık becerileri veriliyor. Diğer bölümlere verilmiyor. Verilmediği için de yüksek lisansta verilmek isteniyor ve en az bilene göre anlatılıyor dersler. Böyle olunca psikoloji ve PDR öğrencilerinin verimliliği düşüyor.” (K4)

Tıp ve hemşirelik gibi sağlık temelli bölümlerden gelen kişilerin aile danışmanlığı alanından çıkarılması gerektiği görüşü dile getirilmektedir. Bu meslek gruplarının fizyoloji odaklı eğitimleri nedeniyle danışmanlık becerileri için yeterli görülmemesi, alan dışı tartışmaları beraberinde getirmektedir. Çocuk gelişimi uzmanlarının ise çocuklarla ve ailelerle doğrudan temas halinde olmaları sebebiyle programda yer almaları gerektiği savunulmaktadır. Bu konudaki katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Psikoloji, tıp ve hemşirelik bölümleri çıkarılmalı. Bu insanların zaten tamamen alanı fizyolojiyle alakalı. Dahil olmaları gerekiyor mu? Mesleki anlamda çok fayda sağlayacağını veya destek sağlayacağını düşünmüyorum aslında.” (K11)

“Örneğin tıp çok geniş bir koşul, içerisinde her türlü uzmanlık alanı dahil ediliyor. Ya da işte sosyoloji; giriş dersleri itibariyle diğer bölümlerle aynı lisans derslerine sahip değil. Benzer şekilde hemşirelik de lisans düzeyinde benzer dersleri almamış oluyor.” (K8)

“Özellikle çocuk gelişimi, hemşirelik, tıp ve kısmen sosyolog arkadaşların eğitimin içinde olmaması gerektiğini düşünüyorum” (K7)

“Hemşirelik hariç. Sağlık temelli bir eğitim almış olsalar da, danışmanlık için yeterli bulmuyorum. Diğer bölümler uzaktan yakından alakalı diye düşünüyorum.” (K12)

Aile danışmanlığı, insan gelişimi, psikososyal süreçler ve yardım mesleklerine dair bilgi birikimini gerektiren disiplinlerarası bir alandır. Bu bağlam, sosyoloji, çocuk gelişimi ve sosyal hizmet gibi bölümlerin aile sistemleriyle doğrudan veya dolaylı ilişkisi olduğunu ve bu disiplinlerden gelen adayların psikososyal gelişim düzeylerine

ilişkin bilgiye sahip olduklarını göstermektedir. Bu konuda katılımcılar şu yorumlarda bulunmuşlardır:

“Aile danışmanlığı yüksek lisans programında başvuru için belirlenen disiplinler aslına bakıldığında aile sistemiyle doğrudan ya da dolaylı ilişkisi olan disiplinler. Bu bağlamda başvuru kriterlerinin uygun ve gayet yerinde olduğunu söyleyebilirim.” (K5)

“Tabii bir de şu da var hepsinin ortak noktası insan ve tabii ki toplumun en küçük birimi aile ve buna hitap ettiği için bence hepsinin başvuruyor olması pozitif bir durum diye düşünüyorum.”(K6)

“Bence şu anki bölümler gayet makul bölümler, hani ekstra bir katılma buraya dahil edilecek bir alan var mıdır bilemiyorum açıkçası yani olduğunu düşünmüyorum. Zaten çocuk gelişimi, sosyal hizmet, sosyoloji, psikolojik danışmanlık hep insanla çalışan bölümler ve bunun dışında şu anda insanla çalışan bir bölüm yok bildiğim kadarıyla. Bence böyle kalmalı yani çıkartma yapılmamalı.(K9)

“Tabii her alana girişte, mutlaka hiçbir şey sınırsız değil. Hayat bile işte başlıyor ve belli bir süre sonra sona eriyor ve bu tür kısıtlamaların olması gayet doğal, normal. Ben bunları uygun karşılıyorum” (K15)

Yüksek lisansın uzmanlık işlevi, programın mesleki unvan verme özelliğinden kaynaklanan bazı hassasiyetleri beraberinde getirmektedir. Türkiye’de meslek unvanı veren tek yüksek lisans programı olması, adayların yeterliliklerinin daha belirgin bir şekilde ortaya konulmasını gerektirmektedir. Bu bağlam, programın sadece akademik bir belge vermekten öte, mesleki yetkinliği de sağlaması gerektiğini düşündürmektedir. İlgili görüşler aşağıdaki gibidir:

“Bu yüksek lisans programı diğerlerinden farklı bir yüksek lisans programı. Farkı şu, meslek unvanı veren bir program. Başka bir yüksek lisans programında göremezsiniz bunu. Uzman unvanı verir, başka bir şey yapar.” (K7)

“Kimler yüksek lisans eğitim programına başvurabilir, katılabilir? Eğer bu mesleği yapacaksa aile danışmanlığını, o zaman yüksek lisans programlarına girişte biraz daha bu kapsamın dar olması gerekiyor.” (K8)

Aile danışmanlığı yüksek lisans programlarının başvuru kriterleri, programın niteliği ve mezunların yeterliliği açısından büyük önem taşımaktadır. Lisans alanlarının uyumu, bilimsel hazırlık sürecinin gerekliliği, bireysel uygunluk ve mesleki motivasyon gibi faktörler, programın başarısını doğrudan etkilemektedir. Bu kapsamda, programların daha seçici olması, bilimsel ve uygulamalı yeterliliği göz önünde bulundurması, böylece alanın saygınlığını artırması gerekmektedir.

4.1.2. Bilimsel Hazırlık Süreci Gerekliliği

Bilimsel hazırlık süreci gerekliliği, aile danışmanlığı yüksek lisans programlarına farklı lisans alanlarından gelen adaylar arasındaki kuramsal altyapı eşitsizliklerini gidermek için önemli bir adımdır. Lisans eğitiminde temel danışmanlık becerilerini almamış kişilerin, yüksek lisans programının uygulama aşamasında zorlanabileceği ve bu durumun danışanlara zarar verme riskini artırabileceği düşünülmektedir. Bu husus, programın kalitesini güvence altına almak için bilimsel hazırlığın zorunlu kılınması gerektiğini vurgulamaktadır. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Ancak şöyle bir uygulama kısıtı var ki, bazı lisans mezunları — bunu hem öğrencilik deneyimimde hem de akademisyenlik deneyimimden gördüğüm kadarıyla söyleyebilirim— teorik bilgiye sahip olsalar da aile danışmanlığına özgü sistemik düşünce becerisinden yoksun olabiliyorlar.” (K5)

“Eğer lisans derslerinde onu almadıysa, aile danışmanlığına başlamadan önce bazı temel dersleri görmüş olması önemli olacak.” (K8)

“Eğer yüksek lisans ya da aile danışmanlığıyla alakalı bir mesleki eğitim sunulacaksa bir şart olarak bunun uygulama bazında yeterli seviyede sunulması dahilinde yüksek lisans programlarındaki bilimsel hazırlık süreçlerine benzer şekilde teorik kısımların o şekilde halledilerek bütün lisans programlarının bu bölüme başvuru

sağlayabileceğini düşünüyorum ben. O yüzden bütün lisans programlarına açık olabileceğini düşünüyorum.” (K1)

Kuramsal altyapı eşitsizlikleri, programın verimliliğini düşüren ve derslerin en az bilen öğrenciye göre minimize edilmesine yol açan bir sorundur. Psikoloji ve PDR dışındaki bölümlerden gelen adayların temel psikoloji kavramlarına hâkim olmaması, eğitim sürecinde aksaklıklara neden olabilmektedir. Bu bağlam, bilimsel hazırlık sürecinin, tüm öğrencilerin programdan eşit düzeyde faydalanmasını sağlamak için bir eşitleme mekanizması olarak işlev görmesi gerektiğini düşündürmektedir. Katılımcıların görüşleri şu şekilde olmuştur:

“Ancak kişilerin lisans eğitiminde edindikleri kuramsal derinlik ve uygulama fırsatları farklılık gösterebileceği için, programa alınan öğrencilerin başlangıç düzeylerini eşitleyici hazırlık içerikleri eklenebilir.” (K3)

“Çünkü belli bir bilimsel hazırlık almadan eğitime girdikleri zaman biraz havada kalma ihtimali olabiliyor. Psikoloji ve PDR dışındaki tüm bölümler için bunu söyleyebilirim.” (K13)

Bilimsel hazırlık eğitiminin zorunluluğu, programın mesleki yeterliliği sağlama misyonu açısından kritik bir öneme sahiptir. Tıp ve hemşirelik gibi medikal temelli eğitimlerden gelen bireylerin, danışmanlık ve terapötik bilgiler konusunda ön eğitim alması, programın kalitesini artıracaktır. Bu husus, aile danışmanlığı gibi hassas bir alanda yanlış yönlendirmelerin önüne geçmek ve danışan sağlığını korumak için bilimsel hazırlığın vazgeçilmez olduğunu düşündürmektedir. İlgili görüşler şu şekildedir:

“Eğer yüksek lisans ya da aile danışmanlığıyla alakalı bir mesleki eğitim sunulacaksa bir şart olarak bunun uygulama bazında yeterli seviyede sunulması dahilinde yüksek lisans programlarındaki bilimsel hazırlık süreçlerine benzer şekilde teorik kısımların o şekilde halledilerek bütün lisans programlarının bu bölüme başvuru sağlayabileceğini düşünüyorum ben.” (K1)

“Çünkü işte tıp ya da hemşirelik gibi medikal temelli eğitimlerden gelen bireylerin bu programa katılmadan önce psikolojik

danışmanlık ve terapötik bilgiler gibi, beceriler gibi hazırlık programına tabii tutulması gerekir bence.” (K14)

Hazırlık sürecinin içeriği ve süresi, bilimsel hazırlığın etkinliğini belirleyen önemli faktörlerdir. Psikolojiye giriş, patoloji, gelişim psikolojisi, öğrenme psikolojisi ve temel danışmanlık becerileri gibi derslerin bu süreçte verilmesi, adayların programa daha hazır başlamalarını sağlayacaktır. Bu bağlam, hazırlık sürecinin en az iki yıl gibi kapsamlı bir dönemi içermesi gerektiğini, böylece temel bilgilerin derinlemesine öğrenilmesine olanak tanınacağını düşündürmektedir. Konuyla ilgili katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Bu ön hazırlıkta en azından temel olarak ne verilmeli ki bu eğitime hazır olsun kişiler? Psikolojiye giriş dersi kesinlikle verilmeli. Bir de sosyal hizmet alıyor mu bilmiyorum ama tıp alıyor ondan eminim; kesinlikle patoloji dersi verilmeli.” (K6)

“Bunun bence minimum 2 yıl olması lazım diye düşünüyorum. Çünkü lisans eğitimine baktığımız zaman genelde bir ve ikinci sınıfta genel dersler oluyor ve yine alanla alakalı oluyor.” (K13)

Bilimsel hazırlık süreci, aile danışmanlığı yüksek lisans programlarının kalitesini artırmak ve farklı lisans geçmişine sahip adayları eşitlemek için elzem bir bileşendir. Temel danışmanlık becerileri, kuramsal altyapı ve ilgili ders içeriklerinin bu süreçte verilmesi, mezunların mesleki yeterliliğe ulaşmasını sağlayacaktır. Bu kapsam, programın daha etkin ve verimli bir eğitim sunması için bilimsel hazırlığın kapsamlı bir şekilde yapılandırılması gerektiğini göstermektedir.

4.1.3. Bireysel Uygunluk ve Mesleki Motivasyon

Başvuranın içgörüsü ve içsel motivasyonu, aile danışmanlığı gibi insanla doğrudan çalışmayı gerektiren bir meslekte başarılı olmak için temel bir kriter olarak öne çıkmaktadır. Katılımcılar, öğrencilerin sadece “CV'ye yazmak” amacıyla bu alana yönelmemesi, gerçekten bu işe uygun olup olmadıklarını sorgulamaları gerektiğini vurgulamaktadırlar. Bu husus, mezunların diplomayı aldıktan sonra dahi kendi eksiklerini fark edebilmelerinin ve mesleki gelişimlerini sürdürebilmelerinin önemini düşündürmektedir. Bu konudaki katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Şimdi genellememekle beraber öğrencilerimizin birçoğunda sertifika alan da yüksek lisans yapan da, “CV’me yazayım ve bunu yapabileyim, direkt benim bir uzmanlığım olsun” noktasına geliyoruz ne yazık ki. Bu noktada bir yeterlilik var mı ya da “Ben bu işe gerçekten uygun muyum?” diye değerlendirmeyebiliyor. O yüzden bence öncelikle kişinin bu noktada bir içgörüye sahip olması gerekiyor.” (K5)

"Biraz kişilerin burada kişilik özelliklerine, bu işe yatkın olup olmadıklarına, yapabilirliklerine falan da bakıyor bu durum ve daha sonrasında alacakları, işte o bireysel olarak alacakları eğitimlere de iş düşüyor. “(K9)

Danışmanlık becerilerine yatkınlık, aile danışmanlığı adaylarının sahip olması gereken kritik bir özelliktir. Sosyal hizmet, psikoloji, sosyoloji, hemşirelik ve çocuk gelişimi gibi farklı disiplinlerden gelen adayların, empati kapasiteleri ve kişileri anlama becerileri açısından değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlam, yüksek lisans programının, sadece teorik bilgi aktarmakla kalmayıp, adayların danışmanlık becerilerini de geliştirmeyi hedeflemesi gerektiğini göstermektedir. Kendi terapi sürecinden geçme, aile danışmanı adaylarının mesleki yeterliliklerini artıran ve danışmanlık sürecindeki objektifliklerini sağlayan önemli bir deneyim olarak değerlendirilmektedir. Katılımcılar, danışmanların kendi sorunlarını çözmeden başkalarına yardımcı olamayacağını, bu nedenle kendi terapi süreçlerinden geçmelerinin elzem olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu husus, mesleğin etik boyutunu ve bireysel farkındalığın önemini gözler önüne sermektedir. İlgili katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Dolayısıyla adaylar sadece bölüm bazlı değil; sosyal hizmet, psikoloji, sosyoloji, hemşirelik, çocuk gelişimi gibi bölümlerden geliyor olmalarının yanı sıra aynı zamanda mesleki motivasyonları, kişileri anlama bazında empati kapasiteleri ve danışmanlık yeterliliği açısından da değerlendirilmeli diye düşünüyorum.” (K5)

“Burada kişiyi okuyabilmesi, duygularını okuyabilmesi ve geçmişte yaşadığı ile şimdiki yaşadıkları arasında bağlantı kurabilmesi çok

önemli. Bu terapi sisteminde de çok önemli. Burada bir objektif bakış açısına öncelikle ihtiyaç var. İlk söylemem gereken şey, ilk yeterlilik objektif bakış açısıdır.” (K14)

“Bizim için bir psikolojik danışman ya da aile danışmanı olması için gerekli yeterlilikler var, işte saygıdır, empatidir, koşulsuz kabuldür gibi, bunların olması gerekiyor. Onun dışında yetenek anlamında gerekli teknikleri vs. çok iyi yapıyor olması lazım. Çok iyi anamnez alabiliyor olması lazım gibi bu böyle sıralanır.” (K13)

“Çok sevdiğim bir hocamın en çok söylediği şey, siz kendiniz terapi almadan karşı tarafa yansıtma yapabilirsiniz, o sınırı geçebilirsiniz. Önce siz geçmişinizi bir filtreleyin, ondan sonra başka insanlara da filtre takmaya çalışırsınız gibi bir şey söylemişti. Bu beni çok etkilemişti.” (K14)

“Mesela boşanmış bir ailenin çocuğunun, boşanmış bir aileyle çalışırken direnç geliştirebilmesi ya da kafasında sürekli bir mahkeme kurup “Kim haklı, kim haksız?” diye yargılamaya çalışması, onun bir süpervizyon ya da kendi terapi sürecinden geçmesi gerektiğini bize gösterir.” (K5)

Bireysel uygunluk ve mesleki motivasyon, aile danışmanlığı programlarına başvuran adayların değerlendirilmesinde içgörü, danışmanlık becerilerine yatkınlık ve kendi terapi sürecinden geçme gibi faktörleri içermektedir. Bu kapsam, programın sadece akademik başarıya odaklanmaması, aynı zamanda adayların kişisel özelliklerini ve mesleki yatkınlıklarını da göz önünde bulundurması gerektiğini düşündürmektedir. Bu bağlam, alanın hassasiyeti ve danışan sağlığı açısından nitelikli uzmanlar yetiştirmenin önemini vurgulamaktadır.

4.2. Öğretim Elemanlarının Yeterliliği ve Eğitici Nitelikleri

Öğretim elemanlarının yeterliliği ve eğitici nitelikleri, aile danışmanlığı yüksek lisans programlarının niteliği üzerinde merkezi bir etkiye sahiptir. Bu temada yapılan analizlerde, alanda aktif çalışma koşulu (9 katılımcı), ders-alan uyumu gerekliliği (6 katılımcı) ve aile danışmanlığı alanında uzmanlaşma (4 katılımcı) en sık vurgulanan kodlar arasında yer almaktadır. Katılımcılar, öğretmenlerin yalnızca akademik bilgiye

sahip olmakla kalmayıp, aynı zamanda sahada aktif olarak danışan gören ve güncel vaka deneyimlerine hâkim kişilerden oluşması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Kod Sistemi	Katılımcılar	TOPLAM
▼ Öğretim Elemanlarının Yeterliliği ve Eğitici Nitelikleri		0
▼ Akademik ve Alana Yönelik Yeterlilik		0
Aile danışmanlığı alanında uzmanlaşma	4	4
Kuramsal altyapı bilgisi	2	2
Ders-alan uyumu gerekliliği	6	6
İletişim becerilerinin yeterliliği	1	1
▼ Uygulama Deneyimi ve Klinik Geçmiş		0
Süpervizyon deneyimi	2	2
Gerçek vaka uygulama tecrübesi	1	1
Klinik danışmanlık geçmişi	2	2
Alanda aktif çalışma koşulu	9	9
Sahadan gelen eğitici önceliği	2	2
Etik hassasiyet	2	2
Mesleki sorumluluk bilinci	1	1
Danışmanlık sürecinde sınır koyma becerisi	1	1
Σ TOPLAM	33	33

Şekil 2. Öğretim Elemanlarının Yeterliliği ve Eğitici Nitelikleri Temasının Kod Matrisi

Bu bulgular, aile danışmanlığı gibi uygulamaya dayalı bir alanda teorik bilginin pratikle harmanlanmasının önemini açıkça ortaya koymaktadır. Etik hassasiyet (2 katılımcı), mesleki sorumluluk bilinci (1 katılımcı) ve danışmanlık sürecinde sınır koyma becerisi (1 katılımcı) gibi nitelikler de eğitimin kalitesini artıran unsurlar olarak vurgulanmıştır. Öğretim elemanlarının yeterliliğine ilişkin daha fazla detayı Şekil 2'de incelemek mümkündür.

4.2.1. Akademik ve Alana Yönelik Yeterlilik

Öğretim elemanlarının aile danışmanlığı alanında uzmanlaşmış olmaları, programın kalitesi açısından büyük bir önem taşımaktadır. Öğitmenlerin sadece akademik bilgiyle sınırlı kalmayıp, bireyi ailenin bir parçası olarak sistemik bir bakış açısıyla ele alabilmeleri, aile terapisi yaklaşımlarında derinlemesine bilgiye sahip olmaları ve kuram ile teknikleri etkin bir biçimde aktarabilmeleri beklenmektedir. Bu husus, alana özgü doktora programlarının sınırlı sayıda olması nedeniyle, mevcut öğretim görevlilerinin kişisel çabalarıyla uzmanlaştığını göstermektedir.

Farklı alanlardan gelen  ğretim üyelerinin kendi uzmanlık alanlarına uygun dersleri vermesi, programın  eşitililiğine ve derinliğine katkı sağlamaktadır. Hukuki süreçleri anlatan bir hukukçu veya cinsel sağlık konularını anlatan bir cinsel terapistin ders vermesi, eğitimin niteliğini artırmaktadır. Bu bağlam, çok farklı alanlardan olup çok başka dersler okutulmaması gerektiğini, ilgili dersle yeterliliğin teorik arka planının lisans, yüksek lisans ya da doktora alanında çalışmalarının o derse uygun olması gerektiğini düşündürmektedir. Konu ile ilgili katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Aile danışmanlığı eğitimi verecek  ğretim üyelerinin sistemik bakış açısına sahip olmaları önemli. Yani bireyi, ailenin bir parçası olarak görebilmeli. Aile terapisi yaklaşımlarında, örneğin yapısal, stratejik, Bowenyen gibi yaklaşımlarda uzmanlaşmış olmaları önemli. Yani kuram ve tekniklere hâkim olmalı diyebiliriz.” (K3)

“O noktada belki de burada  ğretim üyelerinin mesleki yeterliliklerini konuşmadan önce aile danışmanlığıyla ilgili doktora programlarının,  ğretim görevlisi yetiştiren programların oluşturulmasının çok önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü doğrudan aile danışmanı konusunda  ğretim görevlisi olabilecek insanları yetiştiren bir program yok.” (K8)

“Ayrıca, belli bir ekolü,  rneğin Bilişsel Davranışçı terapi ya da Gottman gibi bir ekolü bilen  ğretim üyeleriyle eğitim verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Mesela bizim programda  yleydi. Gottman ekolünde deneyimli bir hoca dersimize girmişti ve oldukça verimliydi. Yoksa teorik bilgiyi on gün çalışsam ben de anlatabilirim, herkes anlatabilir.” (K10)

“Ailedeki hukuki süreçleri anlatan birisinin hukukçu olması gerekir. Ailede cinsel sağlık gibi konuları anlatan biri ise bu alanda yetkin birinin olması sağlıkçı ya da cinsel terapist gibi bu eğitimleri olan birinin anlatması gerekir. Yani çok farklı alanlardan olup çok başka dersler okutulmaması gerektiğini düşünüyorum.” (K7)

Akademik ve alana yönelik yeterlilik, aile danışmanlığı programlarının kalitesini belirleyen temel unsurlardır. Eğitmenlerin alanında uzmanlaşmış, ilgili disiplinlerden

gelmiş, güçlü iletişim becerilerine sahip ve güncel kuramsal bilgiye hâkim olmaları gerekmektedir. Bu kapsamda, sahada aktif olarak çalışan ve etik değerlere bağlı öğretim üyelerinin programlarda daha fazla yer alması, öğrencilerin mesleki yeterliliğe ulaşmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda, programların multidisipliner bir yaklaşımla, hem teorik hem de pratik donanımı yüksek eğitimcilerle çalışması, alanın gelişimine önemli katkılar sunmaktadır.

4.2.2. Uygulama Deneyimi ve Klinik Geçmiş

Akademik yeterliliğin yanı sıra, öğretim elemanlarının uygulamalı deneyime ve klinik tecrübeye sahip olmaları büyük önem taşımaktadır. Süpervizyon geçmişi, gerçek vaka uygulama tecrübesi ve klinik danışmanlık geçmişi, eğitimin kalitesini doğrudan etkileyen faktörlerdir. Bu husus, sadece teorik bilgi aktaran değil, sahada aktif olarak çalışan ve vaka deneyimi olan eğitimcilerin, öğrencilere daha gerçekçi bir perspektif sunabileceğini düşündürmektedir. Katılımcılar bu konuda aşağıdaki görüşleri ifade etmişlerdir:

“Akademik yeterliliğin yanı sıra, uygulamalı deneyime yani klinik tecrübeye, süpervizyon geçmişine sahip olmaları çok önemli. Çünkü bu durum eğitimin kalitesini doğrudan etkiler.” (K3)

“Aile danışmanlığı alanında eğitim verecek öğretim üyeleri akademik donanımına sahip olmalarının yanında aynı zamanda sahada da deneyimli olmalı.” (K5)

“Sahada en az 5 yıl şartı zaten bu bir yerde yazar ama pek dikkate alınmaz. En az 5 yıl aile danışmanlığı alanında çalışmaların içerisinde yer almış, danışan görmüş ve görmeye devam eden kişilerden oluşması gerektiğini düşünüyorum.” (K7)

“Burada önemli olan sadece akademik deneyim ve diploma dışında aslında pratikte, hâlâ danışan gören, yani aile danışmanlığını aktif olarak sürdüren kişiler olmasını beklerim. Şahsen ben bir aile danışmanı olmak için bir yüksek lisans programına katılmak istediğimde ve girdiğimde o yüksek lisans programına, oradaki hocaların aktif olarak danışan görmesini beklerim.” (K8)

“Bir kere aslında mesleğin içerisinde olması gerekiyor. Biliyorsunuz akademi biraz insanı uygulama süreçlerinden ya da daha genel bir ifadeyle konuşacak olursak sahadan uzak tutabilen bir alan. Bu yüzden burada görev alacak olan hocaların belki de akademik yönden ziyade mesleki yeterlilikleri ön planda olmalı. Teorik derslerde belki uygulama yönünden çok tecrübeli olmayan hocalar da bunu verebilir hatta belki de daha doğru olur. Bazı yönlerden o teorik kısma daha hakimse eğer ama uygulama kısmı için süpervizyon kısmı için dediğim gibi sahadan gelenlerin uygulamasının daha doğru olacağı kanaatindeyim.” (K1)

Uygulama deneyimi ve klinik geçmiş, aile danışmanlığı eğitimi verecek öğretim elemanlarının olmazsa olmaz nitelikleridir. Akademik bilgi birikiminin yanı sıra, sahada aktif olarak danışan görme, süpervizyon deneyimine sahip olma ve etik değerlere bağlılık, eğitimin kalitesini doğrudan etkilemektedir. Bu kapsamda, programların teorik bilgiyi pratikle harmanlayan, öğrencilere gerçek vaka deneyimleri sunan ve mesleki sorumluluk bilincini aşıl原因an eğitimcilerle çalışması, alana nitelikli uzmanlar kazandırmada hayati bir rol oynamaktadır.

4.3. Müfredat, Uygulama ve Süpervizyon Süreçleri

Aile danışmanlığı yüksek lisans programlarının müfredatı, uygulama süreçleri ve süpervizyonun niteliği, mezunların mesleki donanımını şekillendiren temel bileşenleri oluşturmaktadır. Bu temada yapılan değerlendirmelerde, gerçek vaka temelli uygulama ihtiyacı (12 katılımcı), aile danışmanlığı kuram ve teknikleri (10 katılımcı) ve uygulama ortamlarının ve staj olanaklarının yetersizliği (7 katılımcı) konuları belirgin bir şekilde öne çıkmıştır. Katılımcılar, teorik derslerin kapsamlı olmasının yanı sıra, gerçek vakalarla çalışma ve yeterli süpervizyon alma imkanlarının mesleki gelişim açısından hayati önem taşıdığını vurgulamışlardır.

Kod Sistemi	Katılımcılar	TOPLAM
▼ Müfredat, Uygulama ve Süpervizyon Süreçleri		0
▼ Temel Derslerin Kapsamı		0
Aile danışmanlığı kuramları ve teknikleri	●	10
Gelişim psikolojisi ve patoloji dersleri	●	3
Etik ilke ve etik karar verme bilgisi	●	4
Psikolojik danışma kuramları	●	2
Teorik derslerin birbiriyle bağlantısız ilerlemesi	●	6
Kuramların uygulamaya entegre edilmemesi	●	3
▼ Güncel ve Toplumsal Konular		0
Çağdaş aile yapılarının eğitime entegrasyonu	●	3
Kültürel çeşitlilik ve kültürlerarası farkındalık	●	1
Dijital bağımlılık ve teknoloji temelli sorunlar	●	1
Göç, yaşlılık ve demografik dönüşümler	●	1
Uluslararası danışmanlık perspektifi	●	5
Demografik dönüşümler	●	3
Seçmeli derslerin öğrenciye değil, bölüme atanması	●	2
Seçmeli ders sayısının artırılması	●	4
Yeni terapi yaklaşımlarına yönelik içerik beklentisi	●	3
▼ Uygulama Sürecinin Yapısı		0
Gerçek vaka temelli uygulama ihtiyacı	●	12
Uygulama ortamlarının ve staj olanaklarının yetersizliği	●	7
Danışan temininde yaşanan zorluk	●	2
Geri bildirim süreçlerinin sistemsizliği	●	1
▼ Süpervizyonun Niteliği ve Süpervizör Yeterliliği		0
150 saatin yetersizliği	●	3
1000+ saat önerileri	●	1
Süpervizyonun teoriye değil pratiğe dayanması	●	1
Süpervizyonun mezuniyet için ön koşul olması	●	3
Klinik deneyim gerekliliği	●	6
Geri bildirim verebilme becerisi	●	3
Akran süpervizyon modellerinin işlevselliği	●	2
Σ TOPLAM	92	92

Şekil 3. Müfredat, Uygulama ve Süpervizyon Süreçleri Temasının Kod Matrisi

Mevcut müfredatın güncel ihtiyaçlarla uyumsuzluğu, derslerin birbiriyle bağlantısız ilerlemesi (6 katılımcı) ve 150 saatlik süpervizyon süresinin yetersizliği (3 katılımcı) gibi sorunlar da bu temada ele alınmıştır. Ayrıca, çağdaş aile yapıları, kültürel çeşitlilik ve dijital bağımlılık gibi güncel konuların müfredata entegrasyonunun gerekliliği ifade edilmiştir. Bu tema altında yer alan veriler, Şekil 3'te daha detaylı olarak sunulmuştur.

4.3.1. Temel Derslerin Kapsamı

Aile danışmanlığı programlarının müfredatında yer alan temel derslerin kapsamı, alanın etkin bir şekilde icra edilebilmesi için kritik bir öneme sahiptir. Danışman adaylarının mesleki bilgi birikimini oluşturan kuramlar, ilke ve teknikler, aile ve çocuk hukuku gibi başlıklar, programın yapı taşlarını teşkil etmektedir. Özellikle kuram ve

teknikler dersinin, tüm terapi süreçlerinin öğrenildiği temel bir bileşen olarak görülmesi, programın kalitesini doğrudan etkilemektedir. Bu husus, danışmanların karşılaşacakları çeşitli aile dinamiklerini anlayabilmeleri ve müdahale stratejileri geliştirebilmeleri için sağlam bir temel oluşturmaktadır. Müfredatın kuramsal bilgi ile uygulamalı beceriyi dengeleyen bir yapıya sahip olması, mezunların sahada karşılaşacakları sorunlara karşı hazırlıklı olmalarını sağlamaktadır. Katılımcılar, aile sistemleri kuramı, gelişim psikolojisi, çatışma çözme, iletişim becerileri ve etik ilkeler gibi başlıkların aile danışmanlığının olmazsa olmazları arasında yer alması gerektiğini ifade etmektedir. Bu bağlam, müfredatın sadece teorik aktarımla sınırlı kalmayıp, danışman adaylarının pratik uygulamalarla da desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu konularda katılımcılar aşağıdaki görüşleri ifade etmişlerdir:

“Bence kuram ve teknikler dersi çok büyük bir yapı taşıydı ve çok etkili olduğunu düşünüyorum. Kesinlikle bu mesleği öğrendiğimiz, tüm terapi süreçlerini öğrendiğimiz bir ders olduğu için bunun özellikle okul tarafından da bir yapı taşı gibi görülmesi benim hoşuma gitmişti.” (K2)

“Müfredat mutlaka kuramsal bilgi ile uygulamalı beceriyi dengeleyen bir yapıda olmalı diye düşünüyorum. Mesela bazı başlıklar temel alınmalı. Aile sistemleri kuramı, gelişim psikolojisi, çatışma çözme, iletişim becerileri, etik ilkeler ve kriz müdahalesi gibi başlıklar olmazsa olmaz başlıklar olmalı temel açısından.” (K3)

“Aynı şekilde aile ve çocuk hukuku dersi de vardı. Onun da mesleki olarak hem bizim için hem de karşıımızdaki aileye vereceğimiz bilgiler açısından yararlı olacağını düşünüyorum.” (K2)

“Müfredatta aslına bakıldığında kişilere diğer programlarda da, sertifika programlarında da kuram eğitimleri, aile yaşam döngüsü, kültürel çeşitlilik, etik, iletişim becerileri, aile içi şiddet, boşanma süreci gibi birçok ders verilmeye çalışılıyor.” (K5)

Gelişim psikolojisi ve patoloji derslerinin müfredatta yer alması, aile danışmanlarının danışanların ruh sağlığı sorunlarını tanıyabilmeleri açısından büyük önem

taşımaktadır. Bir aile danışmanı doğrudan patoloji vakalarıyla çalışmasa bile, danışanlarda psikolojik rahatsızlık belirtileri fark ettiğinde doğru yönlendirme yapabilmesi gerekmektedir. Bu husus, psikopatoloji bilgisinin, danışmanlık sürecinde ortaya çıkabilecek derinlemesine sorunları anlama kapasitesini artırdığını düşündürmektedir. İlgili görüşler aşağıdaki gibidir:

“Bir de sosyal hizmet alıyor mu bilmiyorum ama tıp alıyor ondan eminim; kesinlikle patoloji dersi verilmeli. Çünkü aile danışmanlığı yüksek lisansı yapıyoruz. Aile içerisinde herhangi birinde kişilik bozukluğu olup olmadığını tespit edebilmek adına mutlaka patoloji dersi bence almış olmaları gerekir.” (K6)

“Yani bir aile danışmanı elbette bir patoloji vakasıyla çalışmayacak ama bir patoloji vakası kendisine müracaat edebilir. Bu durumda da bunu tanıyor olabilmesi lazım. Bu yüzden bu da muhakkak olması gerekir. Son olarak etik, muhakkak olması gerekir.” (K1)

Etik ilke ve etik karar verme bilgisi, aile danışmanlığı mesleğinin temelini oluşturan en hassas konulardan biridir. Katılımcılar, etik konuların sadece teorik olarak anlatılması yerine, uygulamalı olarak ele alınması ve öğrencilerin etik farkındalık geliştirmesi gerektiğini belirtmektedirler. Bu bağlam, etik çerçevenin danışman adaylarının zihninde sağlam bir şekilde oluşmasını sağlamakta ve mesleki pratiklerde doğru kararlar alabilmeleri için bir rehber niteliği taşımaktadır. Danışan gizliliği ve zarar vermeme ilkesi gibi konuların içselleştirilmesi, mesleki sorumluluğu pekiştirmektedir. İlgili görüşler şu şekildedir:

“Etik konusunun da bir ders olarak okutulması en doğrusu olur. Olmuyorsa bile bu konunun birkaç hafta en azından içine dahil edilebileceği bir dersle entegre edilebilmesi gerekir. Mutlaka bir yerde olmalı ve o etik çerçevenin adayların zihninde oluşturulması şart.” (K7)

“Bu yüzden etik konuların sadece anlatılmakla kalmayıp, uygulamalı olarak da ele alınması gerektiğini düşünüyorum.” (K5)

Psikolojik danışma kuramlarının müfredatta yer alması, aile danışmanlarının insan davranışlarını ve bireysel dinamikleri anlayabilmeleri açısından kritik bir öneme

sahiptir. Kişilik kuramları ve davranış bozuklukları gibi konular, aile içi sorunların altında yatan psikolojik faktörleri analiz etme kapasitesini artırmaktadır. Bu husus, bireyi anlamının, aile dinamiğini çözebilmek için temel bir ön koşul olduğunu düşündürmektedir. Konu ile ilgili ifadeler şu şekildedir:

“Keza psikolojiyle ilgili olan o derinlik, insanı anlamak, çünkü bireyi anlayabilmeliyiz ki aile dinamiğini de anlayabilelim.” (K6)

“Psikolojik danışma kuramlarını kesinlikle dahil edebiliriz ve kişilik kuramlarını ayrıca ele almak gerekir. Bir de davranış bozuklukları olabilir.” (K1)

Teorik derslerin birbiriyle bağlantısız ilerlemesi, müfredatın etkinliğini azaltan önemli bir sorundur. Katılımcılar, derslerin sadece kredi doldurma veya maliyetten kaçınma amacıyla derme çatma bir şekilde sunulmasının, öğrencilerin bilgiyi bütünsel olarak kavrayamamasına neden olduğunu gözlemlemektedirler. Bu bağlam, aile danışmanlığı programlarının, özellikle bilimsel araştırma ve etik gibi derslerin, uygulamalı ve saha temelli bir yaklaşımla entegre edilmesi gerektiğini düşündürmektedir. Aile hukuku gibi alan dışı derslerin ayrıntılı bir şekilde verilmesi yerine, daha spesifik ve alana özgü konulara odaklanılması önerilmektedir. Katılımcılar şu görüşleri paylaşmıştır:

“Bazen saat doldurmak, kredi doldurmak için bazen daha alakalı dersleri okutacak kişileri bulamadıkları için, bazen kurum dışından hoca çağırmanın maliyetlerinden kaçınmak için gibi çeşitli nedenlerle müfredatların biraz derme çatma, biraz oldu bittiye getirilen bir halde olduğunu gözlemliyorum.” (K7)

“Çünkü mesela Aile hukuku dersi var. Ama biz avukat değiliz. Evet, bunu bilmemiz iyi olur ama biz bunu sonra dışarıdaki kaynaklardan da okuyabiliriz.” (K11)

Temel derslerin kapsamı, aile danışmanlığı eğitiminin temelini oluşturmaktadır. Kuramlar, teknikler, etik ilkeler, gelişim psikolojisi ve patoloji gibi derslerin kapsamlı bir şekilde sunulması, danışman adaylarının sahada karşılaşacakları sorunlara karşı donanımlı olmalarını sağlamaktadır. Müfredatın güncel ihtiyaçlara uygun olarak sürekli güncellenmesi, teorik bilginin uygulamayla bütünleştirilmesi ve öğrencilere geniş bir kuramsal yelpaze sunulması gerekmektedir. Bu bağlamda, ders içeriklerinin

alana özgü ve pratik odaklı olması, nitelikli aile danışmanları yetiştirmede hayati bir rol oynamaktadır.

4.3.2. Güncel ve Toplumsal Konular

Çağdaş aile yapılarının eğitime entegrasyonu, aile danışmanlığı müfredatının güncel toplumsal değişimlere uyum sağlaması açısından büyük önem taşımaktadır. Günümüzde tek ebeveynli aileler, göçmen aileler ve alternatif yaşama biçimine sahip aile türleriyle karşılaşma olasılığı, danışmanların bu konularda bilgi birikimine ve geniş bir bakış açısına sahip olmalarını gerektirmektedir. Bu husus, toplumsal değişimlerin aile yapısını en çok etkileyen faktörlerden biri olduğunu ve müfredatın bu dinamikleri yansıtması gerektiğini düşündürmektedir. Demografik dönüşümlerin aile yapısı üzerindeki etkileri, müfredatta çocuk odaklı derslerin azlığı sorununu ortaya koymaktadır. Aile danışmanlığı genellikle çift danışmanlığı olarak algılansa da, çocukların aile dinamikleri içindeki rolü ve yaşadıkları sorunlar göz ardı edilmemelidir. Bu bağlam, müfredatın çocuk gelişimi ve ebeveyn eğitimi gibi konulara daha fazla ağırlık vermesi gerektiğini, böylece daha bütüncül bir yaklaşım benimseneceğini düşündürmektedir. Katılımcılar konu ile ilgili şu görüşleri paylaşmıştır:

“Aynı zamanda çağdaş aile yapılarına da müfredatta yer verilmeli. Günümüzde tek ebeveynli aileler, göçmen aileler, LGBTİ+ aileler gibi farklı yapıda aile türleriyle danışmanlık süreçlerimizde çokça karşılaşılıyor.” (K3)

“Bunun dışında her aile tipine eğitimlerde yer verilmeli. Tek ebeveynli olan aileler var. Kimsesiz çocuklar yurdunda yetişen, sonradan evlenmiş ebeveyn olan aileler var. Anneannesi babaannesi tarafından büyütülmüş çocukların yaşadıkları evlilikler var. Gizli saklı yaşayan gay çiftler var. Hepsi değinilmesi gereken konular.” (K11)

“Örneğin dijital bağımlılık, mesela biliyorsunuz artık Suriyeli ailelerin ülkemizde olması sebebiyle göçmen ailelerle çalışmak, yeni oluşan aile yapıları, Türkiye’deki evlilik yaşının yükselmesi ve doğurganlık oranının düşmesinin ilerleyen dönemde bizde

yaratacağı yaşlı sorunları gibi alanlarda çalışılması yani yaşlı bakımı gibi alanlarla çalışılmasının mantıklı olabileceğini düşünüyorum. Dolayısıyla sık güncellenmesi, güncellendiğinde de toplumsal konularda hem bugünü hem geleceği görebilmesinin toplumsal gerçeklikle bağını güçlendireceğine inanıyorum.” (K5)

“Çocuklar için aile ve ebeveyn eğitimleri önemli. Çünkü ebeveynler genellikle kendi ailelerinden öğrendikleri geleneksel yöntemlerle çocuk yetiştiriyorlar. Bunun çok işe yaramadığını ve çocukların psikolojisini olumsuz etkilediğini görebiliyoruz.” (K4)

“Ancak çoğu programda çocuk konusu ikinci planda kalıyor gibi. Aile dendiğinde çocuğu biraz ayırıştırıyor muyuz çok anlamadım ama çoğu programda çocuklara davranış açısından ya da ekol açısından hiçbir şey anlatılmıyor.” (K10)

Seçmeli derslerin öğrenciye değil, bölüme atanması, öğrencilerin ilgi alanlarına ve mesleki yönelimlerine uygun dersleri seçme özgürlüğünü kısıtlamaktadır. Bu durum, derslerin verimsiz geçmesine ve öğrencilerin motivasyonunun düşmesine neden olabilmektedir. Bu husus, seçmeli derslerin öğrenci talepleri doğrultusunda belirlenmesi gerektiğini ve müfredatın daha esnek bir yapıya sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır. Seçmeli ders sayısının artırılması, öğrencilerin farklı alanlarda derinleşme ve ilgi duydukları konulara yönelme fırsatını sunacaktır. Özellikle aile içi ilişkiler ve iletişim gibi temel konuların ayrı dersler olarak sunulması veya spesifik terapi yaklaşımlarına yönelik derslerin açılması, müfredatın zenginleşmesine katkıda bulunmaktadır. Bu bağlam, derslerin daha kompleks düzeye getirilmesi ve öğrencilerin ihtiyaçlarına göre çeşitlendirilmesinin önemini düşündürmektedir. Konu ile ilgili katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Ama mesela seçmeli derslerde aynı fikirde değilim. Çünkü seçmeli dersleri bizim seçmemiz gerektiğini düşünüyorum. Çünkü meslekte yönelmek istediğimiz alanlarla ilgili ders seçmek isterken, bölümümüzün bize atadığı dersler ilgi alanımız olmayabilir.” (K2)

“Belki seçmeli derslerin sayısının artırılması, daha kompleks düzeye getirilmesi mantıklı olabilir. Dolayısıyla belki bir solukta

bitmeyecek, daha gerçekten master seviyesine yükseltebileceğimiz, ülkemizde çünkü bu programın doktorası yok.” (K5)

“Aile içi ilişkiler ve iletişim dersi olabilir, bunlar yok.” (K13)

“Yani benim tezim de pozitif psikolojiyle alakalı olduğu için ve pozitif psikolojiyle de alakalı biri olduğum için pozitif psikolojinin var olmasını isterdim. Çünkü terapi sürecinde herkes problemlere odaklanırken pozitif psikolojinin insanın güçlü yönlerine odaklandığını ve terapi sürecinde daha etkili olduğunu düşünüyorum.” (K2)

“Cinsel terapi eğitimi muhakkak olmalı. Türkiye’de cinsellik çok ciddi bir tabu. Cinselliğin en azından konuşulabilecek bir alan olduğunu bile ailelere anlatabilirse daha sağlıklı nesiller yetiştireceğimize inanıyorum.” (K11)

Güncel ve toplumsal konular, aile danışmanlığı müfredatının esnek ve dinamik olmasını gerektiren unsurlardır. Çağdaş aile yapıları, kültürel çeşitlilik, dijital bağımlılık, göç, yaşlılık ve yeni terapi yaklaşımları gibi konuların müfredata entegrasyonu, mezunların sahada karşılaşacakları sorunlara karşı hazırlıklı olmalarını sağlamaktadır. Bu kapsamda, müfredatın toplumsal değişimlere duyarlı olması, öğrencilere geniş bir bilgi yelpazesi sunması ve güncel sorunlara yönelik çözümler geliştirebilmeleri için gerekli becerileri kazandırması gerekmektedir.

4.3.3. Uygulama Sürecinin Yapısı

Gerçek vaka temelli uygulama ihtiyacı, aile danışmanlığı programlarının en kritik eksikliklerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Katılımcılar, danışmanlık becerilerinin ancak gerçek vakalar üzerinde tecrübe edilerek kazanılabileceğini ve bu tecrübenin diğer tüm eğitim süreçlerinden daha kıymetli olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu husus, süpervizyon ve uygulamalı derslerin, danışan görüşmeleri ve rol canlandırmaları gibi pratik odaklı faaliyetlerle desteklenmesi gerektiğini düşündürmektedir. Teorik bilginin sahada etkin bir şekilde kullanılması, danışmanların mesleki yeterliliğe ulaşmasını sağlamaktadır.

Uygulama ortamlarının ve staj olanaklarının yetersizliği, öğrencilerin sahada deneyim kazanmasını engelleyen bir diğeri önemli bir sorundur. Katılımcılar, danışan bulma sürecinin zorluğunu ve üniversitelerin öğrencileri kliniklere veya danışmanlık merkezlerine yönlendirmemesinin pratik becerilerin gelişimini olumsuz etkilediğini belirtmektedirler. Bu bağlam, üniversitelerin kendi bünyelerinde uygulama ve araştırma merkezleri açarak öğrencilere staj imkanları sunması gerektiğini vurgulamaktadır.

Geri bildirim süreçlerinin sistemsizliği, öğrencilerin uygulama becerilerini geliştirmelerini zorlaştırmaktadır. Düzenli ve ayrıntılı geri bildirimler, öğrencilerin nerede takıldıklarını veya hangi noktaları içselleştiremediklerini anlamaları için kritik öneme sahiptir. Bu bağlam, süpervizyon hocalarının daha öğretici ve yönlendirici bir rol üstlenmesi gerektiğini, böylece öğrencilerin hatalarından ders çıkararak kendilerini geliştirebilmelerini sağlamaktadır. Konu ile ilgili katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Bence bu işin asıl öğrenildiği kısım bu uygulama kısmı. Çünkü tecrübe ettikçe bazı şeyleri hem daha iyi görebiliyorsunuz bu işte, hem de daha iyi anlayabiliyorsunuz ve daha da önemlisi bazı örüntüler yakalayabiliyorsunuz.” (K1)

“Süpervizyon ve uygulamalı dersler hayati öneme sahip. Çünkü teorik bilgiyi sahada etkin bir biçimde kullanabilmemiz lazım uzmanlar olarak. Gerçek vaka analizleri yaparak, rol canlandırmalarıyla ve süpervizyon süreçleriyle bunu geliştirebiliriz. Danışan görüşmeleri gerçekleştirerek, öğrencinin danışmanlık becerilerini geliştirebiliriz.” (K3)

“Açıkçası ben bizim okulumuzdaki süpervizyon eğitiminden memnun değildim. Çünkü bizim danışan bulmamız isteniyor ve o danışanla karşılıklı seanslar gerçekleştirmemiz isteniyor. Ama aslında bunun yerine bizi bir aile danışmanlığı merkezine veya bir kliniğe yönlendirebilirlerdi.” (K2)

“Eğitim noktasında bakarsak çok kötü. 0 ile 100 arasında puan versem 20 veririm. Sebebi de şu birincisi, stajla ilgili çok ciddi problem var zaten. Öğrencilerle bağlantılı olmaksızın.” (K6)

“Tabi bu uygulamalı eğitimler verilirken de düzenli geri bildirim olmalı ki öğrenci gerekli güncellemeyi yapabilsin.” (K3)

“Öğrencinin asıl verim alabileceği yer orası. O yüzden süpervizyon hocasının vereceği feed backlerin çok daha ayrıntılı ve derinlemesine olması, hatta belki süpervizyon sonucunda geçemezse öğrencinin nerede takıldığı ya da nereyi içselleştiremediği analiz edilip o dersi tekrar alıyor olması muazzam ötesi olurdu.” (K6)

Uygulama sürecinin yapısı, aile danışmanlığı eğitiminin temelini oluşturan kritik bir bileşendir. Gerçek vaka temelli uygulama, yeterli staj olanakları, danışan temininde destek ve düzenli geri bildirim süreçleri, mezunların mesleki yeterliliğe ulaşmasını sağlamaktadır. Bu kapsamda, programların teorik bilgiyi pratikle bütünleştirilmesi, öğrencilere sahada gerçek deneyimler sunması ve bu deneyimleri etik kurallar çerçevesinde değerlendirmesi gerekmektedir.

4.3.4. Süpervizyonun Niteliği ve Süpervizör Yeterliliği

Mevcut yönetmelikte belirtilen 150 saatlik süpervizyon kriterinin aile danışmanlığı mesleğini icra etmek için kesinlikle yetersiz olduğu düşünülmektedir. Bu husus, hem psikoloji ve PDR gibi temel alanlardan gelenler için hem de diğer lisans programlarından gelenler için geçerlidir. Süpervizyonun, teorik bilginin ötesinde, danışmanlık becerilerinin pratiğe dökülmesi ve içselleştirilmesi için hayati bir öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır. 1000+ saat önerileri, aile danışmanlığı alanında daha nitelikli uzmanlar yetiştirmek için süpervizyon sürecinin uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Yurt dışı örneklerinde 1000 ila 1500 saat arasında süpervizyon desteği sağlandığı gözlemlenirken, Türkiye’de bu sürenin oldukça düşük kalması bir eksiklik olarak görülmektedir. Bu bağlam, süpervizyonun, programın akademik derinliğini tamamlayan ve danışman adaylarının sahada yetkinlik kazanmasını sağlayan temel bir bileşen olduğunu düşündürmektedir. Konu ile ilgili katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Yanlış hatırlamıyorsam 300 saati teorik, 150 saati de uygulamalı. Ben bunu açıkçası kesinlikle yeterli bulmuyorum. Sadece o programlar için değil, psikoloji, PDR, sosyal hizmet gibi programlar için de 150 saati ben kesinlikle yeterli bulmuyorum. Yurt

dışı örnekleri genelde, yani en azından 1.000 saat hatta ortalama 1.400- 1.500 saat civarında olduğunu görmüştüm. Yani bu düzeyde bir süpervizyon süreci sağlanabilecek ise ben bütün lisans programlarına açık olması gerektiği kanaatindeyim.”(K1)

“Süreyle ilgili de bir problem var zaten. Yani şimdi yüksek lisansta zaten bir sene kadar eğitim görüp ondan sonra teze geçiyorsunuz. Sertifika programlarında eğitim 4-5 ayı geçmiyor zaten. Hani bu kadar kısa sürede çok yüzeysel olabiliyor bu tür şeyler.” (K9)

“Programımız bence bu ihtiyaçları mezun olunca da karşılayabilecek bir eğitim veriyor ama kesinlikle yine az önce dediğim gibi en önemli şey süpervizyon. Bu süpervizyonda bunun bize ilmek ilmek işlenmesi gerektiğini düşünüyorum.” (K2)

“Şöyle, bence özellikle psikolojik danışmanlık, rehberlik ve aile danışmanlığı gibi alanların en kritik bileşeni süpervizyonlar.” (K5)

Geri bildirim verebilme becerisi, süpervizörlerin öğrencilere gelişimlerini destekleyici ve yapıcı dönütler sunması açısından kritik öneme sahiptir. Ayrıntılı ve derinlemesine geri bildirimler, öğrencilerin nerede takıldıklarını anlamalarına ve kendilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Bu bağlam, süpervizyonun sadece bir kontrol mekanizması olmaktan öte, öğrencilerin öğrenme ve gelişim sürecine katkı sağlayan bir etkileşim alanı olması gerektiğini düşündürmektedir. Katılımcılar konuyla ilgili şu ifadelerle yer vermiştir:

“Aynı zamanda mesela süpervizyon sürecimizde danışanlarımızla ilgili bilgi aktarımını hocayla yaparken bize daha öğretici geri dönüşler sağlamasını isterdim dinlemek yerine.” (K2)

“Öğrencinin asıl verim alabileceği yer orası. O yüzden süpervizyon hocasının vereceği feed backlerin çok daha ayrıntılı ve derinlemesine olması, hatta belki süpervizyon sonucunda geçemezse öğrencinin nerede takıldığı ya da nereyi içselleştiremediği analiz edilip o dersi tekrar alıyor olması muazzam ötesi olurdu.” (K6)

Akran süpervizyon modellerinin işlevselliği, öğrencilerin birbirlerinden öğrenme ve destek alma potansiyelini ortaya koymaktadır. Öğrencilerin kendi süpervizyon süreçlerini yürütürken veya birbirlerinin vakalarını değerlendirirken, farklı bakış açıları kazanmaları ve mesleki gelişimlerine katkıda bulunmaları sağlanmaktadır. Bu husus, süpervizyonun sadece tek yönlü bir eğitim olmaktan öte, çoklu etkileşimlerle zenginleşen bir öğrenme ortamı sunması gerektiğini vurgulamaktadır. İlgili görüşler şu şekildedir:

“Öğrencilerin birbirlerini değerlendirebilmesi, hem kendi süpervizyon süreçlerini yürütürken hem de diğerleri ne yapıyor bunu görebilmelerinin aynı anda bir vaka görmektense, süpervizyon alan kişi kadar vaka görmek olduğunu düşünüyorum.” (K5)

“Yani ne zaman, nerede yardım alabileceğini bilmesi bir süpervizyon sürecinde öğrenebileceği en önemli şey zaten. Ben ‘90’ların meslek kitaplarını inceledim. Mesela orada diyor ki sizin boyunuzu aşan bir şeyle karşılaştığınızda kendinizden daha deneyimli bir meslek büyüğünüzden, meslek arkadaşınızdan destek alabilirsiniz diyor. Yani aslında bir akran süpervizyonunu göstermiş orda. Bu bir anlayış yani zorla yapılacak bir şey değil.” (K16)

Süpervizyonun niteliği ve süpervizör yeterliliği, aile danışmanlığı eğitiminin kalitesini ve mezunların mesleki yeterliliğini belirleyen kilit faktörlerdir. Yetersiz süpervizyon saatleri, klinik deneyim eksikliği, geri bildirim süreçlerinin sistemsizliği ve süpervizörlerin niteliği gibi sorunlar, programın etkinliğini azaltmaktadır. Bu kapsamda, süpervizyon sürecinin uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi, etik ilkelere bağlı, deneyimli ve rehberleyici süpervizörlerle çalışılması, böylece nitelikli aile danışmanları yetiştirilmesi gerekmektedir.

4.4. Mezun Yeterliliği ve Eğitim Programlarının Etkililiği

Mezun yeterliliği ve eğitim programlarının etkililiği, aile danışmanlarının mesleki yaşamdaki başarısını belirleyen kritik faktörler arasında yer almaktadır. Bu temada yapılan analizlerde, müdahale planı oluşturma yeterliliği (12 katılımcı), sertifika programlarının kısa süreli yapısı (9 katılımcı) ve etkili iletişim ve empati kurma becerileri (6 katılımcı) öne çıkan kodlar olmuştur. Katılımcılar, mezunların yalnızca

teorik bilgiye değil, aynı zamanda pratik becerilere ve güncel sorunlara çözüm üretebilme kapasitesine sahip olmalarının önemini vurgulamışlardır.

Kod Sistemi	Katılımcılar	TOPLAM
▼ ● Mezun Yeterliliği ve Eğitim Programlarının Etkililiği		0
▼ ● Temel Mesleki Beceriler		0
● Etkili iletişim ve empati kurma	●	6
● Krize müdahale ve stres yönetimi	●	3
● Soru sorma, yansıtma ve dinleme becerileri	●	1
● Müdahale planı oluşturma yeterliliği	●	12
● Psikoeğitim sunma ve yönlendirme becerisi	●	2
▼ ● Kuramsal Bilgiyi Uygulamaya Aktarabilme		0
● Kuram çerçevesinde vaka analizi yapabilme	●	1
● Kuramsal teknikleri danışan sürecine entegre edebilme	●	3
● Farklı kuramların kavramsal diline hâkimiyet	●	1
▼ ● Kültürel Duyarlılık ve Toplumsal Farkındalık		0
● Kültürel çeşitliliğe uygun danışmanlık verebilme	●	5
● Türkiye'deki aile yapılarının farkında olma	●	3
● Bölgesel örf ve değer farklılıklarını analiz edebilme	●	1
▼ ● Sertifika Programları ile Yüksek Lisans Programlarının Karşılaştırılması		0
● Sertifika programlarının kısa süreli yapısı	●	9
● Kuramsal bilgi aktarımındaki eksiklik	●	5
● Uygulama ve süpervizyon eksikliği	●	4
● Unvan kullanımı ve yetki karmaşası	●	7
● Yüksek lisansın akademik derinlik sunması	●	4
● Eğitim programları arası içerik standardı eksikliği	●	1
● Eğitim programları arası içerik standardı eksikliği	●	1
● Denetimsizlik nedeniyle niteliksel farklılık	●	10
● Akademik yazım ve araştırma yetkinliği	●	3
● Kurumsal güven ve kamu algısı farkı	●	5
Σ TOPLAM	87	87

Şekil 4. Mezun Yeterliliği ve Eğitim Programlarının Etkililiği Temasının Kod Matrisi

Sertifika programları ile yüksek lisans programları arasındaki karşılaştırmalar da bu temada geniş yer bulmuş; sertifika programlarının uygulama ve süpervizyon eksikliği (7 katılımcı) ve denetimsizlik nedeniyle niteliksel farklılıklar (10 katılımcı) taşıdığı belirtilmiştir. Kuramsal bilgiyi uygulamaya aktarabilme ve kültürel duyarlılık (5 katılımcı) gibi konular da mezunların yetkinliğini doğrudan etkileyen unsurlar olarak belirlenmiştir. Bu alandaki detaylı analizlere Şekil 4'ten ulaşmak mümkündür.

4.4.1. Temel Mesleki Beceriler

Aile danışmanlığı programlarından mezun olanların sahip olması gereken temel beceriler arasında etkili iletişim, empati, dinleme, soru sorma ve yansıtma becerileri

yer almaktadır. Bu beceriler, danışanların problemlerini doğru bir şekilde anlamının ve onlara çözüm odaklı yaklaşımlar sunmanın ön koşuludur. Sahada karşılaşılabilecek zorlukların üstesinden gelebilmek için teorik bilginin pratikle bütünleştirilmesi zorunludur. Programlar, bu temel iletişim becerilerinin kazanımına öncelik vermelidir. Katılımcıların konu ile ilgili görüşleri şu şekildedir:

“Yani bence biz bu programı tamamladığımızda iletişim becerilerimiz yüksek ve çözüm odaklı olmalıyız.” (K2)

“Bir psikolojik danışma süreci içerisinde kişinin sahip olması gereken beceriler empati olabilir, soru sorma, yansıtma yapma vs. bunların kazandırılması gerekir.” (K1)

“Bizim işimiz zaten bu, bize gelen çiftlerin yüzde sekseni veya gördüğümüz vakaların yüzde sekseni anlaşılamama sorunu. Onlar zaten birbirlerini anlamıyorlar ki o yüzden bize geliyorlar. Biz de onları anlayamazsak o zaman çıkmaza gireriz değil mi?” (K11)

Aile danışmanlarının günümüzdeki sorunların çok boyutluluğu karşısında krize müdahale ve stres yönetimi becerilerine sahip olmaları da kritik önem taşımaktadır. Özellikle boşanmaların çok arttığı bu dönemde, aile danışmanlarının stresli durumları yönetebilmesi ve krize müdahale edebilmesi, danışanların yaşadığı zorlukları aşmalarına yardımcı olmaktadır. Bu kapsam, mezunların karmaşık aile dinamiklerinde etkili çözümler üretebilmesini gerektirmektedir. Ayrıca, vakaya yönelik uygun müdahale planları oluşturma, doğru teknikleri seçme ve terapi sürecini yapılandırma becerileri de danışmanların yetkinliğini belirlemektedir.

Psikoeğitim sunma, yönlendirme ve iş birliği yapma becerileri de mezunlarda bulunması gereken önemli yeterliliklerdendir. Ailelerin yaşadığı sorunların çok yönlü olması nedeniyle danışmanlar, sadece terapi hizmeti sunmakla kalmamalı, aynı zamanda bilgilendirici ve destekleyici bir rol üstlenmeli, gerektiğinde diğer uzmanlara yönlendirme yapabilmeli ve iş birliği içinde çalışabilmelidir. Katılımcılar bu konuda şu görüşlere yer vermişlerdir:

“Bireyler bizim karşımıza geldiğinde, bir ailenin veya iki yetişkinin stresini yönetebilmeliyiz. Krize müdahalesini yapabilmeliyiz.” (K2)

“Krizle müdahale becerisine de sahip olmamız gerekiyor. Çünkü boşanmaların çok arttığı bir dönemden geçiyoruz. Bu yıl itibariyle boşanma oranı %28’e kadar çıkmışken aile danışmanlarının boşanmayla da çok fazla çalıştığını söyleyebiliriz.” (K5)

“Bu nedenle mezunlar psikoeğitim verebilecek bir kapasiteye sahip olmalı. Kriz yönetimi yapabilmeli ve gerektiğinde yönlendirme becerilerine sahip olmalı bence.” (K3)

“Dolayısıyla mezunların yalnızca danışmanlık değil, gerektiğinde yönlendirme, işbirliği yapabilme becerileri de gelişmiş olmalı.” (K5)

Aile danışmanları için bir diğer temel yeterlilik, objektif bir bakış açısına sahip olmaktır. Danışmanlar kişisel önyargılarından arınarak danışanlara tarafsız bir yaklaşımla hizmet sunabilmeli, her ailenin ve her bireyin biricik olduğunu kabul etmelidir. Bu durum, danışmanların kendi duygusal şemalarını çözerek ve mesleki bir duruş geliştirerek terapi sürecine başlamalarını zorunlu kılmaktadır. Danışmanlık mesleği, danışanın ihtiyaçlarına uygun müdahaleleri seçebilme, etik kurallara bağlı kalma ve mesleki sorumluluk bilincini içselleştirme gibi bir "nosyon" meselesidir. İlgili görüşler aşağıdaki gibidir:

“İlk söylemem gereken şey, ilk yeterlilik objektif bakış açısıdır. İkincisi de bence her terapi veren ya da aile danışmanlığı veren insanın önce kendisinin terapi alması gerekiyor.” (K14)

“Şimdi danışmanlık biraz nosyon meselesi. Kişinin bu konuya yatkınlığı yoksa ne yaparsa yapsın üstüne pot durur, olmaz. Bir elbise gibi düşünün. Kişinin uygun bedeni yoksa sırttır yani.” (K16)

Dolayısıyla mezunların mesleki yaşamda başarılı olabilmeleri için etkili iletişim, krize müdahale, müdahale planı oluşturma ve psikoeğitim sunma gibi becerilere sahip olmaları gerekmektedir. Ayrıca, objektif bakış açısı ve güncel sorunlara hakimiyet, mezunların nitelikli hizmet sunmalarını sağlamaktadır. Eğitim programlarının bu becerileri derinlemesine ele alması, mezunların sahanın ihtiyaçlarını karşılamaında önemli bir rol oynamaktadır.

4.4.2. Kuramsal Bilgiyi Uygulamaya Aktarabilme

Aile danışmanlığı programlarından mezun olanların kuramsal bilgiyi uygulamaya aktarabilme becerileri, mesleki yeterliliğin temelini oluşturmaktadır. Danışmanların, herhangi bir kuram çerçevesinde kendilerine gelen bir danışanı analiz edebilmeleri ve bu analiz neticesinde uygun müdahaleleri planlayabilmeleri gerekmektedir. Bu husus, teorik bilginin sadece ezberlenmekle kalmayıp, somut vakalar üzerinde yorumlanabilmesi ve uygulanabilmesi gerektiğini düşündürmektedir. Katılımcıların konuyla ilgili görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Çünkü o kuramlarla zaten o uygulamaları yürütecek danışmanlar. O yüzden bir danışman, aile danışmanlığı yüksek lisans programını bitirdiğinde herhangi bir aile danışmanlığı kuramı çerçevesinde herhangi bir vakayı analiz edebilmeli ve o vaka üzerine yaptığı analiz neticesinde uygulayacağı müdahalelerde hangi teknikleri kullanabileceğini, müdahalesini nasıl yapılandırabileceğini ve daha da genelinde yapılandırma aşamasından başlayıp sonlandırma aşamasına kadar sürecin tamamını nasıl planlayabileceğini edinmiş olması gerekir.” (K1)

“Mesela ben kuram ve teknikler dersi verirken orada da ekstra teknikler veriyordum ve uygulama yapıyorduk. Yani işte rol play yapıyoruz diyelim derslerin arasında sonra zaten ikinci dönemde uygulamada da kendisi gösterecek” (K13)

Kuramsal teknikleri danışan sürecine entegre edebilme, danışmanların farklı terapi ekollerini ve müdahale yöntemlerini danışanların özel ihtiyaçlarına göre uyarlayabilme yeteneğini ifade etmektedir. Gelen sorunların altından genellikle iletişim problemleri, kaygı, depresyon veya cinsel sorunlar gibi farklı dinamikler çıkmaktadır. Bu bağlam, danışmanların sadece teorik bilgiye değil, aynı zamanda bu teknikleri esnek bir şekilde kullanabilme becerisine de sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır. İlgili görüşler şu şekildedir:

“Aslında temele baktığımız zaman gelen sorunla sonrasında çıkan sorun çok bazen birbiriyle eşleşmiyor. Altından farklı şeyler çıkmış oluyor.” (K9)

“Zaman zaman arkadaşlarımızın da serzenişı bu; batılı kuramlarla gidiyoruz. Yani kuram açısından bu elbise bize bazen bol gelebiliyor, bazen dar gelebiliyor.” (K15)

“Mezunlar bu programı bitirdiklerinde en azından aile sistemlerini analiz edebilmeli. Karşılarına gelen ailenin ya da aile bireylerinin dinamiklerini çözebilmeli. Müdahale planları oluşturabilmeli. Nerede, hangi tekniği kullanacak ya da hangi terapi yaklaşımını değerlendirecek gibi.” (K3)

Kuramsal bilgiyi uygulamaya aktarabilme, aile danışmanlarının mesleki pratiklerde başarılı olabilmeleri için olmazsa olmaz bir yeterlidir. Programların, öğrencilere teorik bilgiyi somut vakalar üzerinde analiz etme ve müdahale planları oluşturma becerilerini kazandırması gerekmektedir. Bu kapsamda, farklı kuramların kavramsal diline hakimiyet, danışmanların çeşitli danışan profillerine uygun esnek yaklaşımlar geliştirmelerini sağlamaktadır.

4.4.3. Kültürel Duyarlılık ve Toplumsal Farkındalık

Kültürel çeşitliliğe uygun danışmanlık verebilme, aile danışmanlarının farklı kültürel yapılara ve inançlara sahip danışanlara hassas bir yaklaşımla hizmet sunabilmeleri açısından kritik bir öneme sahiptir. Türkiye’nin çok kültürlü yapısı göz önüne alındığında, danışmanların kültürel farklılıkları anlamaları, saygı göstermeleri ve terapi sürecini bu çeşitliliğe uygun şekilde yürütmeleri gerekmektedir. Bu husus, kültürel farklılıkların evlilik ilişkilerinde çatışmalara yol açabileceği gibi, aynı zamanda zenginleştirici bir potansiyel taşıdığını da vurgulamaktadır.

Türkiye’deki aile yapılarının farkında olma, aile danışmanlarının Türk toplumunun kendine özgü değerlerini, örf ve adetlerini anlamalarını gerektirmektedir. Türkiye’de aile, sadece bireylerden oluşan bir yapı olmayıp, geniş akraba ilişkileri, geleneksel değerler ve toplumsal normlarla iç içe geçmiş bir dinamik sergilemektedir. Bu bağlam, danışmanların batılı kuramları birebir uygulamak yerine, bunları Türk aile yapısına entegre edebilecek bir bakış açısına sahip olmaları gerektiğini düşündürmektedir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Ayrıca bence en önemli şey bireylerin kültürlerine yani genel olarak dünyadaki kültürlere ya da Türkiye’deki kültürlere hâkim

olmak ki, karşımıza gelen yetişkinlerin veya çiftlerin kültürel farklılıklarına göre danışmanlık verebiliriz, kriz yönetimi sağlayabiliriz ve terapide ona göre iletişim sağlayabiliriz diye düşünüyorum.” (K2)

“Kültürel olarak hassas olmalı ki ülkemizde çok çeşitli kültürel yapılardan insanlar var. Farklı kültürlerin birliktelikleri var, evlilikleri var.” (K3)

“Türkiye’de çok çeşitli aile yapıları var. Çok çeşitli kültürlerle çalışıyoruz. Bölgesel olarak bile kendi içlerindeki aile kültürü, örf-adetleri, ataerkillik ya da anaerkillik yapısı değişebiliyor. Bunları bilmek, anlayabilmek ve yapılandırabilmek çok önemli. Türkiye’de ailelerle çalışmaya başladığınızda ciddi bir kargaşayla karşılaşabiliyorsunuz. “Kim ne söylemişti”, “Bu ailenin nasıl bir sistematiği var?” (K5)

“Zaman zaman arkadaşlarımızın da serzenişi bu; batılı kuramlarla gidiyoruz. Yani kuram açısından bu elbise bize bazen bol gelebiliyor, bazen dar gelebiliyor. Onun için kendi aile yapımıza, kendi kültürümüze özgü kuramların da, yaklaşımların da oluşturulması gerekiyor. Bir Avrupalı için veya bir Batılı için onların ihtiyaçlarını karşılayabilen kuramlar, uygulamalar her zaman bizim için de aynı şekilde yararlı ve yeterli olmayabiliyor. Onun için kendi aile yapımıza, kendi kültürümüze özgü kuramların da, yaklaşımların da oluşturulması gerekiyor.” (K15)

Kültürel duyarlılık ve toplumsal farkındalık, aile danışmanlarının mesleki pratiklerinde vazgeçilmez niteliklerdir. Farklı kültürel yapılar, Türkiye’deki aile dinamikleri ve bölgesel değer farklılıkları, danışmanlık sürecinin başarısını doğrudan etkilemektedir. Bu kapsamda, programların öğrencilere bu konularda derinlemesine bilgi kazandırması ve etik ilkeler çerçevesinde kültürel çeşitliliğe uygun danışmanlık hizmeti verebilmeleri için gerekli becerileri geliştirmesi gerekmektedir.

4.4.4. Sertifika Programları ile Yüksek Lisans Programlarının Karşılaştırması

Sertifika programlarının kısa süreli yapısı, bu programların yüksek lisans programlarına kıyasla teorik bilgi ve uygulama deneyimi açısından yetersiz kaldığını düşündürmektedir. Katılımcılar, birkaç aylık bir eğitimin mesleki yeterlilik sağlamak için yeterli olmadığını ve bu durumun, mezunların sahada etkin bir şekilde hizmet sunmasını zorlaştırdığını belirtmektedirler. Bu husus, programların süresinin ve içeriğinin, mesleğin gerektirdiği donanımına uygun olarak belirlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlam, yüksek lisans programlarının bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik yazma becerilerine daha fazla katkı sağladığını, böylece daha donanımlı uzmanlar yetiştirdiğini düşündürmektedir. Katılımcılar konuyla ilgili aşağıdaki görüşleri paylaşmıştır:

“Öbür taraftan bir kaç aylık bir bilgi birikimi veriliyor. Bunların meslekte de eşdeğerde olup aynı yerlerde çalışmasına açıkçası karşıyım.” (K2)

“Sertifika programları kısa süreli ve daha çok beceri kazandırma odaklı diye düşünüyorum.” (K3)

“İçerik açısından açıkçası sertifika programlarında ne sunuluyor çok hâkim değilim ama hiç zannetmiyorum ki yüksek lisans programlarından daha başarılı bir şey sunulsun.” (K1)

“Belki temel danışmanlık becerileri için başlangıç düzeyinde katkı sağlayabilir. Ancak kuramsal derinlik, araştırma yapabilme kapasitesi ve etik karar verme süreçleri genellikle sınırlı kalıyor sertifika programlarında.” (K3)

Uygulama ve süpervizyon eksikliği, sertifika programlarının en önemli zayıflıklarından biridir. Katılımcılar, bu programlarda öğrencilerin yeterli uygulama deneyimi ve süpervizyon desteği alamadığını, hatta bazen hiçbir pratik eğitim görmeden sertifika alabildiklerini belirtmektedirler. Bu husus, uygulama ve süpervizyonun, aile danışmanlığı mesleğinin öğrenilmesi ve içselleştirilmesi için hayati bir ön koşul olduğunu vurgulamaktadır. İlgili görüşler şu şekildedir:

“Herhangi bir uygulama dahi görmeden hatta online belki de dersleri dinlemeden o sertifikaları alabiliyor katılımcılar. Alana katkı açısından da sertifika programları başarısız.” (K1)

“Eğitim yeterli mi? kesinlikle yetersiz. Üstüne başka eğitimler alıp süpervizyonunu da tamamlarsa ancak olur. Yüksek lisans eğitimiyle asla kıyaslanamaz.” (K12)

Unvan kullanımı ve yetki karmaşası, sertifika programları mezunlarının mesleki alanda karşılaştığı önemli sorunlardan biridir. Sertifika programlarının doğrudan meslek unvanı vermesi ve merkez açma yetkisi sağlaması, alan dışından gelen kişilerin yeterli donanımına sahip olmadan bu hizmeti sunmasına yol açmaktadır. Bu bağlam, yüksek lisans programlarının daha bilimsel ve denetlenebilir bir süreç sunması nedeniyle daha güvenilir olduğunu düşündürmektedir.

Yüksek lisansın akademik derinlik sunması, bu programların bilimsel ve kuramsal bilgiye daha fazla odaklandığını göstermektedir. Yüksek lisans tezleri veya projeleri aracılığıyla alana özgün katkılar sağlanması, mezunların araştırma ve akademik yazım yetkinliğini geliştirmektedir. Bu husus, yüksek lisansın sadece mesleki yeterlilik sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda akademik bir kariyer için de temel oluşturduğunu vurgulamaktadır. Katılımcıların ilgili görüşleri şu şekildedir:

“Direkt sertifika programları kaldırılmalı diyemem ama yeterli görmediğim için oradan mezun olanlar direkt aile danışmanı olmamalılar diye düşünüyorum.” (K2)

“Bence sertifika programları kaldırılmalı ya da bireysel olarak bir eğitim gibi alınabilir ama bu sertifikayla unvan verilmemeli ve merkez açılmamalı.” (K12)

“Ama bir şeyler öğrenmek isteyen, kendine bir şeyler katmak isteyen kişi üniversite bazlı bir yıl boyunca -tezsiz içi söylüyorum- derslere katılarak, ödevlerini yaparak, daha uzun bir sürece yayarak, daha verimli geçirmiş oluyor benim gözümde. Ki ben zaten bir danışan olsam- genelde bakmıyorlar ama- bilinçli bir danışan olsam, bir bakarım. Bu aile danışmanıym diyor ama eğitimini nerden almış, nasıl yapmış?” (K10)

“Yüksek lisans programları ise hem bilimsel hem uygulamalı açıdan daha donanımlı uzmanlar yetiştirir. Bilimsel projelerle, çalışmalarla alana katkısı daha büyük tabi ki.” (K3)

“Sertifika programlarındansa yüksek lisans programlarının daha değerli olacağını düşünüyorum. Çünkü burada yapılan çalışmalar en azından YÖKTEZ’e gidiyor, YÖK denetiminde oluyor.” (K15)

Denetimsizlik nedeniyle niteliksel farklılık, sertifika programlarının denetim mekanizmalarının yetersiz olduğunu ve bu durumun eğitimin kalitesini düşürdüğünü ortaya koymaktadır. Katılımcılar, bazı programların ticari amaçla hareket ettiğini ve yeterli uygulama deneyimi sunmadan sertifika verdiğini belirtmektedirler. Bu husus, programların akredite edilmesi ve sıkı denetimlerden geçirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. İlgili görüşler aşağıdaki gibidir:

“Bu sertifika programlarının çok sayıda olması kaliteyi düşürüyor gibi hissettiriyor. Herkes aile danışmanlığı eğitimi veriyor gibi. Instagrama girdiğinizde belki 100-150, hatta daha da fazla aile danışmanlığı eğitimi veren kişi veya kurum görmek mümkün.” (K4)

“Tabii hangi üniversitenin yüksek lisans programını ve hangi üniversite ya da kurumun aile danışmanlığı sertifika programlarını karşılaştırdığımıza göre çok değişir olmakla beraber hepsini bir kefeye koyarak karşılaştıracak olursak tabii ki sertifika programları tamamıyla para tuzağına dönüşmüş, umut tacirliğine dönüşmüş, hiçbir şekilde beceri kazandırmayan, yüksek lisans programlarına göre çok zayıf durumda.” (K7)

“Yüksek lisansta da aynı ama yüksek lisans tezi yaptığınızda alana bir katkı sunmuş oluyorsunuz. Şimdi bu çok ayrı bir şey. Sertifika programlarında böyle bir proje falan yapılmıyor. Onun için de yüksek lisansta ya bir proje yapıyorsun ya bir tez yazıyorsun ama sertifika programında böyle bir çıktı yok.” (K9)

Kurumsal güven ve kamu algısı farkı, yüksek lisans mezunlarının toplumda daha fazla değer görmesini sağlamaktadır. Bilinçli danışanların, aile danışmanının eğitim geçmişini ve yeterliliğini sorgulaması, kurumsal güvenin önemini ortaya koymaktadır.

Bu husus, yüksek lisans programlarının denetlenebilir ve şeffaf bir yapıya sahip olması gerektiğini, böylece mesleğin itibarının korunabileceğini düşündürmektedir.

Sertifika programları ile yüksek lisans programları arasındaki karşılaştırma, aile danışmanlığı eğitiminin kalitesi ve mesleki yeterlilik açısından önemli farklılıkları ortaya koymaktadır. Kısa süreli yapılar, kuramsal bilgi ve uygulama eksiklikleri, denetimsizlik ve unvan karmaşası, sertifika programlarının zayıf yönlerini oluşturmaktadır. Buna karşılık, yüksek lisans programları akademik derinlik, bilimsel araştırma yetkinliği ve kurumsal güven açısından daha üstün görülmektedir. Bu kapsamda, alanda nitelikli uzmanlar yetiştirmek için yüksek lisans programlarının teşvik edilmesi ve sertifika programlarının denetim altına alınması gerekmektedir.

4.5. Politika Geliştirmeye Yönelik Öneriler

Politika geliştirmeye yönelik öneriler, aile danışmanlığı mesleğinin yasal ve yapısal sorunlarını ele alarak çözüm yolları sunan önemli bir boyut taşımaktadır. Bu temada yapılan analizlerde, kamuda danışman istihdamının artırılması (9 katılımcı), içerik standardı eksikliği (8 katılımcı) ve ulusal akreditasyon sisteminin gerekliliği (6 katılımcı) gibi konuların öncelikli olarak dile getirildiği görülmüştür. Türkiye'de bir meslek yasasının olmaması, ruh sağlığı yasasının eksikliği (2 katılımcı) ve mesleki sorumlulukların belirsizliği (3 katılımcı) gibi yasal altyapı sorunları, alanın önündeki en büyük engellerden biri olarak değerlendirilmiştir.

Kod Sistemi	Katılımcılar	TOPLAM
▼ ☒ Politika Geliştirmeye Yönelik Öneriler		0
▼ ☒ Yasal Altyapı ve Meslek Yasası İhtiyacı		0
☒ Ruh sağlığı yasasının eksikliği	•	2
☒ Aile danışmanlığına özgü meslek yasası ihtiyacı	•	1
☒ Mevzuatın üniversiteler üzerindeki sınırlı etkisi	•	1
☒ Yönetmeliklerin kapsam daralması	•	2
☒ Mesleki sorumlulukların belirsizliği	•	3
☒ Psikiyatrist, psikolog, PDR ve diğer gruplar arası çekişme	•	1
☒ Paydaş uzlaşmazlığı	•	1
☒ Meslek odalarının eksikliği	•	2
☒ Yetki karmaşası	•	3
☒ Unvan sorunu ve mesleki görünürlük eksikliği	•	2
☒ Danışanların aile danışmanını ciddiye almama riski	•	1
▼ ☒ Ulusal Eğitim Standartları ve Akreditasyon		0
☒ İçerik standardı eksikliği	•	8
☒ Süpervizyon saati düzenlemesi ihtiyacı	•	3
☒ Ulusal akreditasyon sisteminin gerekliliği	•	6
☒ Eğitici niteliklerine ilişkin standart boşluğu	•	5
▼ ☒ Kamusal Destek ve Toplum Temelli Uygulamalar		0
☒ Kamuda danışman istihdamının artırılması	•	9
☒ Toplum temelli danışmanlık merkezlerinin desteklenmesi	•	1
☒ Farkındalık faaliyetleri	•	5
☒ Ücretsiz danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması	•	1
TOPLAM	57	57

Şekil 5. Politika Geliştirmeye Yönelik Öneriler Temasının Kod Matrisi

Katılımcılar, meslek odalarının kurulması (2 katılımcı), süpervizyon saatlerinin düzenlenmesi (3 katılımcı) ve eğitici niteliklerine ilişkin standartların belirlenmesi (5 katılımcı) gerektiğini vurgulamışlardır. Ayrıca, toplum temelli danışmanlık merkezlerinin desteklenmesi (2 katılımcı) ve ücretsiz hizmetlerin yaygınlaştırılması (1 katılımcı) gibi kamusal destek önerileri de dile getirilmiştir. Bu önerilerin detaylarına ve katılımcı frekanslarına Şekil 5'ten ulaşmak mümkündür.

4.5.1. Yasal Altyapı ve Meslek Yasası İhtiyacı

Türkiye'de aile danışmanlığı mesleğinin yasal bir zemine oturtulması, alanın karşılaştığı en temel sorunlardan biri olarak görülmektedir. Ruh sağlığı yasasının eksikliği ve aile danışmanlığına özgü bir meslek yasasının bulunmaması, alanda yetki karmaşası ve mesleki sorumlulukların belirsizliğini beraberinde getirmektedir. Bu

husus, uygulayıcıların hangi yetki sınırları içerisinde hareket edeceğini netleştirecek kapsamlı bir yasal düzenlemeye duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

Aile danışmanlığı meslek yasasının çıkarılması, mesleğin tanımını, yetki alanlarını ve mesleki sorumluluklarını netleştirmektedir. Mevcut yönetmeliklerin kapsamının dar olması ve üniversiteler üzerindeki etkisinin sınırlı kalması, ulusal düzeyde bağlayıcı bir yasanın gerekliliğini göstermektedir. Bu bağlam, yasal boşlukların doldurulmasıyla merdiven altı uygulamaların önüne geçilebileceğini ve alanın itibarının artırılabilirliğini düşündürmektedir. Katılımcılar konuyla ilgili aşağıdaki görüşleri paylaşmıştır:

“Ruh sağlığı yasasıyla alakalı taslaklar, benim şu ana kadar gördüklerim psikiyatristler öncülüğünde hazırlanmıştı ve onları koşulsuz şartsız söz sahibi kılan şekilde hazırlanmıştı.” (K1)

“Yasa yok yani kanun yok. Kanun olacak, yasalaşacak, meslek odası kurulacak, o meslek odası standartları belirleyecek.” (K13)

“Eğer politika yapıcı bir pozisyonda olsaydım, öncelikle ülkemizde meslek yasası ne yazık ki birçok alanda yok. Bu nedenle aile danışmanlığı meslek yasasının çıkarılması yönünde bir adım atardım.” (K5)

“Yani belki bir meslek odası olsa, o meslek odası bu konuda aktif olacaktı ama o meslek odasının kurulamamasında da az önce bahsettiğim faktörler geçerli. Burada herkesin aslında yapabileceğini iddia ettiği ve bu yüzden de sadece kendini hak sahibi olarak gördüğü bir durum söz konusu.” (K1)

“Ondan sonra işte belirli denetleyiciler olacak ve buna göre de artık bütün klinikler mi denetleniyor işte danışma merkezleri mi denetleniyor. Buna göre denetleme yapılması lazım çünkü merdiven altı çok yer var.” (K13)

“Daha yüksek lisansı bitirmeden ben işte terapi veriyorum deyip lisansı da farklı yüksek lisansı da örnek veriyorum tezsiz ama daha ders aşamasında ama 2-3 tane, danışma merkezi olan kişi

tanıyorum. Yani ruh sağlığı yasası çıkması gerekiyor. Zaten yasa konulduğunda etik de konulacak ona göre belli bir hapis cezaları belli cezalar olacak yani.” (K13)

“Etik açıdan bir bildirim mümkün tabi ama ben şu lisans numarasıyla aile danışmanıyım, şöyle bir vaka var gerekli işlemleri başlatınız diyebileceğim bir mevzuata, yönergeye sahip olmalıyım.” (K11)

Yasal altyapı ve meslek yasası ihtiyacı, aile danışmanlığı alanının profesyonelleşmesi ve toplumda hak ettiği değeri bulması için vazgeçilmez bir adımdır. Ruh sağlığı yasasının eksikliği, meslek odalarının yokluğu ve yetki karmaşası gibi sorunlar, alandaki kaosu artırmaktadır. Bu kapsamda, paydaşların uzlaşısını sağlayacak, mesleki sorumlulukları netleştirecek ve mesleki görünürlüğü artıracak kapsamlı bir yasal düzenleme acil bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.5.2. Ulusal Eğitim Standartları ve Akreditasyon

Aile danışmanlığı eğitiminin ulusal standartlarının belirlenmesi ve denetlenmesi, programların kalitesini güvence altına almak için temel bir gerekliliktir. Şu an standart bir eğitim sistemi mevcut olmadığından, farklı üniversiteler ve kurumlar arasında içerik ve kalitede büyük farklılıklar yaşanmaktadır. Bu husus, alanda nitelikli uzmanlar yetiştirmek için ortak bir müfredatın ve eğitim kalitesi kriterlerinin oluşturulması gerektiğini düşündürmektedir. Ulusal akreditasyon sisteminin gerekliliği, aile danışmanlığı programlarının kalitesini denetlemek ve güvence altına almak için kritik bir adımdır. Akreditasyon süreçleri aracılığıyla programların belirli standartlara uygunluğu kontrol edilmeli ve yetkinlik kriterleri netleştirilmelidir. Bu husus, öğrencilerin baştan savma eğitimlerle mezun olmalarının önüne geçilebileceğini ve alanın itibarının korunabileceğini düşündürmektedir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Eğer politika yapıcı pozisyonunda olsaydım; öncelikle aile danışmanlığı eğitiminin ulusal standartlarını belirleyen ve denetleyen bir yapı kurulmasını sağlardım. Şu an böyle bir yapı yok maalesef ve standart bir eğitim sistemi mevcut değil.” (K3)

“Aile danışmanlığı yüksek lisans programlarında bir standardın olmaması en büyük hatalardan bir tanesi.” (K7)

“Ek olarak, tüm aile danışmanlığı programları için de gerçekten bir bilene sormak, yetkinlik kriterlerinin belirlenmesi gerektiğini düşünüyorum.” (K5)

“Akreditasyon süreçleri lisansüstü programlarda çok fazla yok. Belki bu olabilir. Müfredatın daha standardize bir hale gelmesini isteyebilirdim.” (K5)

“Yaptığımız ödevlerin, uygulamaların ayrıntılı bir şekilde olmasını ve sıkı kontrol edilmesini isterdim. Baştan sıvma kontrollerle mezun olmak için yapılmış bir şeymiş gibi ya da parasını verdi sertifikasını verelim gibi olmasının önüne geçmek isterdim.” (K10)

Eğitici niteliklerine ilişkin standart boşluğu, aile danışmanlığı derslerini verecek öğretim elemanlarının yeterliliklerinin net olmamasından kaynaklanmaktadır. Katılımcılar, eğitim veren kişilerin alanda deneyimli olması, aktif olarak danışan görmesi ve bunu belgelemesi gerektiğini belirtmektedirler. Bu bağlam, akademik unvanın tek başına yeterli olmadığını, pratik deneyimin de eğitimin kalitesinde belirleyici bir rol oynadığını vurgulamaktadır.

Ulusal eğitim standartları ve akreditasyon, aile danışmanlığı programlarının kalitesini artırmak ve mezunların mesleki yeterliliğini güvence altına almak için kritik adımlardır. İçerik standardı eksikliği, süpervizyon saati düzenlemesi ihtiyacı, ulusal akreditasyon sisteminin gerekliliği ve eğitici niteliklerine ilişkin standart boşluğu gibi sorunlar, programların etkinliğini azaltmaktadır. Bu kapsamda, programların standardize edilmesi, sıkı denetimlerden geçirilmesi ve sahada deneyimli öğretmenlerle çalışılması gerekmektedir.

4.5.3. Kamusal Destek ve Toplum Temelli Uygulamalar

Kamuda danışman istihdamının artırılması, aile danışmanlığı hizmetlerinin toplumun her kesimine ulaşabilmesi için hayati bir öneme sahiptir. Maalesef kamuda aile danışmanı istihdamının sınırlı olması, mezunların iş bulma süreçlerinde zorlanmalarına ve hizmetin yaygınlaşamamasına neden olmaktadır. Bu husus,

hastaneler, okullar ve aile sağlığı merkezleri gibi kamu kuruluşlarında aile danışmanı kadrolarının açılması gerektiğini düşündürmektedir. Katılımcıların ilgili görüşleri şu şekildedir:

“Maalesef kamuda aile danışmanı istihdamı çok sınırlı, yeterli değil. Özel bir merkez amaksa çok meşakkatli bir süreç istiyor.”
(K3)

“Yani ğrencinin kendi gidip danışan bulması isteniyor. Bu da aslında sistemli bir sürecin yürütülmemesine, belki de riskli bir sürecin yürütülmesine sebep oluyor.” (K8)

Toplum temelli danışmanlık merkezlerinin desteklenmesi, aile danışmanlığı hizmetlerinin yerel düzeyde daha erişilebilir olmasını sağlayacaktır. Katılımcılar, belediyeler ve bakanlıklar tarafından açılacak veya desteklenecek bu merkezlerin, hem danışanlara ücretsiz hizmet sunacağını hem de öğrencilere staj ve uygulama imkânları sağlayacağını belirtmektedirler. Bu bağlam, hizmetin sadece büyük şehirlerle sınırlı kalmayıp, kırsal bölgelere de yaygınlaştırılmasını düşündürmektedir.

Farkındalık faaliyetleri, toplumun aile danışmanlığı hizmetlerine yönelik bilinç düzeyini artırmak için önemlidir. Halkı bilgilendirici seminerler, kampanyalar ve evlilik öncesi eğitimler gibi faaliyetler, ailelerin sorunlarla karşılaşmadan önce destek almalarını teşvik etmektedir. Bu husus, ruh sağlığı hizmetlerinin öneminin vurgulanması ve ailelerin psikolojik olarak güçlendirilmesi gerektiğini düşündürmektedir. Konu ile ilgili katılımcılar şu ifadelere yer vermiştir:

“Aynı zamanda danışmanlık hizmetinin yaygınlaşması için toplum temelli aile danışmanlığı merkezlerinin desteklenmesi için girişimlerde bulunurdum. Ailelerin cretsiz hizmet almasını sağlardım.” (K3)

“Uygulamayla ilgili şunun yapılması gerekiyor. Hani bakanlığın yaptığı yıllar öncesinde bir çalışma vardı işte birçok yerde aile danışmanlığı merkezi açılması.” (K9)

“Bence biraz farkındalık çalışmaları yapılabilir. Özellikle belediyeler ve cumhurbaşkanlığı tarafından. Mesela halka açık seminerler verilebilir, bilgi aktarımı yapılabilir.” (K2)

“Mesela yeni evlenecek çiftlere anne baba ehliyeti diye bir şey çıkarırdım. Veya evlilik belgesi, ehliyeti adı altında psikolojik bir teste tabi tutardım.” (K11)

Ücretsiz danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması, ekonomik engeller nedeniyle danışmanlık hizmeti alamayan ailelere destek sağlamaktadır. Bu bağlam, sigorta şirketleriyle anlaşmalar yapılması, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) kapsamında hizmet sunulması ve askeri birlikler, alışveriş merkezleri veya oteller gibi farklı kurumlarda aile danışmanlığı birimlerinin oluşturulmasıyla hizmetin erişilebilirliğinin artırılabilirliğini düşündürmektedir. İlgili görüşler şu şekildedir:

“Ücretsiz veya herkesin danışmanlık alabileceği çalışmalar yapılabilir.” (K2)

“İkinci boyutu aile danışmanlığını nasıl mesela hastanelerin SGK’yla anlaşması var, bu hizmeti de karma bir model olarak bir insan aile danışmanına gittiğinde belli zamanlarını, belli seanslarını devlet karşılayabilmeli.” (K15)

Kamusal destek ve toplum temelli uygulamalar, aile danışmanlığı hizmetlerinin yaygınlaşması ve kalitesinin artırılması için temel stratejilerdir. Kamuda danışman istihdamının artırılması, toplum temelli merkezlerin desteklenmesi, farkındalık faaliyetleri ve ücretsiz hizmetlerin yaygınlaştırılması, ailelerin ruh sağlığına erişimini kolaylaştırmaktadır. Bu kapsamda, yerel ve erişilebilir hizmet modellerinin geliştirilmesi, aile kurumunun güçlendirilmesine önemli katkılar sunmaktadır.

5. BÖLÜM: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmaya ilişkin bulguların tartışılması, elde edilen sonuçlar ve yapılan öneriler sunulmaktadır.

5.1. Tartışma ve Sonuç

Gerçekleştirilen bu araştırma, aile danışmanlığı yüksek lisans programlarının mevcut durumunu, karşılaşılan zorlukları ve geleceğe yönelik geliştirme alanlarını katılımcı görüşleri doğrultusunda kapsamlı bir şekilde incelemiştir. Elde edilen bulgular, alanın profesyonelleşmesi ve toplumsal ihtiyaçlara daha etkin yanıt verebilmesi için çok boyutlu bir yaklaşıma ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır. Yasal düzenlemeler, eğitim standartları, müfredat içeriği, öğretim elemanlarının nitelikleri ve uygulama süreçleri gibi alanlarda önemli boşluklar ve gelişim potansiyelleri tespit edilmiştir. Türkiye’de bu alanda yapılmış benzer çalışmalara baktığımızda özel olarak aile danışmanlığı yüksek lisans programlarıyla ilgili çalışma yapılmadığı ancak aile danışmanlarının eğitim durumlarına ilişkin yapılan ya da araştırma içerisinde bu konuya değinilen çalışmalar olduğu anlaşılmaktadır.

Korkut’un 2001 yılındaki “Bazı Özel Psikolojik Danışma Merkezlerinde Aile Danışmanlığı ve Aile Terapisi Hizmetlerinin Durumu” adlı çalışması kapsamında İstanbul’da görev yapan psikolojik danışman, psikolog ve klinik psikologlardan oluşan 37 kişilik örneklem grubuyla bir anket çalışması yapılmıştır. Buradaki sonuçlara göre katılımcıların %53’ü bağımsız, tek tek seminerlere katılarak, %9’u üniversitede ilgili bir ders alarak, %28’lik bir grup ise derslerin yanı sıra bağımsız seminerlere katılıp eğitim aldıklarını belirtmişlerdir. Korkut’a göre yurtdışında 4-5 senelik yoğun bir eğitimden geçtikten sonra (kuramsal, uygulama, süpervizyon) aile terapisti olmak mümkün iken ülkemizdeki eğitimlerin yetersiz olduğu anlaşılmaktadır (Korkut, 2001). Güncel durumda aile danışmanlığı sertifika ve yüksek lisans programlarının da süre ve nitelik olarak bu ihtiyacı karşılamadığı yönünde benzer bir sonuca ulaşılmıştır.

Yine Korkut tarafından 2007 yılında “Türkiye’de Aile Terapisi ve Terapistlerinin Durumu: Eğitim Standartları, Terapi Yönelimleri, Çalışma Biçimleri ve Eğitim İhtiyaçları Üzerine Bir Çalışma” adlı araştırma kapsamında, Ulusal Aile Terapisi Kongresine katılan 41 uzmanla yapılan ikinci çalışmada uzmanlar, Türkiye’de aile

terapisi alanında verilen eğitimleri yetersiz bulduklarını, kendilerini geliştirmek için yurt dışına, üniversitelere veya özel danışma merkezlerine başvurmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların % 38'i Türkiye'deki aile terapisi eğitimleri ile uluslararası standartlar arasında büyük fark olduğunu düşünmektedir. Çalışmada alandaki Türkçe kaynak eksikliğine de vurgu yapılmıştır. Bu sonuç alana katkı açısından yüksek lisans programlarının önemini ortaya koymaktadır. Korkut çalışmasında Türkiye'deki aile terapistlerinin sahip oldukları eğitimlerde ciddi farklılıklar ve bu farklılıklara bağlı olduğu düşünülen aşırı eklektik çalışma tarzına ve eğitim ihtiyaçlarına dikkat çekmektedir. Korkut'a göre aile terapisi konusunda daha kapsamlı bir müfredatla, uzman bir ekip tarafından yürütülen, "yönelimi belli" eğitimler verilmeli ve bu eğitimlerin hem akreditasyon hem de sertifikasyonunun sağlanması gerekmektedir. Bu husus yakın gelecekte aile terapisi ile yakından ilgilenen herkesin üzerinde durması gereken bir konudur (Korkut, 2007). Ortaya çıkarılan bu sonuçla araştırma sonuçları karşılaştırıldığında 18 yıllık süreçte çok fazla ilerlemenin kaydedilmediğini söylemek mümkündür.

Akyıl ve arkadaşlarının 2015 yılında "Türkiye'de Çift ve Ailelerle Çalışan Uzmanlar: Demografik Özellikler, Eğitim ve Klinik Uygulamalar" başlıklı çift ve ailelerle çalışan 204 ruh sağlığı çalışanıyla yaptığı çalışmada katılımcıların sadece %15'i çift ve aile terapisi eğitimi aldığını belirtmiştir. Amerika'da % 64-75 arasında değişen bu oran herhangi bir yüksek lisans eğitimi ya da çift ve aile terapisi eğitimi almadan klinik uygulamalar yaptığını belirten bir grubun olması nedeniyle endişe verici bir göstergedir (Akyıl vd., 2015). Bu çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılarak eğitim programlarının uluslararası standartlara kavuşturulması, denetimlerin artırılması, uygulama ve süpervizyon süreçlerine özellikle önem verilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

2017 yılında Algan tarafından yapılan "Türkiye'de Aile İçi Sorunlara Yönelik Aile Danışmanlığı Uygulaması" başlıklı nitel çalışmada elde edilen sonuçların da çalışmada ulaşılan sonuçlarla çok benzer olduğu anlaşılmaktadır. Algan tarafından 11 uzmanla (akademisyen ve aile danışmanı) yapılan görüşmeler neticesinde katılımcıların büyük çoğunluğunun Türkiye'de verilen aile danışmanlığı eğitimlerini; ders süreleri ve içerikleri, uygulama ve süpervizyon süreçleri, yasal mevzuatı ve bu eğitimleri veren kuruluşları (nitelikleri bakımından) oldukça yetersiz ve kalitesiz

buldukları sonucuna ulaşılmıştır (Algan, 2017). Araştırma sonucunda eğitim boyutunda elde edilen bulgular; standart bir müfredatın olmayışı, eğitimin tek bir elden yürütülmesi gerekliliği, eğitimi veren eğitimcilerin mesleki yetersizlikleri, eğitimin Türk kültürüne uygun şekilde yapılandırılması ve en önemlisi ise süpervizyon ve uygulamalı derslere daha çok ağırlık verilmesi hususları olmuştur (Algan, 2024). Elde edilen bu sonuçlar, gerçekleştirilen güncel araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Şabanova'nın "Aile Danışmanlığı Alanında Çalışan Uzmanların Bu Alana İlişkin Görüş Ve Önerileri" (2017) başlıklı 100 aile danışmanı ile yaptığı çalışmada ise farklı bir sonuç ortaya çıkmıştır. %52'si kamu, %37'si özel ve %9,7 si hem kamu hem özel merkezlerden aile danışmanlığı eğitimini aldıklarını ifade eden katılımcıların %58'i aldığı eğitimi çok yeterli-yeterli olarak değerlendirirken %30,61'i kararsız olduğunu belirtmiş ve %9,8'i ise aldığı eğitimi yetersiz bulunduğunu ifade etmiştir (Şabanova, 2017). Ancak burada kararsız ve yetersiz bulan kişilerin toplam oranı da (%40,41) azımsanmayacak ölçüdedir.

Karalı'nın 2019 yılındaki "Aile Danışmanlarının Danışmanlık Süreçleri, Becerileri, Karşılaştıkları Sorunlar Ve Öz-Yeterlilik Düzeylerinin Belirlenmesi" adlı, sertifika sahibi 257 aile danışmanı ile yaptığı çalışmada da eğitimin çok yeterli (%4,7) ve yeterli (%36,3) olduğunu belirten aile danışmanları dışında kalan katılımcıların (%59) aldıkları eğitimin yeterliliğine ilişkin kararsız ve olumsuz düşüncelere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Bozkurt Karalı, 2019).

Gerçekleştirilen bu araştırmada katılımcı görüşleri incelendiğinde, aile danışmanlığı eğitiminin temelinde "aile", "eğitim", "lisans", "süpervizyon" ve "uygulama" gibi anahtar kelimelerin öne çıktığı görülmektedir. Bu kavramlar, mesleğin hem teorik altyapısı hem de pratik uygulama boyutunun önemini vurgulamaktadır. Şekil 6'da sunulan kelime bulutunda "aile" kelimesinin merkezi ve büyük puntolarla yer alması, çalışmanın odak noktasını ve katılımcıların algısındaki temel önceliği açıkça göstermektedir. "Eğitim" ve "lisans" kelimelerinin belirginliği ise, mesleki yeterliliğin sağlanmasında akademik eğitimin kritik rolünü yansıtmaktadır. "Süpervizyon" ve "uygulama" kelimelerinin varlığı, teorik bilginin ötesinde pratik deneyimin ne kadar elzem olduğunu ortaya koyan temel bulgulardandır. "Sertifika" kelimesinin de yer alması, bu programların alandaki varlığını ve yarattığı tartışmaları işaret etmektedir.

olarak hizmet veren kişiler olması önerilmiştir. Bu durum, teorik bilginin pratikle bütünleştirilerek öğrencilere gerçek dünya deneyimlerinin aktarılmasının önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca, öğretim elemanlarının iletişim becerileri, etik değerlere bağlılıkları ve kuramsal altyapı bilgileri de eğitimin kalitesini doğrudan etkileyen unsurlar olarak belirlenmiştir.

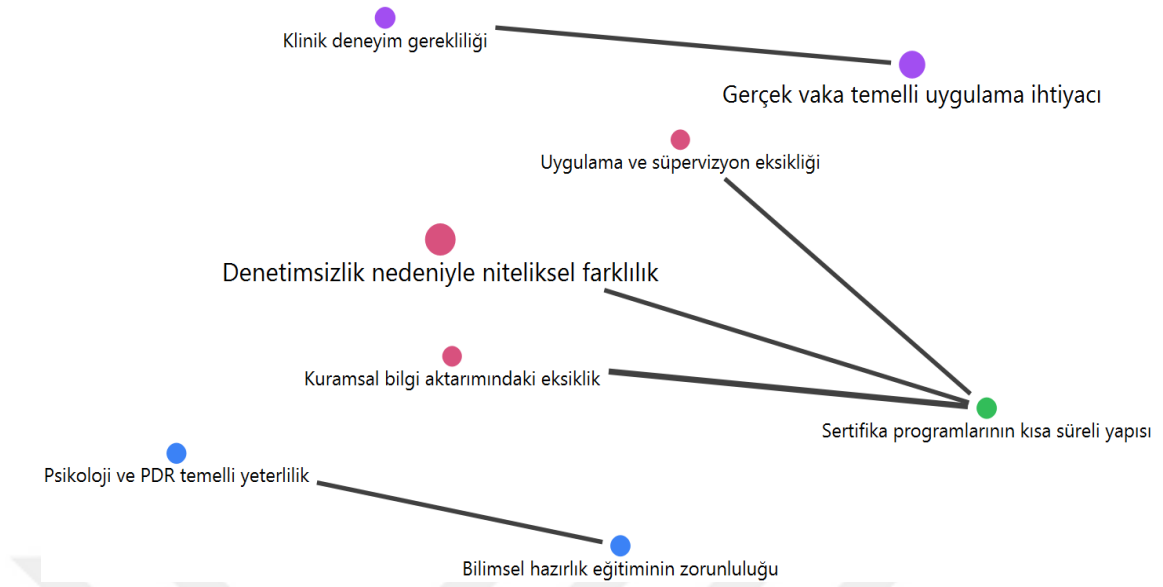
Müfredat, uygulama ve süpervizyon süreçlerine ilişkin bulgular, bu alanlardaki yetersizlikleri ve geliştirilmesi gereken noktaları gözler önüne sermektedir. Gerçek vaka temelli uygulama ihtiyacı, katılımcılar tarafından en kritik eksikliklerden biri olarak ifade edilmiştir. Mevcut 150 saatlik süpervizyonun yetersiz olduğu, uluslararası standartlarda 1000 saat ve üzeri süpervizyonun gerekliliği belirtilmiştir. Uygulama ortamlarının ve staj olanaklarının kısıtlı olması, danışan temininde yaşanan zorluklar ve geri bildirim süreçlerinin systemsizliği de öğrencilerin pratik becerilerini geliştirmelerini engellemektedir. Bu olgular, üniversitelerin kendi bünyelerinde uygulama ve araştırma merkezleri açarak öğrencilere daha fazla pratik imkân sunması gerektiğini düşündürmektedir.

Güncel ve toplumsal konuların müfredata entegrasyonu da önemli bir bulgu olarak ortaya çıkmıştır. Güncel aile yapıları (tek ebeveynli, göçmen, alternatif yaşama biçimleri), kültürel çeşitlilik, dijital bağımlılık, yaşlılık ve demografik dönüşümler gibi konuların ders programlarında daha fazla yer alması gerektiği ifade edilmiştir. Bu, mezunların sahadaki çeşitli ihtiyaçlara daha duyarlı ve hazırlıklı olmalarını sağlayacaktır. Ayrıca, seçmeli derslerin öğrenci talepleri doğrultusunda belirlenmesi ve yeni terapi yaklaşımlarının müfredata dahil edilmesi de eğitimin zenginleşmesine katkı sağlayacaktır.

Mezun yeterliliği konusunda ise, etkili iletişim, empati, krize müdahale, stres yönetimi, soru sorma, yansıtma ve dinleme becerileri gibi temel mesleki yeterliliklerin kazandırılması gerektiği vurgulanmıştır. Müdahale planı oluşturma ve psikoeğitim sunma becerileri de mezunların sahip olması gereken kritik yetkinlikler arasında yer almaktadır. Katılımcılar, aile danışmanlarının objektif bir bakış açısına sahip olmaları, kendi terapi süreçlerinden geçmeleri ve mesleki içgörülerini geliştirmeleri gerektiğini belirtmişlerdir.

Sertifika programları ile yüksek lisans programları arasındaki karşılaştırma, sertifika programlarının, kısa süreli yapısı ve kuramsal bilgi ve uygulama/süpervizyon eksikliği gibi önemli dezavantajlara sahip olduğunu göstermektedir. Denetimsizlik ve unvan/yetki karmaşası, sertifika programları mezunlarının mesleki alanda karşılaştığı temel sorunlardır. Yüksek lisans programlarının ise akademik derinlik, bilimsel araştırma yetkinliği ve kurumsal güven açısından daha üstün olduğu ifade edilmiştir. Bu durum, alanda nitelikli uzmanlar yetiştirmek için yüksek lisans programlarının teşvik edilmesi ve sertifika programlarının daha sıkı denetim altına alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Şekil 7'de sunulan ilişki haritası, anahtar kavramlar arasındaki bağlantıların gücünü ve kümelerin yapısını görselleştirmektedir. Bu haritada toplamda dört ana küme belirlenmiştir. Eflatun küme, “klinik deneyim gerekliliği” ve “gerçek vaka temelli uygulama ihtiyacı” kodlarını içermekte olup, bu iki kavram arasında güçlü bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Bu kümedeki kodların bir araya gelmesi, aile danışmanlığı eğitiminde teorik bilginin ötesinde, doğrudan saha deneyiminin ve gerçek vakalarla çalışmanın ne kadar merkezi ve vazgeçilmez bir bileşen olduğunu vurgulamaktadır. Bu kümenin başka herhangi bir küme ile ilişkisinin olmaması, klinik deneyim ve gerçek vaka uygulamasının, diğer sorun alanlarından bağımsız, kendi içinde tutarlı ve mesleğin çekirdeğini oluşturan bir boyut olduğunu düşündürmektedir. Bu bulgu, uygulama eksikliğinin ne kadar temel bir sorun olduğunu ve doğrudan saha deneyimine odaklanılması gerektiğini pekiştirmektedir.

Şekil 7. İlişki Haritası

Pembe küme, “uygulama ve süpervizyon eksikliği”, “denetimsizlik nedeniyle niteliksel farklılık” ve “kuramsal bilgi aktarımındaki eksiklik” kodlarını barındırmaktadır. Bu kodların aynı kümede yer alması, uygulama ve süpervizyonun yetersiz olmasının, denetim eksikliği ile birlikte eğitim kalitesinde farklılıklara yol açtığını ve bunun da kuramsal bilginin etkin aktarımını zayıflattığını düşündürmektedir. Bu kümedeki sorunlar birbirini tetikleyen bir yapı sergilemekte ve aile danışmanlığı eğitimindeki genel kalite sorunlarını işaret etmektedir. Pembe kümenin yeşil küme ile olan ilişkisi, pembe kümedeki sorunların “sertifika programlarının kısa süreli yapısı” (yeşil küme) ile bağlantılı olduğunu göstermektedir. Kısa süreli sertifika programları, yetersiz uygulama ve denetim eksikliklerini tetikleyerek genel eğitim kalitesini düşürmekte ve bu da kuramsal bilginin doğru aktarılamamasına yol açmaktadır.

Lacivert küme ise “psikoloji ve PDR temelli yeterlilik” ve “bilimsel hazırlık eğitiminin zorunluluğu” olmak üzere iki kodu içermektedir. Bu iki kodun aynı kümede yer alması, psikoloji ve PDR mezunlarının belirli bir temel yeterliliğe sahip olduğu ancak diğer alanlardan gelenler için bilimsel hazırlığın zorunlu olduğu yönündeki katılımcı görüşlerini desteklemektedir. Bu olgu, program girişindeki standartların ve bilimsel hazırlık sürecinin önemini vurgulamaktadır. Lacivert kümenin diğer kümelerle ilişkisinin olmaması, bu alanlardaki tartışmaların (kimler programa kabul edilmeli, bilimsel hazırlık nasıl olmalı) kendi içinde ayrı bir tartışma alanı oluşturduğunu ve

diğer sorunlarla doğrudan etkileşiminin daha az olduğunu göstermektedir. Ancak bu eksen, program girişindeki standartların mesleğin genel kalitesi üzerindeki uzun vadeli etkisini göz ardı etmemek gerektiğini de işaret etmektedir.

Politika geliştirmeye yönelik öneriler kapsamında, ruh sağlığı yasasının eksikliği ve aile danışmanlığına özgü bir meslek yasasının bulunmaması en temel sorunlardan biri olarak öne çıkmıştır. Bu yasal boşluklar, yetki karmaşası ve mesleki sorumlulukların belirsizliğini beraberinde getirmektedir. Meslek odalarının kurulması, ulusal eğitim standartlarının belirlenmesi ve akreditasyon sisteminin getirilmesi, alanın profesyonelleşmesi için acil ihtiyaçlar olarak belirtilmiştir.

Kamuda danışman istihdamının artırılması, toplum temelli danışmanlık merkezlerinin desteklenmesi, farkındalık faaliyetleri ve ücretsiz danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması da önemli politika önerileri arasında yer almaktadır. Bu adımlar, aile danışmanlığı hizmetlerinin daha geniş kitlelere ulaşmasını ve toplumsal faydanın artırılmasını sağlayacaktır. Özellikle hastaneler, okullar ve aile sağlığı merkezleri gibi kamu kuruluşlarında aile danışmanı kadrolarının açılması, mezunların istihdamını artırarak hizmetin yaygınlaşmasına katkıda bulunacaktır.

Dolayısıyla aile danışmanlığı alanında nitelikli uzmanlar yetiştirmek ve hizmet kalitesini artırmak için kapsamlı ve bütüncül bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır. Yasal altyapının güçlendirilmesi, eğitim standartlarının yükseltilmesi, müfredatın güncel ihtiyaçlara göre yeniden yapılandırılması, öğretim elemanlarının teorik ve pratik yeterliliklerinin artırılması, uygulama ve süpervizyon süreçlerinin niteliğinin geliştirilmesi kritik öneme sahiptir. Sertifika programlarının denetlenerek kalitesinin artırılması veya yüksek lisans programlarının teşvik edilmesi de alanın geleceği için elzemdir.

5.2. Öneriler

Araştırma kapsamında aktarılan kavramsal çerçeve, katılımcı görüşleri ve elde edilen sonuçlara bağlı olarak aile danışmanlığı yüksek lisans programlarının ve dolayısıyla aile danışmanlığı alanının geliştirilmesi adına aşağıda bir takım öneriler sunulmuştur:

- Ülkemizde ne yazık ki ruh sağlığı alanıyla ilgili bir meslek yasası bulunmamaktadır. Ancak bu alan çok fazla suistimal edilen ve denetimden yoksun bir alandır. Bu nedenle öncelikli olarak aile danışmanlarının görev, yetki ve etik sınırlarını belirleyen bir

meslek yasası çıkarılmalıdır. Bununla birlikte aile danışmanlarının bir meslek örgütü altında toplanması sağlanmalıdır. Tüm bu yasal düzenlemeler mesleğin korunması ve geliştirilmesi adına önemli adımlar olacaktır.

- ADM Yönetmeliğinde (2012) belirlenen lisans programlarından psikoloji ve PDR haricindeki tıp, hemşirelik, sosyoloji, sosyal hizmet ve çocuk gelişimi bölümü mezunlarının yüksek lisans programına başlamadan önce 1-2 yıl sürecek bilimsel hazırlık programına dahil edilmeleri sağlanmalıdır. Bu bilimsel hazırlık sürecinde adaylar, temel teorik dersleri (psikolojiye giriş, patoloji, terapi becerileri gibi) almalı, böylece diğer öğrencilerle daha eşit düzlemde yüksek lisans programına başlamalıdır.
- Aile danışmanlığı yüksek lisans programlarında uygulama ve süpervizyon derslerinde eğitim verecek öğretim üyeleri için alanda en az 5 yıl deneyim şartı getirilmeli ve aktif danışan gören kişilerden oluşturulması sağlanmalıdır. Bu şartın sağlanıp sağlanmadığı ile ilgili düzenli denetimler yapılmalı, süpervizörlerin kendini yenileyebilmesi ve güncelleyebilmesi için düzenli eğitimler verilmelidir. Diğer teorik/kuramsal derslerin de alanında uzman öğretim görevlileri tarafından verilmesi sağlanmalıdır.
- Nitelik ve denetimden yoksun yapısı nedeniyle aile danışmanlığı sertifika programları kaldırılmalı ya da uzman unvanı vermek yerine destekleyici eğitimlere dönüştürülmelidir. Kaldırılamıyorsa da çok sıkı denetimlerden geçirilmeli, yüz yüze eğitim olarak verilmeli ve süresi artırılmalıdır. Alana katkısının büyüklüğü, denetlenebilirliği ve daha nitelikli eğitim sunması nedeniyle yüksek lisans ve doktora programlarına ağırlık verilmelidir.
- Aile danışmanlığı yüksek lisans programları akreditasyon süreçlerinden geçmeli ve standart bir yapıya kavuşturulmalıdır. Ders içerikleri ve müfredat, ilgili tüm kurumların (ASHB, YÖK, ilgili dernekler gibi) işbirliğinde, Türkiye'nin kültürel yapısına uygun, güncel sorunları ele alan bir şekilde hazırlanmalıdır. Değişen toplumsal durumlar göz önüne alınarak müfredatlar güncellenmelidir.
- Müfredatlarda uygulama ve danışmanlık becerilerine ilişkin derslere ağırlık verilerek uzman adaylarının alanda karşılaşacağı durumlara hazırlıklı olması sağlanmalıdır. Süpervizyon süreçlerinde öğrenciye sürekli ve nitelikli geri dönütler verilmelidir. Bunun için nitelikli ve deneyimli süpervizörlerin sayısı artırılmalı, böylece süpervizyon süreci daha az sayıda öğrenciyle daha verimli hale getirilmelidir. Akran süpervizyonuna eğitimlerde yer verilerek deneyimlerin artırılması sağlanmalıdır.

- Uygulama sınavlarının yapısı yurt dışındaki örneklere benzer şekilde ayrıntılı ve kanıtlanabilir olmalıdır.
- Mesleki kimliğin korunması, geliştirilmesi ve danışmanlık süreçlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi adına etik dersinin ayrı olarak okutulması ya da ders içeriklerinde aktararak öğrenciye işlenmesi gerekmektedir.
- Uzman adaylarına yüksek lisans programında “sürekli gelişim” farkındalığı benimsetilmeli, böylelikle kendini sürekli geliştiren, eksik olduğu alanlarda eğitimini tamamlayan, süpervizyona önem veren aile danışmanları alana kazandırılmalıdır. Sahada aktif çalışan tüm aile danışmanlarına da hizmet içi eğitimler verilmelidir.
- Aile danışmanlığı yüksek lisans programlarındaki uygulamalı derslerde öğrencilerin danışanını kendilerinin bulması yerine üniversitenin belirlediği ve anlaştığı ADM’lerde bu süreci yürütmesi sağlanmalıdır. Bu aynı zamanda daha denetimli bir süreci beraberinde getirecektir.
- Üniversite bünyesinde öğrencilerin staj yapabileceği ve öğrendiklerini pratiğe aktarabileceği uygulama ve danışmanlık merkezleri açılmalıdır. Bu merkezlerin aynı zamanda aile danışmanlığı hizmeti vermesi sağlanmalıdır.
- Aile danışmanlarının ulusal/uluslararası kongre ve sempozyum gibi etkinliklere katılmaları için gerekli kolaylıklar sağlanmalı ve mesleğin gelişimi açısından zorunlu kılınmalıdır.
- Aile danışmanlığı yüksek lisans programlarındaki seçmeli dersler öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına göre belirlenmelidir. Öğrenciler böylelikle ilgi duydukları ve/veya gelecekte uzmanlaşmak istedikleri alana dair başlangıç eğitimlerini alabilirler.
- Kamuda aile danışmanı istihdamı artırılmalı, “uzman aile danışmanı” unvanını alan yüksek lisans mezunlarının da kamuda istihdam edilebilmesi için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Her ailenin bir aile hekiminin bulunduğu ülkemizde, fiziksel sağlığın yanında her aileye psikososyal destek de verecek bir aile danışmanının atanması elzemdir. Bu nedenle mezunların çalışma alanları (yerel yönetimler, aile sağlığı merkezleri, hastaneler, okullar vb.) genişletilmelidir. Ücretsiz aile danışmanlığı hizmeti verilerek daha çok aileye ulaşılması sağlanmalıdır.
- Aile danışmanlığı hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve farkındalık kazandırmak adına bakanlık, yerel yönetimler, dernekler gibi kurumların işbirliğinde etkinlikler ve yayınlar yapılmalıdır.

Aile danışmanlığı ülkemizde giderek gelişen bir alandır. Bu alanda verilen yüksek lisans eğitimlerinin de etkisiyle alana yapılan bilimsel katkı her geçen gün artmaktadır. Gerçekleştirilen bu araştırmanın aile danışmanlığı alanyazınına ve konuyla ilgilenen tüm paydaşlara faydalı olması amaçlanmaktadır. Çalışmanın doğal olarak bir takım eksiklikleri bulunmaktadır. Nicel yöntemler kullanılarak daha kapsamlı bir hale getirilen benzer çalışmalar yapılabilir. Eksikliklerin giderilerek daha ileri seviyede bilimsel çalışmaların ortaya konması, konuyla ilgilenen araştırmacılara önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Adak, N. (2011). Toplumun Temel Taşı Aile. Sevinç Güçlü (Ed.), *Kurumlara Sosyolojik Bakış* içinde (s. 27-62). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Akyıl, Y., Üstünel, A. Ö., Alkan, S., & Aydın, H. (2015). Türkiye’de Çift ve Ailelerle Çalışan Uzmanlar: Demografik Özellikler, Eğitim ve Klinik Uygulamalar. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 35(1), 57-84.
- Akyürek, A. (1990). *Aile Tedavisi ve Sosyal Hizmet*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Algan, T. (2016). Aile danışmanlığı uygulaması: Dünü, bugünü ve yarını. *Journal of the Human & Social Science Researches*, 5(7), 2208-2217.
- Algan, T. (2017). *Türkiye’de Aile İçi Sorunlara Yönelik Aile Danışmanlığı Uygulaması*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Algan, T. (2024). Türkiye’de Aile Danışmanlığı Eğitim ve Uygulamalarının Aile İçi Sorunları Çözmedeki Yeterlilikleri Üzerine Niteliksel Bir İnceleme. *International Social Sciences Studies Journal*, (e-ISSN:2587- 1587) Vol:10, Issue:4; pp:614-633.
- American Association for Marriage and Family Therapy, (2025), About Marriage and Family Therapists (Erişim Tarihi: 10.07.2025).
https://www.aamft.org/About_AAMFT/About_Marriage_and_Family_Therapists.aspx?hkey=1c77b71c-0331-417b-b59b-34358d32b909
- Arthur, G. L., & Swanson, C. D. (1993). *Confidentiality and privileged communication*. Alexandria, VA: American Counseling Association.
- Asian Academy of Family Therapy, (2025). Professional Courses Offered By AAFT. (Erişim Tarihi: 10.07.2025). <https://www.acafamilytherapy.org/clinicaltraining>
- ASHB, (2012). *Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Açılacak Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği*. T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

- ASHB, (2013). Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği. (Erişim Tarihi: 10.07.2025).
<https://www.aile.gov.tr/eyhgm/mevzuat/ulusal-mevzuat/yonetmelikler/sosyal-hizmet-merkezleri-yonetmeli/>
- ASHB, (2025). T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (Erişim Tarihi: 04.07.2025).
<https://www.aile.tr/athgm/kurumsal/teskilat-yapisi/>
- Atılğan Öner, A. (2025). *Psikolojik Danışmada Süpervizyon İlişkisinin Süpervizör Roller, Süpervizyonda Kendini Açma, Rol Çatışması ve Rol Belirsizliği ile İlişkilerinin İncelenmesi*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Ayan, S. (2010). *Aile ve Şiddet*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Baygal, A. (2022). Şiddetin Aile İçi Görünümleri. Nurşen Adak (Ed.), *Değişen Toplumda Değişen Aile: Sosyolojik Tartışmalar* içinde (s. 177-199). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Balta, S. (2013). *Aile Terapisi / Danışmanlığı Eğitimi Program Modeli Olarak Uluslararası Aile Terapileri Derneği (IFTA) Asgari Eğitim Standartları ve Yaşar Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi (YÜSEM) Aile Terapisi Eğitim Programı*. İ. Çayboylu (Haz.) içinde, Uluslararası Aile ve Sosyal Politikalar Zirvesi Bildiriler Kitabı (s. 303-310). 2-3 Ocak 2013, Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Barker, P. ve Chang, J. (2013). *Temel Aile Terapisi*. United Kingdom: Wiley-Blackwell.
- BASAGM, (2010a). *Aile Yapısı Araştırması 2006*, Ed. Mustafa Turgut, Ankara: BKSGM Yayınları
- BASAGM, (2010b). *Türkiye'de aile değerleri araştırması*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Bayer, A. (2013). Değişen toplumsal yapıda aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(8), 101-129.
- Bernard, J. M., & Goodyear, R. K. (2018). *Fundamentals of clinical supervision* (6th ed.). Pearson

- Bilton, T.; Bonnett, K.; Jones, P.; Lawson, T.; Skinner, D., Stanwort, M.; Webster, A. (2008). *Sosyoloji*. Kemal İnal (Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bond, T. (2016). *Psikolojik Danışmanlıkta Etik ve Yasal Konular*. B. Yeşilyaprak (Çev.). Nobel Yayın Dağıtım.
- Borders, L. D. & Brown, L. L. (2025).). *The new handbook of counseling supervision*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
<https://doi.org/10.4324/9781410613202>
- Bowen, M. (1978). *Family therapy in clinacal practice*. New York: Jason Aronson.
- Bowlby, J. (1977). The making and breaking of affectional bonds. I. Aetiology and psychopathology in the light of attachment theory. An expanded version of the Fiftieth Maudsley Lecture, delivered before the Royal College of Psychiatrists, 19 November 1976. *The British Journal of Psychiatry*, 130, 201-210.
<https://doi.org/10.1192/bjp.130.3.201>
- Bozkurt Karalı, M. N. (2019). *Aile danışmanlarının danışmanlık süreçleri, becerileri, karşılaştıkları sorunlar ve öz-yeterlilik düzeylerinin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Broderick, C. B., & Schrader, S. S. (1991). The history of professional marriage and family therapy. In A. S. Gurman & O. P. Kniskern (Eds.), *Handbook of family therapy*, Vol. 2, pp. 3–40). Brunner/Mazel.
- Broderick, P. & Weston, C. (2009). Family therapy with a depressed adolescent. *Psychiatry (Edgmont)*, 6(1), 32.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2022). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Camadan, F. (2018). Psikolojik danışmanın yaşadığı çatışma: etik ikilem. *Sakarya University Journal of Education*, 8(1), 76-94
<https://doi.org/10.19126/suje.333613>
- Canatan, K. (2013). Aile Kavramının Tanımı. K. Canatan, & E. Yıldırım içinde, *Aile Sosyolojisi* (s. 53-64). İstanbul: Açılım Kitap.

COAMFTE, (2025). AAMFTE Designations. (Erişim Tarihi: 19.07.2025).

https://www.coamfte.org/COAMFTE/Shared_Content/Membership/Designations.aspx?utm_source

Coşan, B. (2021). *Türkiye’de İlk Evlilik Yaşının Artışının Nedenleri ve Sonuçları: Doğurganlık Üzerine Ekonometrik Bir Analiz*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul

Çağın, K. (2013). Ailenin İşlevleri. K. Canatan, & E. Yıldırım içinde, *Aile Sosyolojisi* (s. 83-93). İstanbul: Açılım Kitap.

Çevik, Y. (2020). *Türkiye’de Aileye Yönelik Sosyal Hizmet ve Aile Danışmanlığı Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Çift ve Aile Terapileri Derneği, (2025a). IFTA Kriterleri. (Erişim Tarihi: 20.07.2025). <https://www.cated.org/ifta-kriterleri/>

Çift ve Aile Terapileri Derneği, (2025b). Tarihçe. (Erişim Tarihi: 08.07.2025). <http://www.cated.org/#!cated-tarihce/cfq0>

Çiftçi, A., ve Biçici, İ. (2005). *Aile Rehberi*. Ankara: T.C. Başbakanlık ASAGEM Yayınları.

Çoban, A. İ. ve Özbesler, C. (2009). Türkiye’de Aileye Yönelik Sosyal Politika ve Hizmetler. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 5(18), 31-41.

Dallos, R. & Draper, R. (2016). *Aile terapisine giriş: Sistemik teori ve uygulama*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Dattilio, Frank M. (2012). *Bilişsel Davranışçı Çift ve Aile Terapisi*. Tahir Özakkaş (Ed.), İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.

David, J. R. (1979). *The Theology of Murray Bowen or The Marital Triangle*. Journal of Psychology and Theology, 7, 259-262
<https://doi.org/10.1177/009164717900700403>

Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Aile ve Kadın Emeği. *Toplum ve Bilim*. (86) s. 139-171.

- Demirbilek, M. (2016). Aile danışmanlığı: Bir uygulama örneği. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*. 10(2), 109-120.
- Doherty, W. J. (1999). Postmodernism and family theory. In M. B. Sussman, S. K. Steinmetz, & G. W. Peterson (Eds.), *Handbook of marriage and family* (2nd ed.) NewYork: Plenum.
- Doherty, W. J. ve McDaniel, S. H. (2022). *Aile Terapisi*. Doğan Aksoy (Çev.), İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- Dokuz Eylül Üniversitesi, (2015). Bilgi Paketi Ders Kataloğu. (Erişim Tarihi: 17.07.2025). https://debis.deu.edu.tr/ders-katalog/2023-2024/tr/bolum_9324_tr.html
- Dönmezer, İ. (2001). *Ailede İletişim ve Etkileşim*. İstanbul: Sistem Yayınları
- DPT, (1989). *Türk Aile Yapısı: VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Duman, N. (2001). Aileye Yönelik Hizmetler İçinde Aile Tedavisinin Önemi. *I.Uluslararası Aile Hizmetleri Sempozyumu (2000'li Yıllarda Aile Hizmetleri)* (s.184-187). 9-11 Mayıs 2001, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Erdoğan, E. ve Aslan, S. (2022). Psikolojik danışmanlık, etik ve etik karar verme kavramları üzerine bir derleme. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*. 6(2), 424-441. <https://doi.org/10.47525/ulasbid.1024054>
- Erel, S., ve Bener, Ö. (1998). Ailede Sosyo-Ekonomik Değişim ve Kadın. III. Aile Şurası Bildirileri, s. 519-529. 25-27 Mayıs 1998, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları
- Ergin, T. (2015b). Evlilik İlişisini Geliştirmeyi Amaçlayan Çalışmalar. H. Yavuzer (Ed.) içinde, *Evlilik Okulu: Evlilikte Kişilerarası İlişkiler ve İletişim Becerileri* (s. 172-186). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eskin, M. (2000). Klinik Psikolojide Etik Uygulamalar. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 81-83.

- European Family Therapy Association, (2025). Minimum Training Standards. (Erişim Tarihi: 12.07.2025). <https://efta-tic.eu/minimum-training-standards/>
- Eyce, B. (2014). Tarihten Günümüze Türk Aile Yapısı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 1(4), 223-244.
- Fenell, D. L. ve Weinhold, B. (1989). *Counseling families: an introduction to marriage and family therapy*. Denver: Love Publishing Co.
- Fraenkel, J.R., & Wallen, N.E. (2006). *How to design and evaluate research in education* (6. ed.). New York: McGraw-Hill International Edition.
- Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişiler ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Açılacak Aile Danışma Merkezleri Hakkında Yönetmelik, (2012). T.C. Resmi Gazete, 28401, 4 Eylül 2012.(Erişim Tarihi: 30.06.2025). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/09/20120904-2.htm>
- Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişiler ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Açılacak Aile Danışma Merkezleri Hakkında Yönetmelik, (2009). T.C. Resmi Gazete, 27152, 25 Şubat 2009.(Erişim Tarihi: 30.06.2025). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/02/20090225-4.htm>
- Gergen, K. J. (2015). Relational Ethics in Therapeutic Practice. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 36(4), 409–418. <https://doi.org/10.1002/anzf.1123>
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları
- Gladding, S. T. (2020). *Aile terapisi tarihi, kuram ve uygulamaları*. Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları.
- Goldenberg, H. ve Goldenberg, I. (2011). *Family Therapy An Overview*. United States: Thomson Brooks/Cole.
- Gottman, J., ve Silver, N. (2016). *Evliliği Sürdürmenin Yedi İlkesi*. E. Deniz (Çev.), İstanbul: Varlık Yayınları.
- Gökçe, B. (1976). Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme. *H.Ü. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 8(1-2), 46-67.

- Gökçe, B. (1990). *Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme. Aile Yazıları*. B.Dikeçligil-A. Çiğdem (Der.), Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Gökçen, A. (2016). Aile türleri ve başlıca aile sınıflandırmaları. M. Aydın (Ed.), *Sistemik aile sosyolojisi içinde* (s. 93-119). Çizgi Kitabevi.
- Günindi Y. & Giren S. (2011), Aile Kavramının Değişim Süreci ve Okul Öncesi Dönemde Ailenin Önemi, *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, S:31, 349-361.
- Gürkan, U., Sezer, F. (2017). Aile Danışmanlığı Eğitiminin Özsaygı ve Fonksiyonel Olmayan Tutumlara Etkisi. *Education Sciences (NWSAES)*, 12(3): 94-106, <https://doi.org/10.12739/NWSA.2017.12.3.1C0671>
- Hill, N. & Crews, J. (2005). The application of an ethical lens to the issue of diagnosis in marriage and family counseling. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 13, 176-180. <https://doi.org/10.1177/1066480704273068>
- Horejsi, C. J., & Sheafor, B. W. (2015). *Sosyal Hizmet Uygulaması*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Işıloğlu, B. (2006). *Anksiyete ve Depresyon Tanısı ile İzlenen Evli Kadınlarda Aile İçi Şiddetin Sosyodemografik Faktörler, Çift Uyumu ve Hastalıkla İlişkisi*, Uzmanlık Tezi, Sağlık Bakanlığı Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi 12. Psikiyatri Birimi, İstanbul.
- İçli, G. (2009). *Sosyolojiye Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- İstanbul Bilgi Üniversitesi, (2025). Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı. (Erişim Tarihi:17.07.2025). <https://www.bilgi.edu.tr/tr/akademik/lisansustu/psyma/program-hakkinda/>
- İstanbul Ticaret Üniversitesi, (2024). Aile Danışmanlığı ve Eğitimi. (Erişim Tarihi: 17.07.2025). <https://ticaret.edu.tr/lisansustu-egitim-enstitusu/aile-danismanligi-ve-egitimi/>

- İstanbul Üniversitesi, (2025). Eğitim Bilgi Sistemi. (Erişim Tarihi: 17.07.2025). <https://ebs.istanbul.edu.tr/home/universite/?id=ects#:~:text=AKTS>
- Japan Family Therapy Association, (2025). Purpose of the Qualification Certification System, Qualification Guidelines and Examination Application Guidelines. (Erişim Tarihi: 10.07.2025). <https://www.jaft.org/certification/>
- Kafescioğlu, N. (2013). Evlilik ve Aile Terapisi. İ. Çayboyu (Haz.), *Uluslararası Aile ve Politikalar Zirvesi Bildiriler Kitabı* içinde (s. 298-302). 2-3 Ocak 2013, Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Kantar, A. ve Yılmaz, H.E. (2022). Aile Danışmanlığında Etik: Ayrıcalıklı Zorluklar ve Etik İkilem Çözme Süreci. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 5(2), 35-59. <https://doi.org/10.58434/apdad.1216108>
- Karakaya, Ş. (2023). *Sosyal Politikalara Destek Bağlamında Aile Danışmanlığının Etkinliği: Üsküdar Örneği*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Karataş, K., ve Nadir, U. (2016). Aile Danışmanlığı. A. Arıkan, & B. Dinç (Ed.), *Aile Eğitimi* içinde (s. 120-147). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yay.
- Kılıç, Ş. (2016). Türkiye'de Aile Çalışmaları. A. Arıkan, ve B. Dinç (Ed.), *Aile Eğitimi* içinde (s. 28-56). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yay.
- Kımkı, K. (2025). *Aile Danışmanlığı Hizmeti Alan Bireylerin Yakınlık İlişkileri ve Evlilik Doyumunun Karma Yöntemle Araştırılması*. Doktora Tezi, Yalova Üniversitesi, Yalova.
- Kır, İ. (2011). Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 381-404.
- Koç, İ. (2014). Türkiye'de Aile Yapısının Değişimi: 1968-2011. M. Turğut ve S. Feyzioğlu (Ed.), *Türkiye Aile Yapısı Araştırması Tespitler, Öneriler, Araştırma ve Sosyal Politika Serisi 07*, İstanbul: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 24- 48.

- Korean Association of Family Therapy, (2024). (Erişim Tarihi: 10.07.2025).
<https://www.familytherapy.or.kr/qual/contact01.php>
- Korkut, Y. (2001). Aile Danışmanlığı ve Aile Terapisi Hizmetleri. *İstanbul Üniversitesi Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, (22), 111-133.
- Korkut, Y. (2007). Türkiye'de Aile Terapisi ve Terapistlerinin Durumu: Eğitim Standartları, Terapi Yönelimleri, Çalışma Biçimleri ve Eğitim İhtiyaçları Üzerine Bir Çalışma. *İstanbul Üniversitesi Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 27(1), 13-30.
- Koşar, G. N. (1992). *Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı*. Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: İLTEK A.Ş.
- KTO Karatay Üniversitesi, (2019). Disiplinlerarası Aile Danışmanlığı Tezli Yüksek Lisans Programı. (Erişim Tarihi: 16.07.2025).
<https://lisansustu.karatay.edu.tr/program/disiplinlerarasi-aile-danismanligi-tezli-yuksekk-lisans-programi.html?lang=tr-TR>
- Kurilla, V. (1998). Multicultural counseling perspectives: Culture specificity and implications in family therapy. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 6, 207-211.
<https://doi.org/10.1177/1066480798063006>
- Kuzgun, Y. (1991). Aile Danışmanlığı Hizmetleri. *Türk Aile Ansiklopedisi I*, (s. 87-92). Ankara: T.C. Başbakanlık AAK Başkanlığı Yayınları.
- Maçkalı, Z. (2014). Ruhsal bozukluklarda bilgilendirilmiş onam ve onam verme kapasitesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 6(3), 227-242.
- Marmara Üniversitesi, (2025). Sürekli Eğitim Merkezi, Aile Danışmanlığı Sertifika Programı. (Erişim Tarihi: 15.07.2025).
<https://musem.marmara.edu.tr/programlar/mesleki-gelisim-egitim-programlari/aile-danismanligi-sertifika-programi>
- Mavili Aktaş, A. (2004). Aile Terapisinde Sosyal Hizmet Yaklaşımı. *Aile ve Toplum* Yıl: 6 Cilt: 2 Sayı: 7 Nisan-Haziran 2004,
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/198004>

- Mavili Aktaş, A. (2013). *Ben ve ailem*. Konya: Atlas Akademi.
- Mavili Aktaş, A. (2014a). Aile Danışmanlığı Eğitimi, Öncelikleri ve Etik. *VI. Aile Şurası: Komisyon Raporları ve Bildiriler* (s. 87-98). Ankara: T.C. Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Meriç Yazan, Ü. (1989). İleri Endüstri Toplumlarında Aile Kurumu Üzerine Bir Araştırma. *Sosyoloji Dergisi*, 3(1), 147-174.
- Mersin Üniversitesi, (2024), Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Ana Bilim Dalı. (Erişim Tarihi: 18.07.2025). <https://www.mersin.edu.tr/akademik/egitim-bilimleri-enstitusu/anabilim-dallari/aile-egitimi-ve-danismanligi-anabilim-dali>
- Miller, B. C. (1986). *Family research methods*. Beverly Hills, C.A.: Sage.
- Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, (2019), Aile Danışmanlığı Yüksek Lisans Programı. (Erişim Tarihi: 17.07.2025). <https://egitimbilimleri.mu.edu.tr/tr/aile-danismanligi-yuksekk-lisans-programi-6910>
- Murray, K., Epston, D. and White, M. (1992). *Therapy as social construction*. London: Sage.
- MYK, (2014). Ulusal Meslek Standardı - Aile Danışmanı (Seviye 6). (Erişim Tarihi: 11.07.2025). <https://www.myk.gov.tr/>
- Nazlı, S. (2014). *Aile Danışmanlığı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Nazlı, S. (2020). *Aile Danışmanlığı Uygulamaları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Nelson Jones, R. (2014). *Uygulamalı danışmanlık ve yardım becerileri* (G. Sart, Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Nelson, T. S., Chenail, R. J., Alexander, J. F., Crane, D. R., Johnson, S. M. ve Schwallie, L. (2007). The Development of Core Competencies for The Practice of Marriage and Family Therapy. *Journal of Marital and Family Therapy*, 33(4), 417–438. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.2007.00042.x>
- Nichols, M., Schwartz, R. (1997). *Family Therapy: Concepts and Methods*. Boston: Allyn & Bacon.

- Ondokuz Mayıs Üniversitesi, (2025). Evlilik ve Aile Danışmanlığı Ana Bilim Dalı. (Erişim Tarihi: 20.07.2025).
<https://ubys.omu.edu.tr/AIS/OutcomeBasedLearning/Home/Index?id=2PEW!xBBx!zMfaBZWK!xBBx!sEj40juQ!xGGx!!xGGx!&apIdStr=2PEW!xBBx!zMfaBZWK!xBBx!sEj40juQ!xGGx!!xGGx!&culture=tr-TR>
- Ortaylı, İ. (1984). Osmanlı Toplumunda Aile. N. Erder (der.), *Türkiye’de Ailenin Değişimi* içinde (s: 79-90). Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği.
- Ögel, K. (2009). Motivasyonel Görüşme Tekniği. *Türkiye Klinikleri*, 2(2), 41-44.
- Özabacı, N. ve Erkan, Z. (2024). *Aile Danışmanlığı Kuram ve Uygulamalara Genel Bir Bakış*. Ankara: Pegem Akademi.
- Özdemir, M. & Tuti, G. (2023). Nitel araştırma desenleri: Metodolojik bir temellendirme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 11(2), 217-235. <https://doi.org/10.57115/karefad.1331759>
- Özgüven, İ. E. (2014). *Evlilik ve Aile Terapisi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Özyeğin Üniversitesi, (2016a). Hakkında. (Erişim Tarihi: 19.07.2025).
<https://www.ozyegin.edu.tr/tr/psikoloji-tezli-yuksek-lisans-programi/hakkinda>
- Özyeğin Üniversitesi, Çift ve Aile Merkezi, (2016b). Hakkımızda. (Erişim Tarihi: 19.07.2025). <https://ozucam.ozyegin.edu.tr/tr/hakkimizda>
- Papero, D. V. (1991). The Bowen theory. In A.M. Horne ve J. L. Passmore (Eds.), *Family counnseling and theory* (2 nd ed.), pp. 47-76. Itasca, IL: F. E. Peacock.
- Parsons, T. (1960). Malinowski and the theory of social systems. In R. Firth (Ed.), *Man and culture: An evaluation of the work of bronislaw malinowski* (pp. 53–70). London: Routledge & Kegan Paul Limited.
- Polat, O. (2001). *Çocuk ve Şiddet*. İstanbul: Der Yayınları.
- Resmi Gazete, (2012). Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun. Kanun No:6284. (Erişim Tarihi: 01.07.2025).
<https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120320-16.htm>

- Resmi Gazete, (2006). Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013). (Erişim Tarihi: 02.07.2025). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/07/20060701M1-2.pdf>
- Sarı, Ö. (2014). Aile Kurumu ve Ailenin Tanımı. M. Aydın (Ed.), *Sistemik Aile Sosyolojisi* içinde (s. 1-39). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Sayar, K., ve Bağlan, F. (2012). Modern Çağda Ailenin Dönüşümü. *Savrulan Dünyada Aile Sempozyumu (Sorunlar-İmkânlar-Çözümler)* (s. 171-177). İstanbul: SEKAM.
- Sayın, Ö. (1990). *Aile Sosyolojisi-Ailenin Toplumdaki Yeri*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Scher, S. & Kozłowska, K. (2012). Thinking, doing, and the ethics of family therapy. *The American Journal of Family Therapy*, 40(2), 97-114, <https://doi.org/10.1080/01926187.2011.633851>
- Seden, J. (2005). *Counselling Skills in Social Work Practice*. England: Open University Press.
- Sezal, İ. (2003). Toplum ve Aile. İ. Sezal (Ed.), *Sosyolojiye Giriş* içinde (s. 134-165). Ankara: Martı Kitap ve Yayınevi.
- Smith, R. (1993). Training in marriage and family counseling and therapy: Current status and challenges. *Counselor education ve Supervision*. 33 (2), 89-101. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6978.1993.tb00272.x>
- Sino-American Family Therapy Institute, (2025), Educational Requirements. (Erişim Tarihi: 10.07.2025). <https://safti.squarespace.com/about>
- Strong, B., DeVault, C., ve Sayad, W. (2001). *The marriage and family experience* (8.ed). Belmont, CA: Wadsworth.
- Şabanova, A. (2017). *Aile Danışmanlığı Alanında Çalışan Uzmanların Bu Alana İlişkin Görüş ve Önerileri*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Şahinkaya, R. (1979). *Psiko-Sosyal Yönleriyle Aile*. Ankara: Kardeş Basımevi.
- Şen, B. (2015). *Evlilik Öncesi Çift Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Şentürk, Ü. (2008). Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler. *Aile ve Toplum Dergisi*, 4(14), 7-31.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, (2024). 2024-2028 Stratejik Planı. (Erişim Tarihi: 01.07.2025). <https://www.aile.gov.tr/media/157370/stratejik-plan-2024.pdf>
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2023). On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028) *Aile, Nüfus ve Demografik Dönüşüm, Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. (Erişim Tarihi: 01.07.2025). https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2025/08/Aile-Nufus-ve-Demografik-Donusum-OIK-Raporu_01082025.pdf
- Taşkıran, M. (2024). *Boşanma sonrası Aile Danışmanlığına Duyulan İhtiyacın Keşfedilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, KTO Karatay Üniversitesi, Konya.
- TDK, (2022a). Lisansüstü eğitim. (Erişim Tarihi: 14.07.2025). <https://sozluk.gov.tr/>
- TDK, (2022b). Sertifika. (Erişim Tarihi: 14.07.2025). <https://sozluk.gov.tr/>
- Tellioglu, E. (2025). *Aile Danışmanlarının Mesleki Etik İlkeleri Açısından Etik Algılarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Timurturk, M. (2022). Aile Birliğinin Bozulması: Boşanma ve Yeniden Evlenme. Nurşen Adak (Ed.), *Değişen Toplumda Değişen Aile : Sosyolojik Tartışmalar* içinde (s. 201-219). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- TPD Etik Yönetmeliği, (2004). (Erişim Tarihi: 05.07.2025). <https://ciu.edu.tr/sites/default/files/2023-08/Turk-Psikologlar-Dernegi-Etik-Y%C3%B6netmeliği.pdf>
- Turgut, F. (2017). Tarihsel Süreçte Aile Kurumunun Dönüşümü ve Geleceğine Yönelik Çıkarımlar. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 1(1), 93-117.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, (1982). Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler. (Erişim Tarihi: 15.07.2025). <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/anayasa/>
- Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2024). 2024-2028 Stratejik Planı. (Erişim Tarihi: 14.07.2025). <https://www.aile.gov.tr/media/157370/stratejik-plan-2024.pdf>

- Türkkahraman, M. (2006). *Toplum ve Temel Toplumsal Kurumlar*. Ankara: Alp Yayınevi
- TÜİK, (2025a). İstatistiklerle Aile, 2024. (Erişim Tarihi: 02.07.2025).
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2024-53898>
- TÜİK, (2025b). Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2024. (Erişim Tarihi: 02.07.2025).
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yasam-Memnuniyeti-Arastirmasi-2024-53785>
- TÜİK, (2025c). Doğum İstatistikleri, 2024. (Erişim Tarihi: 02.07.2025).
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2024-54196>
- TÜİK, (2025d). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2024. (Erişim Tarihi: 02.07.2025).
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2024-54194>
- Türk Maarif Ansiklopedisi, (2025). Müfredat. (Erişim Tarihi: 15.07.2025).
<https://turkmaarifansiklopedisi.org.tr/mufredat>
- Türk Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Derneği, (2000). *PDR alanında çalışanlar için etik kurallar*. Ankara: PDR yayınları.
- Türkdoğan, O. (2002). *Osmanlı'dan günümüze Türk toplum yapısı*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Türküm, S. (2000). *Anne baba eğitimi*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Uluslararası Aile Yılı Özel İhtisas Komisyon Raporları, (1994). *Uluslararası Aile Yılı Özel İhtisas Komisyon Raporları*. ANKARA: T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.
- Ünal, G. (2005). Aile İçi Şiddet. *Aile ve Toplum*, 2(8), 85-93.
- Üstündağ, A. (2014). Yapısal Aile Danışmanlığı ve Bir Olgu Örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (33), 113-126. <https://doi.org/10.21560/spcd.63913>
- Vatandaş, C., Özkaya, C., Aydın, M., Tekin, M., Can, B., Arabacı, C., ve Çıtlak, O. (2016). *Türkiye'de Aile : Ailenin Yapısal Özellikleri, İşlevleri ve Değişimi*. İstanbul: SEKAM Yayınları.

- V. Aile Şurası, (2008). *Aile Destek Hizmetleri Komisyon Kararları*. Ankara: T.C. Başbakanlık ASAGEM. (Erişim Tarihi: 14.07.2025). <https://www.aile.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/aile-suralari/aile5.pdf>
- Watzlawick, P., Beavin, J.H., & Jackson, D.D. (1967). *Pragmatics of human communication*. NewYork: Norton.
- Weinhold, B. (2003). *Counseling Families: An Introduction to Marriage and Family Therapy*, 3. Edt. Colorado: Hardcover Publishing.
- White, L. K. & Booth, A. (1991). Divorce over the life course: The role of marital happiness. *Journal of Family Issues*, 12(1), 5-21. <https://doi.org/10.1177/019251391012001002>
- Winch, Robert, F. (1965). *The Modern Family*, Holt Rinehart and Winston.
- Yasa, İ. (1973). Evlilik ve Geniş Aile Kurumlarının Yazgısı. *AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 28(1), 1-10. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000000993
- Yıldırım, E. (2013a). Aile ve Evlilik Türleri. K. Canatan, & E. Yıldırım içinde, *Aile Sosyolojisi* (s. 65-81). İstanbul: Açılım Kitap.
- Yıldırım, E. (2013b). Toplumsal Değişme Sürecinde Aile. K. Canatan, & E. Yıldırım içinde, *Aile Sosyolojisi* (s. 121-138). İstanbul: Açılım Kitap.
- Yıldız, R., Turan, S. ve Budak, S. (2018). Sorunlu Eşler Arası İlişkilerde Katlanma. R. Yıldız (Ed.), *Sosyal Sermaye Kaybı* içinde (s. 82-131). Kitabı Yayınları.
- Yiğit, B. (2021). *Evlilik Birliği Kurmamış Aile Danışmanlarının Mesleki Süreçte Yaşadığı Zorluklar*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- YÖK, (2019). Yükseköğretimde Akreditasyon, Tanıma ve Denklik Hizmetleri Daire Başkanlığı. (Erişim Tarihi: 15.07.2025). <https://denklik.yok.gov.tr/>
- Zastrow, C. (2014). *Sosyal Hizmete Giriş*. (Ç. Karaca, D. Baran Çiftçi, G. Koçoğlu, Dü, A. Aykara, A. Beyazova, B. Yakut Çakar, Ç. Karaca, D. Baran Çiftçi, E. Yıldırım, . . . V. Yılmaz, (Çev.) Ankara: Nika Yayınevi.

Zeybekoğlu Dünder, Ö. (2022). Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri. Nurşen Adak (Ed.), *Değişen Toplumda Değişen Aile : Sosyolojik Tartışmalar* içinde (s. 39-64). Ankara: Siyasal Kitapevi.

EKLER

EK 1. ETİK KURUL İZNİ

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Yayın No: 65836846-044-351895
Yayın Tarihi: 22.04.2025
Yayın Yeri: İstanbul

Sayı : E-65836846-044-351895
Konu : Etik Onayı

Sayın Dilek KUMRAL

İlgi : 22.04.2025 tarihli dilekçeniz.

İlgi yazınız ile "Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Yüksek Lisans Programlarının Geliştirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma" isimli çalışmanın yanı yapılandırılmış görüşme sorularına Etik Kurul onayı talep edilmektedir.

Adı geçen ve ekte yer alan yanı yapılandırılmış görüşme soruları, Üniversitemiz Etik Kurulunca incelenerek etik tanım, değer ve ilkelere aykır bir düzenleme tespit edilmediği, yetkili makamlardan gerekli izinlerin alınması koşuluyla, önerilen yanı yapılandırılmış görüşme sorularının etik kurallara uygun olduğu ve etik onayının verildiği ifade edilmiştir.

Konuya ilişkin bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Hanifi PARLAR
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek: Etik Onaylı Yanı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu:
DE78CCCD-B708-4F25-8846-875BBC38D441

Belge Doğrulama Adresi:
<https://www.turkiye.gov.tr/istanbul-ticaret-universitesi-ebys>

Bahadır ÖZ
Büro Personeli
Telefon No:

EK 2. BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Değerli Katılımcı,

Bu çalışma, Dr. Öğretim Üyesi Lütfü ÇAKIR danışmanlığında İstanbul Ticaret Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Yüksek Lisans programı öğrencisi Dilek KUMRAL tarafından yürütülen Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Yüksek Lisans Programlarının Geliştirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma isimli bir tez çalışmasıdır.

Çalışmanın amacı, Türkiye’deki aile danışmanlığı alanındaki yüksek lisans programlarının mevcut durumunu nitelik olarak incelemek ve geliştirilmesine yönelik sonuçları ortaya koymaktır. Bu çalışma 18 yaş ve üzeri katılımcıları kapsamaktadır.

Araştırmaya katılımınız tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırma sırasında sizden alınan bilgiler grup halinde değerlendirileceğinden, sizden kimlik belirleyici bilgiler istenmeyecektir. Cevaplarınız gizli tutulacak ve sadece araştırmacı tarafından bilimsel çalışmalarda kullanılacaktır. Bu anlamda, araştırma sonuçlarından sağlıklı bilgiler edinilebilmesi için soruların samimi bir şekilde doldurulması ve soruların boş bırakılmaması oldukça önemlidir. Bu çalışma genel olarak kişisel rahatsızlık teşkil edecek soruları içermemektedir. Ancak araştırma sırasında herhangi bir nedenden dolayı rahatsızlık hissederseniz, katılımınızı sonlandırabilirsiniz. Çalışma sırasında sizden istenilen, çalışmada yer alan maddeleri ve/veya soruları boş bırakmamaya özen göstererek samimi bir şekilde doldurmanızdır. Çalışmaya katılım yaklaşık 30 dakika sürecektir. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için Dilek KUMRAL () ulaşabilirsiniz. Katılımınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman katılımımı sonlandırabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı kullanımını kabul ediyorum.

Evet () Hayır ()

Araştırmacının Adı Soyadı

Dilek KUMRAL

EK 3. DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1. Yaşınız?

18-24 () 25-34 () 35-44 () 45-54 () 55-64 () 65 ve üstü ()

2. Cinsiyetiniz?

Kadın () Erkek ()

3. Medeni Durumunuz?

Bekar () Evli () Dul () Diğer ()

4. Eğitim Durumunuz?

() Lise ve altı

() Ön lisans

() Lisans

() Yüksek Lisans

() Doktora

5. Mesleğiniz:

6. Kaç yıldır çalışıyorsunuz?

0-5 yıl () 6-10 yıl () 11-15 yıl () 16-20 yıl () 20 ve üzeri ()

7. Aylık geliriniz nedir?

22.104,67 TL () 22.104,68-45.000 TL () 45.001-60.000 TL () 60.001 TL ve daha fazla ()

EK 4. NİTEL GÖRÜŞME SORULARI

1. Aile danışmanlığı eğitimi yüksek lisans programına başvuru için belirlenen ön koşulları (Sosyal hizmet, psikoloji, sosyoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, tıp, hemşirelik ve çocuk gelişimi mezunu olmak) değerlendirebilir misiniz? (Başvuru kriterleri)
2. Aile danışmanlığı eğitimi yüksek lisans programında eğitim verecek öğretim üyelerinin mesleki yeterlilikleri ve yetkinlikleri neler olmalıdır? (Eğitim verenin niteliği)
3. Aile danışmanlığı eğitimi yüksek lisans müfredatında yer alan dersleri ve içeriklerini değerlendirebilir misiniz? (Müfredat)
4. Aile Danışmanlığı Eğitimi programında yer alan süpervizyon veya uygulamalı çalışma süreçleri hakkında ne düşünüyorsunuz? (Uygulamalı eğitim)
5. Öğrenciler aile danışmanlığı yüksek lisans programını tamamladıklarında hangi yeterliliklere sahip olmalıdır? Aile danışmanlığından hizmet alan kişilerin ihtiyaçları ile programdan mezun olan uzmanların beceri ve yetkinliklerini karşılaştırabilir misiniz? (Alan ihtiyaçları)
6. Aile danışmanlığı yüksek lisans programlarını ve sertifika programlarını karşılaştırabilir misiniz? (Karşılaştırma)
7. Aile danışmanlığı eğitimi alanında bir politika yapıcı olsaydınız hangi alanlarda, nasıl revizyonlar yapardınız? (Politika geliştirme)